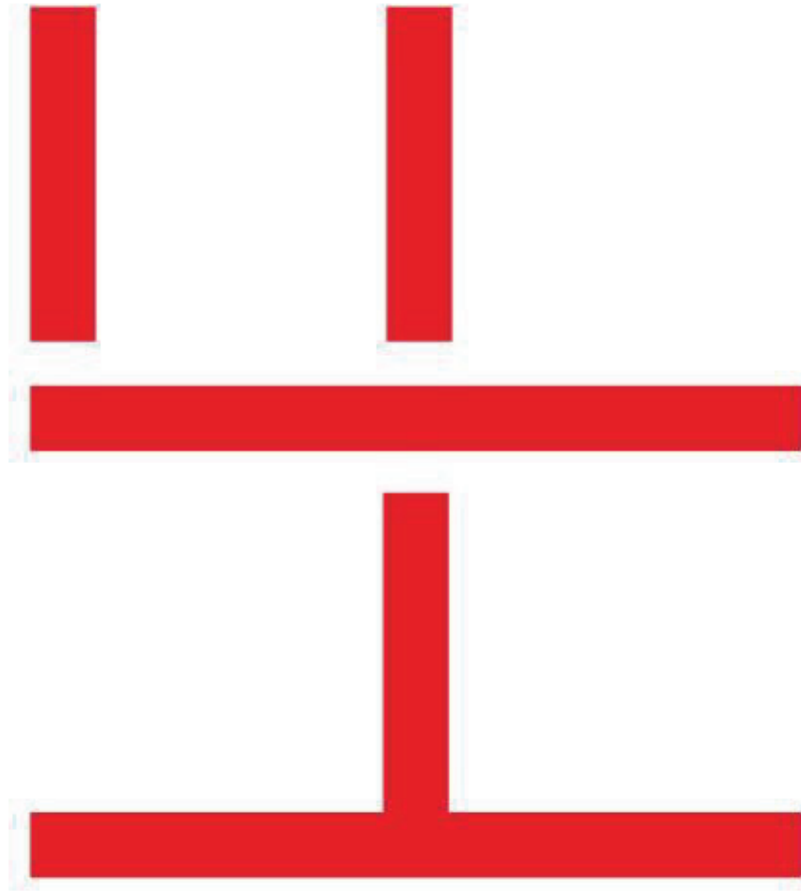

HUMAN FORUM 2020

HUMAN FORUM 2020

RODOVÁ ROVNOSŤ – SPOLOČNÁ ZODPOVEDNOSŤ

DISKUSÉ FÓRUM O DEMOKRACII A ĽUDSKÝCH PRÁVACH

Zborník príspevkov

BANSKÁ BYSTRICA

2021

Editorka: Mgr. Jarmila Androvičová, PhD.

Recenzentky: Ing. Erika Ľapinová, PhD.
PhDr. Zuzana Kulašiková, PhD.

Za obsahovú a jazykovú stránku sú zodpovední jednotliví autori a autorky príspevkov.

© BELIANUM Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2021

ISBN 978-80-557-1900-9

OBSAH

PREDHOVOR	5
Jarmila Androvičová	
RODOVÁ ROVNOSŤ V MEDZINÁRODNÝCH ĽUDSKOPRÁVNÝCH DOKUMENTOCH.....	8
Martina Bolečeková	
RODOVÁ ROVNOSŤ V EURÓPSKEJ POLITIKE	17
Miroslav Řádek	
ZASTÚPENIE ŽIEN V POLITICKÝCH ŠTRUKTÚRACH AKO NÁSTROJ NA UPLATŇOVANIE RODOVEJ ROVNOSTI V SÚČASNÝCH EKONOMICKÝCH PODMIENKACH	28
Erika Neubauerová – Alena Zubal'ová	
VÝZNAM RODU PRE POLITIKU A POLITICKÝ MARKETING V USA: CESTA OD HLASOVACIEHO PRÁVA K POZÍCII VICEPREZIDENTKY	42
Jessica Kriška	
RODOVO PODMIENENÉ NÁSILIE Z HĽADISKA TRESTNÉHO PRÁVA A POMOC OBETIAM.....	54
Martina Kurejová	
THE COVID-19 PANDEMIC CRISIS AND ITS INFLUENCE ON THE GENDER EQUALITY PHENOMENON	72
Klara Žycka	

PREDHOVOR

Jarmila Androvičová

V dňoch 25. a 26. novembra 2020 sa konal siedmy ročník medzinárodného diskusného fóra o demokracii a ľudských právach HUMAN FORUM, tentokrát v online forme. Podujatie tradične organizujú Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, občianska platforma Nie v našom meste! a občianske združenie Centrum komunitného organizovania, a v tomto ročníku pribudla medzi organizátorov nadácia Ekopolis. Súčasťou viacúrovňového podujatia zameraného na tému ľudských práv a demokracie bola okrem diskusií, workshopov a kultúrnych podujatí aj vedecká konferencia Rodová rovnosť - spoločná zodpovednosť.

Od vzniku podujatia HUMAN FORUM je jedným z jeho hlavných cieľov prepájať akademickú obec s občanmi, najmä tými aktívnymi, ktorí sa rôznymi spôsobmi angažujú vo verejnom živote mesta, regiónu, krajiny. Akademici sú teda prizývaní k účasti na tomto podujatí jednak preto, aby svojimi poznatkami a skúsenosťami obohatili a zobjektivizovali pohľad na témy, ktorými sa podujatie HUMAN FORUM zaoberá, a aby na základe vedeckých poznatkov prispievali k návrhom riešení celospoločenských problémov. Na druhej strane, prepojenie akademickej a občianskej sféry sa dá chápať aj ako otvorená možnosť pre akademikov prestupovať z jednej úrovne do druhej, a teda vyjadriť svoju verejnú angažovanosť. Táto angažovanosť sa môže v budúcnosti prejaviť pri výbere tém výskumu, spôsobov prezentácie výsledkov výskumu, či akýmkoľvek iným spôsobom.

Aktuálny ročník medzinárodného diskusného fóra o demokracii a ľudských právach bol venovaný problematike rodovej rovnosti. Cieľom vedeckej konferencie bolo identifikovať potenciál a prekážky smerovania k rodovo rovnoprávnej Európskej únii, v ktorej rodovo motivované diskriminácie a štrukturálna nerovnosť medzi ženami a mužmi budú už len minulosťou. Keďže Európska komisia v novom výskumnom programe Horizon Europe zdôrazňuje dôležitosť rodovej rovnosti vo výskume a inováciách a túto podmienku bude požadovať aj v samotných projektoch nového programu, považovali organizátori za užitočné venovať tejto téme zvýšenú pozornosť. Aj preto, že v Slovenskej republike je téma rodovej rovnosti stále podceňovaná alebo až zosmiešňovaná.

Európska komisia 5. marca 2020 predstavila svoju stratégiu rodovej rovnosti v EÚ na roky 2020-2025 (The Gender Equality Strategy). V oblasti rodovej rovnosti je EÚ globálnym lídrom a v posledných desaťročiach zaznamenala významný pokrok. Rodovo podmienené násilie a stereotypy však naďalej pretrvávajú. Komisia plánuje posilniť uplatňovanie hľadiska rodovej rovnosti systematickým začleňovaním rodovej perspektívy do všetkých fáz tvorby politík vo všetkých oblastiach vnútornej aj vonkajšej politiky EÚ. Základnou zásadou, ktorá sa bude pri vykonávaní stratégie uplatňovať, bude využívanie tzv. prierezového charakteru (intersekcionality) – t. j. kombinácie rodu s inými osobnými charakteristikami alebo identitami a toho, ako táto kombinácia prispieva ku konkrétnym skúsenostiam s diskrimináciou. V roku 2020 sme si

pripomenuli 25. výročie OSN Pekinskej deklarácie a akčnej platformy prvého všeobecného záväzku a globálneho akčného plánu na dosiahnutie pokroku v oblasti rovnosti medzi ženami a mužmi. Nová stratégia EÚ nadväzuje na Agendu OSN 2030 pre udržateľný rozvoj, v ktorej sa rodová rovnosť považuje za prierezovú prioritu v rámci všetkých cieľov udržateľného rozvoja. Žiaden členský štát EÚ zatiaľ nedosiahol rovnosť medzi ženami a mužmi. Pokrok je pomalý, rodové rozdiely pretrvávajú v zamestnanosti, odmeňovaní, starostlivosti a dôchodkoch.

Nová európska stratégia načrtáva súbor kľúčových opatrení vrátane odstránenia rodovo podmieneného násillia a stereotypov s cieľom preklenúť tieto medzery a umožniť Európe naplno využiť jej potenciál v podnikaní, politike a spoločnosti, zabezpečenie rovnakej účasti a príležitostí na trhu práce vrátane rovnakej odmeny; a dosiahnutie rodovej rovnováhy v rozhodovaní a politike.

Konferencia je tradične interdisciplinárna a ponúka priestor vedcom a vedkyniam z rôznych spoločenskovedných disciplín, preto aj tento zborník obsahuje príspevky, ktoré k téme pristupujú z rôzneho uhla pohľadu. **Martina Bolečeková** sa zameriava na rodovú rovnosť ako základné ľudské právo a jej ukotvenie v medzinárodných dokumentoch (predovšetkým na globálnej úrovni, ale tiež na vybraných regionálnych úrovniach). Prostredníctvom analýzy medzinárodných dokumentov poukazuje na hlavné oblasti, v rámci ktorých sa v súčasnosti stretávame s rodovou nerovnosťou, diskrimináciou, či dokonca útlakom žien, aj na príčiny týchto javov. **Miroslav Řádek** sa zameriava na identifikáciu miery politickej participácie žien na úrovni Európskeho parlamentu. Ukazovatele miery politickej participácie žien vzájomne porovnáva a vyhodnocuje naprieč niekoľkými funkčnými obdobiami Európskeho parlamentu. Rovnako tak sa venuje miere politickej participácie žien v Európskom parlamente z pohľadu Slovenska a všetkých štyroch volieb do Európskeho parlamentu, ktoré sa na Slovensku konali. **Erika Neubauerová a Alena Zubařová** analyzujú zastúpenie žien v politických štruktúrach ako nástroj na uplatňovanie rodovej rovnosti v súčasných ekonomických podmienkach. Vo svojom príspevku poukazujú na trendy zastúpenia žien v politických štruktúrach v krajinách Európy a na legislatívne ukotvenie princípov rodovej rovnosti v európskych právnych normách týkajúcich sa tejto oblasti. Osobitnú pozornosť venujú genéze zastupiteľskej demokracie na úrovni Európskeho parlamentu, ako aj špecifikám a bariéram uplatňovania princípov rodovej rovnosti na Slovensku. **Jessica Křiřka** skúma význam rodu pre politiku a politický marketing v USA najmä na príklade nárastu popularity Kamaly Harris, historicky prvej novozvolenej viceprezidentky USA. Analyzuje tiež úlohu rodových stereotypov v politickom marketingu političiek a vybrané výrazné ženské postavy americkej politiky. **Martina Kurejová** analyzuje rodovo podmienené násillie z hľadiska trestného práva a pomoc obetiam. Venuje sa najmä legislatívnej úprave násillia páchaného na ženách v trestnom práve a pomoci obetiam rodovo motivovaných trestných činov. **Klara Žycka** sa venuje v súčasnosti aktuálnej téme – rodovým aspektom a rodovým dopadom epidémie vírusu SARS-CoV-2. Situácia tzv. „lock-downu“ napríklad zvýraznila problém domáceho násillia, ale rodový aspekt majú aj sociálno-psychologické dopady epidémie či zmenená situácia na trhu práce.

V poslednom období pozorujeme nárast politickej participácie žien, no i napriek tomu v tejto oblasti pretrvávajú mnohé štrukturálne bariéry udržiavané inštitucionálnym fungovaním

spoločenských vzťahov a procesov a pretrváváním rodových stereotypov. Rodová rovnosť je pre súčasné spoločnosti jednou zo strategických výziev tohto storočia. Cesta k rodovej rovnosti nie je len o dosiahnutí spravodlivosti v začlenení žien do rôznych oblastí spoločenského života a o odstránení ich diskriminácie, vrátane takých hrubých foriem rodovej nerovnosti, ako je násilie páchané na ženách, ale aj o tom čo táto cesta môže priniesť vo vzťahu k riešeniu ďalších závažných problémov ľudstva a zlepšeniu kvality života nás všetkých. Mnohí autori a autorky sa domnievajú, a viaceré reálne príklady im dávajú za pravdu, že vyššia politická a ekonomická participácia žien znamená často zlepšenie života aj v ďalších oblastiach. Český filozof Václav Bělohradský ju spája napríklad s nádejou na riešenie v súčasnej dobe veľmi často diskutovaného problému korupcie. Inými slovami, vyššia miera participácie žien je nielen výsledkom pokroku, ale môže byť aj jeho nástrojom, hoci samozrejme nie jediným.

RODOVÁ ROVNOSŤ V MEDZINÁRODNÝCH ĽUDSKOPRÁVNÝCH DOKUMENTOCH

Martina Bolečeková

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na rodovú rovnosť ako základné ľudské právo a jej ukotvenie v medzinárodných dokumentoch predovšetkým na globálnej úrovni. Prostredníctvom analýzy medzinárodných dokumentov sa pokúsime vystihnúť obsah tohto pojmu a poukázať na hlavné oblasti, v rámci ktorých sa v súčasnosti stretávame s rodovou nerovnosťou, diskrimináciou, či dokonca útlakom žien, ako aj pomenovať možné príčiny. Okrem toho sumarizujeme dostupné medzinárodné nástroje presadzovania rodovej rovnosti, ktorá stále predstavuje jednu z aktuálnych ľudskoprávných výziev.

Kľúčové slová: rodová rovnosť, Organizácia Spojených národov, garancie ľudských práv

Abstract

The paper focuses on gender equality as a fundamental human right and its anchoring in international documents, especially at the global level. Through the analysis of international documents, we will try to capture the content of this concept, and point out the main areas in which we currently face gender inequality, discrimination, or even oppression of women, as well as name possible causes. In addition, we summarize the available international tools for promoting gender equality, which still represents one of the current human rights challenges.

Keywords: gender equality, United Nations, human rights guarantees

Úvod

Uplatňovanie rodovej rovnosti je súčasťou zásady rovnakého zaobchádzania, ktorá je inherentnou súčasťou súčasného chápania ľudských práv. Hoci ich formulácie sa môžu líšiť, všetky ľudskoprávne dokumenty vyjadrujú, že práva musia byť garantované bez akejkoľvek diskriminácie: človek nemôže byť znevýhodnený z dôvodu, že patrí k istej skupine alebo je súčasťou nejakého kolektívu. Dôstojnosť, sloboda a rovnosť sú považované za „základnú triádu“ ľudských práv.

Napriek tomuto uznaniu rovnosti ako základného princípu ľudských práv sme svedkami neustálej diskusie o tom, čo je cieľom „práva na rovnosť“ – je to uznanie abstraktnej/formálnej rovnosti, alebo nastolenie skutočnej rovnosti? V rámci diskusií sa teda rozlišuje medzi právom na rovnosť príležitostí a právom na rovnosť výsledkov. Koncepcia rovnosti príležitostí zahŕňa aj slobodu rozhodnúť sa, ktoré príležitosti chceme využiť; avšak nezabezpečuje záruky, že ľudia budú môcť svoje možnosti reálne využívať. V súvislosti s právom na rovnosť hovoríme o jeho asymetrickom chápaní: „Podľa tohto ponímania rovnosť ochraňuje pred útlakom na základe konštruovanej nerovnosti a to úplne v súlade s dejinami boja za ľudské práva, ktoré boli bojom proti privilegémiám a diskriminácii.“ (Baer, 2017, s. 310)

Takéto chápanie rovnosti je vlastné aj inštitúciám v rámci systému Organizácie Spojených národov (ďalej „OSN“), ktorému venujeme pozornosť v tomto príspevku. Prostredníctvom predstavenia vývoja od vzniku OSN po súčasnosť zosumarizujeme kľúčové nástroje presadzovania rodovej rovnosti na globálnej úrovni a v závere zhodnotíme efektívnosť ich uplatňovania.

Reflexia rodovej rovnosti v Organizácii Spojených národov

V prvej časti sa zameriame najmä na ukotvenie rodovej rovnosti v medzinárodných dokumentoch. Považujeme za potrebné sústrediť sa na prostredie OSN, a to z dôvodu, lebo iniciatívy a nástroje, ktoré boli rozvinuté na pôde tejto medzinárodnej medzivládnej organizácie, tvoria východiskový rámec pre záväzky a stratégie prijímané na rôznych nižších úrovniach – regionálnych i národných.

Už z úvodných formulácií obsiahnutých v preambule zakladajúcej listiny OSN v Charte je zreteľné, že jej zakladajúci členovia boli odhodlaní uznať a presadzovať rovnocenné postavenie žien¹ vo všetkých sférach života. Ďalej v Charte v kapitole III, ktorá je venovaná orgánom OSN, je v článku 8 vyjadrené, že „Organizácia Spojených národov nezavedie nijaké obmedzenia spôsobilosti mužov a žien, pokiaľ ide o rovnoprávnú účasť v akejkoľvek funkcii v jej hlavných a pomocných orgánoch.“ Odhodlanosť presadzovať rodovú rovnosť mala teda smerovať aj „do vnútra“ samotnej organizácie². V článku 13 zase nájdeme formuláciu o uskutočňovaní ľudských práv a základných slobôd „pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva“. Obdobnú formuláciu je možné nájsť nielen v Charte, ale spravidla v každom ľudskoprávnom dokumente, vrátane ústav demokratických štátov. Táto formulácia býva odborníkmi označovaná ako „antidiskriminačná klauzula“ (Jankuv, 2006), a práve antidiskriminačnú klauzulu vnímame ako základnú oporu uznania (nielen rodovej) rovnosti a východisko pri jej podpore a presadzovaní³.

O tom, že podpora a presadzovanie práv žien patrila od začiatku k dôležitým agendám OSN svedčí aj skutočnosť, že Hospodárska a sociálna rada, ako jeden z hlavných orgánov OSN, si už od roku 1947 ako svoj pomocný orgán zriadila Komisiu pre postavenie žien⁴. Aj zásluhou tejto komisie sa podarilo do návrhu znenia najvýznamnejšieho ľudskoprávneho dokumentu vôbec – Všeobecnej deklarácie ľudských práv (1948), presadiť rodovo neutrálny jazyk⁵. Zreteľnejšie ako v slovenskom jazyku je to

¹ Hoci budeme v texte v rôznom kontexte používať slovné spojenie práva žien, myslíme tým aj práva dievčat.

² Napriek skutočnosti, že na čele mnohých významných inštitúcií systému OSN boli a sú ženy, v celej histórii OSN žena nezastávala post generálnej tajomníčky OSN.

³ Príkladom antidiskriminačnej klauzuly je znenie článku 2 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, pričom k explicitne vyjadreným dôvodom diskriminácie, ktoré sú považované za neprípustné, pribudli v porovnaní s Chartou ďalšie. V súvislosti s našou témou však považujeme za dôležité doplniť, že v tomto prípade rod sa vzťahuje na pôvod.

⁴ Komisii pre postavenie žien sa budeme podrobnejšie venovať v druhej podkapitole venovanej inštitucionálnym nástrojom.

⁵ Vzhľadom na kľúčovú úlohu, ktorú jazyk zohráva pri formovaní kultúrnych a sociálnych postojov, je používanie jazyka zohľadňujúceho rodové hľadisko účinným spôsobom, ako podporiť rodovú rovnosť a odstrániť rodovú zaujatosť. Byť „inkluzívny“ z hľadiska rodového jazyka znamená rozprávať a písať spôsobom, ktorý nediskriminuje konkrétne pohlavie, rod alebo rodovú identitu a nezachováva rodové stereotypy. (UN, 2020)

možné vnímať v angličtine, kde „all men“ z pôvodného návrhu bolo nahradené formuláciou „all human beings“ (bližšie pozri Holzleithner, 2017, s. 404).

Komisii pre postavenie žien bola zverená úloha vypracovať medzinárodné dohovory o právach žien. Prvým nástrojom medzinárodného práva, ktorý uznal a chránil politické práva žien, sa stal Dohovor o politických právach žien prijatý v roku 1953. Ďalšou oblasťou, ktorej bol venovaná pozornosť, boli práva žien v manželstve: v roku 1957 bol prijatý Dohovor o štátnom občianstve vydaných žien a v roku 1962 Dohovor o súhlase pre manželstvo, najnižšom veku pre uzavretie manželstva a registrácii manželstva.

Komisia tiež prispievala k práci odborných organizácii OSN – podieľala sa napríklad na príprave Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce o rovnakom odmeňovaní pracujúcich mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty z roku 1951, ktorý zakotvuje zásadu rovnakej odmeny za rovnakú prácu.

Ďalší vývoj predstavíme len stručne v chronologickom poradí, s dôrazom na najvýznamnejšie míľniky, pričom uvedieme ako najvýznamnejšie dokumenty, tak aj významné udalosti.

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (prijatý v roku 1966, platný od roku 1976) v článku 3 upravuje princíp nediskriminácie a záväzok dbať na zásadu rovnosti mužov a žien pri využívaní práv uvedených v pakte. Článok 26 obsahuje právo na rovnosť a rovnakú zákonnú ochranu pred diskrimináciou z akéhokoľvek dôvodu. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (prijatý rovnako v roku 1966 a platný od roku 1976) zakotvuje v článkoch 2 a 3 zákaz akejkoľvek diskriminácie a rovnosť práv mužov a žien; a v článku 7 právo na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky, vrátane primeranej mzdy – rovnakej za prácu rovnakej hodnoty bez akéhokoľvek rozlišovania, právo na platenú dovolenku, pracovné podmienky nie horšie, než aké majú muži, slušný život pre ženy a ich rodiny, bezpečné a zdravotne vyhovujúce pracovné podmienky, rovnaké príležitosti dosiahnuť v zamestnaní povýšenie, pričom sa nebudú uplatňovať iné kritéria, než dĺžka zamestnania a ich schopnosti.

V roku 1967 bola prijatá Deklarácia o odstránení diskriminácie žien, ktorá zaručovala ženám celý rad práv, o. i. politické práva, právo vlastníť majetok, právo na vzdelanie a prístup k nemu, právo na prácu a rovnaké odmeňovanie. Venovala sa aj postaveniu žien v rodine, napr. zakotvovala rovnosť postavenia manžela a manželky. Deklarácia priniesla vôbec prvú definíciu diskriminácie žien na medzinárodnej úrovni. V súvislosti s deklaráciou je však potrebné zdôrazniť, že nejde o právne záväzný dokument, t. j. vykonávanie jej ustanovení je ponechané na schopnosť a vôľu štátov a štáty nie sú za porušenie práv obsiahnutých v deklarácii sankcionovateľné. Napriek tomu má nepopierateľný význam, lebo upriamila pozornosť na potrebu riešiť diskrimináciu žien prostredníctvom špecifických nástrojov.

V 70. rokoch 20. storočia dochádza na pôde OSN, aj pod vplyvom silnejúceho medzinárodného feministického hnutia, k akcelerácii podpory práv žien. Rok 1975 vyhlásilo Valné zhromaždenie OSN za Medzinárodný rok žien, aby tak upriamilo pozornosť na otázku rovnosti žien a mužov a vyzdvihlo príspevok žien k rozvoju a mieru. V tomto roku bola usporiadaná aj prvá svetová konferencia o ženách, ktorá sa konala v Mexico

City. Následne bolo desaťročie 1976 – 1985 vyhlásené za Dekádu OSN pre ženy: rovnosť, rozvoj a mier. (UN Women, 2020)

Za najvýznamnejší míľnik garancií práv žien však považujeme prijatie Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien v roku 1979⁶. Dohovor, ktorý je označovaný ako „medzinárodná listina ženských práv“, si pre svoj význam zasluhuje osobitnú pozornosť.

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW)

Dohovor⁷ v prvom článku definuje pojem diskriminácia žien a stanovuje program vnútroštátnych opatrení, ktoré majú smerovať k ukončeniu diskriminácie žien. Definícia diskriminácie žien v dohovore⁸ je výsledkom neľahko sa rodiacej dohody, ku ktorej štáty dospeli počas rokovaní. Za diskrimináciu je považované už aj to, ak sú vyvíjané snahy o konkrétne obmedzovanie ľudských práv žien, hoci k nemu nedôjde; ako aj to, že k obmedzeniu práv nedošlo zámerne, čím bol položený základ pre boj proti bezprostredným prejavom diskriminácie, ako aj proti nepriamym diskriminačným postupom. (Gothe, 2017) V článku 5 sa dohovor zameriava na kultúru a tradície⁹, ktoré významným spôsobom vplývajú na formovanie rodových¹⁰ úloh a rodinné vzťahy. Je potrebné zdôrazniť, že všetky časti definície platia nezávisle od rodinného stavu¹¹. Dohovor je tiež prvou zmluvou o ľudských právach, ktorá potvrdzuje reprodukčné práva žien.

V súlade s článkom 2 sa štáty zaväzujú plniť ustanovenia dohovoru, čo znamená, že majú aktívne odstraňovať diskrimináciu na rodovom základe „všetkými vhodnými prostriedkami“. Tento záväzok v sebe o. i. zahŕňa, že štáty podniknú potrebné kroky bez meškania (vrátane usmerňovania konania tretích strán zo súkromného sektora), že musia ukončiť niektoré praktiky, zvážiť zavedenie sankcií a zabezpečiť účinnú právnu ochranu. Proti zneniu článku 2 však bolo vznesených mimoriadne veľa výhrad, prostredníctvom ktorých zmluvné strany môžu pre seba vylúčiť platnosť niektorých záväzkov. (Gothe, 2017)

⁶ Dohovor bol prijatý 18. decembra 1979, do platnosti vstúpil 3. septembra 1981. V čase jeho prijímania sa mnohé štáty, predovšetkým tzv. socialistické, domnievali, že ustanovenia dohovoru už dodržiavajú, a preto nadobudol účinnosť pomerne rýchlo. (Gothe, 2017)

⁷ Dohovor má 30 článkov: článok 1 – 5 a článok 24 obsahujú rámcové ustanovenia hmotnoprávných článkov 6 – 16, ostatné články upravujú formálne otázky.

⁸ „Na účely tohto Dohovoru bude výraz „diskriminácia žien“ označovať akékoľvek robenie rozdielu, vylúčenie alebo obmedzenie vykonané na základe pohlavia, ktorého dôsledkom alebo cieľom je narušiť alebo zrušiť uznanie, požívanie alebo uplatnenie zo strany žien, bez ohľadu na ich rodinný stav, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, ľudských práv a základných slobôd v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, občianskej alebo inej oblasti.“

⁹ „Štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia: a) na zmenu spoločenských a kultúrnych zvyklostí, pokiaľ ide o správanie mužov a žien, s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a zvykov a všetkých iných praktík založených na myšlienke podradenosti a nadradenosti niektorého z pohlaví alebo na stereotypných úlohách mužov a žien...“

¹⁰ V čase vzniku dohovoru sa „pohlavie“ (angl. sex) ponímalo v biologickom význame, článok 5 však v súčasnosti možno chápať širšie – ako rod (angl. gender). (Bližšie pozri Gothe, 2017, s. 367)

¹¹ Často sa práve na základe tohto statusu so ženami v nedostatočnej miere zaobchádza ako s nositeľkami individuálnych práv.

Na záver tejto časti by sme chceli ešte raz upriamiť pozornosť na znenie článku 5 dohovoru, ktorý tiež zaväzuje zmluvné štáty, aby ovplyvňovali vzorce správania a prispievali k osvete a informovanosti, a tak odstraňovali predsudky a praktiky založené na tom, že pohlavia nie sú považované za rovnocenné, a že sa im pripisujú stereotypné roly.

Kontrolný mechanizmus dodržiavania záväzkov vyplývajúci z dohovoru spočíva v podávaní správ (tzv. spravodajská procedúra). V roku 1999 bol prijatý Opčný protokol k dohovoru¹², ktorý je v krajinách, ktoré protokol prijali, považovaný za najvýznamnejší inštitút garancií ženských ľudských práv, pretože umožňuje ženám podávať aj individuálne sťažnosti na porušovanie ich ľudských práv Výboru pre odstránenie diskriminácie žien. Zmluvné strany protokolu uznávajú príslušnosť výboru prijímať a posudzovať oznámenia¹³. V prípade systematického a závažného porušovania práv je podľa protokolu možné začať vyšetrovacie konanie.

Bezprostredne po prijatí dohovoru sa v roku 1980 v Kodani konala Druhá svetová konferencia o ženách. Akčný program, prijatý na tejto konferencii, požadoval napr. prísnejšie národné opatrenia na zabezpečenie vlastníckeho práva žien a kontroly nad majetkom, ako aj zlepšenie práv žien v súvislosti s dedením, starostlivosťou o deti či stratou štátnej príslušnosti. (UN Women, 2020)

V roku 1985 sa v Nairobi konala tretia svetová konferencia o ženách, ktorá bola venovaná najmä hodnoteniu výsledkov Dekády OSN pre ženy. Účastníci konferencie v Nairobi – zástupcovia 157 vlád – skonštatovali, že ciele, ktoré boli vytýčené na prvej svetovej konferencii v Mexiku neboli adekvátne splnené, a preto bola prijatá stratégia, ako tieto a ďalšie ciele splniť do roku 2000. (UN Women, 2020) Na konferencii v Nairobi bol po prvýkrát ako princíp pri presadzovaní práv žien zdôraznený „gender mainstreaming“, t. j. uplatňovanie rodového hľadiska pri všetkých rozhodnutiach aj v aplikačnej praxi, vo všetkých oblastiach a na všetkých úrovniach.

Dôležitou oblasťou, ktorej bola na pôde OSN venovaná osobitná pozornosť, je páchanie násilia na ženách. Aktivity v tejto oblasti na globálnej úrovni¹⁴ vyústili do prijatia Deklarácie o odstránení násilia páchaného na ženách, ktorú prijalo Valné zhromaždenie 20. decembra 1993. Následne v roku 1994 bola Komisiou pre ľudské práva vymenovaná osobitná spravodajkyňa OSN pre násilie na ženách, ktorá má mandát na vyšetrovanie a podávanie správ o všetkých aspektoch násilia páchaného na ženách. Od roku 2017 začali OSN a Európska únia spolupracovať na globálnej viacročnej iniciatíve Spotlight Initiative, zameranej na elimináciu všetkých foriem násilia páchaného na ženách a dievčatách.

¹² Platný od roku 2000.

¹³ Oznámenia výboru o tom, že sa stali obeťami porušenia niektorého z práv ustanovených v dohovore, môžu podávať jednotlivkyne a skupiny, za seba alebo inú osobu alebo skupinu.

¹⁴ V tejto súvislosti chceme poukázať na to, že na európskej regionálnej úrovni bol v roku 2011 prijatý aj medzinárodný dohovor proti násiliu páchanému na ženách – Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu, tzv. Istambulský dohovor. Tento dohovor vstúpil do platnosti v roku 2014 a v súčasnosti má 34 zmluvných strán. (Council of Europe Treaty Office, 2020)

Štvrtá svetová konferencia o ženách sa konala v Pekingu v roku 1995¹⁵. Pekinská akčná platforma presadzovala „práva žien ako ľudské práva“ a zaviazala sa podniknúť konkrétne kroky na zabezpečenie ich dodržiavania. Práve táto konferencia znamenala významný obrat v globálnej agende pre rodovú rovnosť: pekinská deklarácia a akčná platforma, ktoré jednomyselne prijalo 189 krajín, sú programom pre posilnenie postavenia žien a sú považované za kľúčový globálny politický dokument o rodovej rovnosti¹⁶. (Gothe, 2017; UN Women, 2020)

O tom, že rodová rovnosť už v súčasnosti nie je vnímaná iba ako základné ľudské právo, ale ako nevyhnutný základ pre mierový, prosperujúci a udržateľný svet, svedčí formulovanie tak Miléniových rozvojových cieľov (angl. Millennium Development Goals, MDGs), ako aj aktuálnych Cieľov udržateľného rozvoja (angl. Sustainable Development Goals, SDGs)¹⁷. (Bližšie pozri SDGs, 2020)

Inštitucionálne nástroje

Považujeme za potrebné aspoň stručne predstaviť aj inštitucionálne nástroje presadzovania práv žien, pretože sa, okrem iných svojich aktivít, podieľali (a aj v súčasnosti sa podieľajú) na vypracovaní návrhov dokumentov smerujúcich k podpore a presadzovaniu práv žien, ako aj na príprave vyššie zmieňovaných významných konferencií.

Komisia pre postavenie žien (CSW) je najvýznamnejší globálny medzivládny orgán zameraný výlučne na podporu rodovej rovnosti a na posilnenie postavenia žien. Okrem aktivít zameraných na presadzovanie práv žien – a to aj prostredníctvom formovania globálnych štandardov rodovej rovnosti, rozvíja svoju činnosť v oblasti dokumentovania reality života žien na celom svete.

Od svojho vzniku do 60. rokov 20. storočia sa komisia zameriavala predovšetkým na stanovovanie štandardov a formulovanie medzinárodných dohovorov so zámerom meniť diskriminačné právne predpisy a posilňovať globálne povedomie o problémoch žien. Po ukotvení garancií práv žien v medzinárodných dohovoroch pristúpila komisia ku globálnemu hodnoteniu postavenia žien, k zberu údajov a dát, čo prispelo ku komplexnejšiemu obrazu o politickom a právnom postavení žien v jednotlivých krajinách a stalo sa základom pre navrhnutie nových, efektívnejších nástrojov. Pri mapovaní situácie žien tiež komisia dospela k záveru, že veľký problém pri uplatňovaní práv žien predstavuje skutočnosť, že v mnohých krajinách sveta sú ženy postihnuté chudobou, pričom chudoba má pre ich život ešte vážnejšie dôsledky ako pre mužov. Preto sa práca komisie sústredila

¹⁵ Aktuálne prebieha kampaň OSN Ženy pri príležitosti 25. výročia Pekinskej deklarácie a akčnej platformy. (UN Women, 2020)

¹⁶ Stanovujú strategické ciele a činnosti zamerané na pokrok žien a dosiahnutie rodovej rovnosti v 12 kľúčových oblastiach: Ženy a chudoba; Vzdelávanie a odborná príprava žien; Ženy a zdravie; Násilie páchané na ženách; Ženy a ozbrojené konflikty; Ženy a ekonomika; Ženy pri moci a rozhodovaní; Inštitucionálny mechanizmus pre rozvoj žien; Ľudské práva žien; Ženy a médiá; Ženy a životné prostredie; Dievčatá. (UN Women, 2020)

¹⁷ „Presadiť rodovú rovnosť a posilniť postavenie žien“ bol tretí miléniový cieľ a v súčasnosti je dosiahnutie rodovej rovnosti piaty cieľ udržateľného rozvoja.

na potreby žien v oblasti rozvoja a vyzvala, aby OSN zintenzívnila svoju pomoc v rozvojových krajinách. (UN Women, 2020a)

Relatívne nový orgán OSN pre rodovú rovnosť a posilňovanie žien pod názvom OSN Ženy je výsledkom niekoľkoročného rokovania medzi členskými štátmi OSN a obhajkyňami svetového ženského hnutia. Je súčasťou reformy OSN a v záujme lepšieho výsledku spája do jednej viaceré, predtým oddelené, inštitúcie systému OSN¹⁸. „OSN ženy bude mať dve kľúčové úlohy: podporovať medzivládne orgány ako napríklad Komisiu pre postavenie žien pri formulovaní politík, globálnych štandardov a noriem a pomáhať členským štátom implementovať tieto štandardy, ďalej poskytovať vhodnú odbornú a finančnú podporu krajinám, ktoré o to požiadajú a budovať efektívne partnerstvá s občianskym sektorom. Taktiež dodá systému OSN viac zodpovednosti za jeho vlastné záväzky v oblasti rodovej rovnosti vrátane pravidelného monitoringu o pokroku.“ (UNIS, 2010)

Záver

Z generačného hľadiska zahrňujú ženské práva všetky generácie práv, pričom vynútiteľnosť práv druhej a tretej generácie (hospodárskych, sociálnych, kultúrnych a tzv. nových alebo moderných) spravidla zaostáva za vynútiteľnosťou práv prvej generácie¹⁹. Avšak ani v prípade práv prvej generácie nemôžeme hovoriť o dosiahnutí vytýčených cieľov. Na záver by sme sa preto chceli zamyslieť nad otázkou, prečo, napriek mnohým existujúcim nástrojom na podporu práv žien a rodovej rovnosti, prax vo väčšine štátov sveta nezodpovedá medzinárodným garanciam. Prečo ženy v rôznych krajinách stále trpia nedostatkom prístupu k dôstojnej práci, čelia pracovnej segregácii a rozdielom v mzdách? Prečo im je odopieraný prístup k základnému vzdelaniu a zdravotnej starostlivosti, prečo sú obeťami násilia a diskriminácie? Prečo nie sú dostatočne zastúpené v politických a ekonomických rozhodovacích procesoch?

Za kľúčový problém považujeme pretrvávajúce stereotypné nazeranie na úlohy ženy v spoločnosti. Takýto prístup sa následne prenáša aj do medzinárodného prostredia. Keďže medzinárodnoprávne záväzky na seba štáty preberajú výlučne na dobrovoľnej báze, kultúra a tradície sa môžu odrážať v (ne)ochote štátov prijímať a dodržiavať záväzky v oblasti práv žien a rodovej rovnosti.

Pri hodnotení efektívnosti medzinárodných nástrojov presadzovania práv žien a rodovej rovnosti je potrebné mať na pamäti, akým spôsobom vznikajú a ako sú aplikované. V texte príspevku sme poukázali na skutočnosť, že vynútiteľné sú záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv, nie deklarácií; pričom aj v prípade záväzných dokumentov v oblasti ľudských práv majú kontrolné a sankčné mechanizmy často charakter tzv. soft law, resp. je pre štáty pomerne jednoduché sa nežiadúcim záväzkom vyhnúť. Implementácia medzinárodných zmlúv, vrátane Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien a jeho opčného protokolu, tak stále závisí od politickej vôle

¹⁸ Oddelenie pre pokrok žien (DAW, založené v roku 1946); Medzinárodný výskumný a školiaci inštitút pre pokrok žien (INSTRAW, založený v roku 1976); Úrad zvláštnej poradkyne pre rodové otázky a pokrok žien (OSAGI, založený v roku 1997); Rozvojový fond OSN pre ženy (UNIFEM, založený v roku 1976).

¹⁹ Platí to vo vzťahu k ľudským právam všeobecne, nielen vo vzťahu k právam žien.

štátov. Naše tvrdenia je možné dokladovať práve prostredníctvom týchto dvoch medzinárodných dokumentov: kým v prípade dohovoru, ktorého záväzky môžeme označiť ako mäkké formulované, resp. umožňuje „vyhnúť sa“ záväzkom prostredníctvom výhrad, je aktuálny počet zmluvných strán 189 (Treaties, 2020); protokol, ktorý obsahuje efektívnejšie mechanizmy kontroly dodržiavania záväzkov má v súčasnosti len 114 zmluvných strán (Treaties, 2020a). Bez oslabenia vplyvu hlboko zakorenených stereotypov v spoločnostiach, ako aj väčšej ochoty štátov prihlásiť sa k záväzkom v tejto oblasti aj na medzinárodnej úrovni, nie je, podľa nášho názoru, možné dosiahnuť zrovnoprávnenie žien.

Zoznam bibliografických odkazov

BAER, S. 2017. Zásada rovnakého zaobchádzania a zákaz diskriminácie. In Pollmann, A. – Lohmann, G. (eds.): Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka. Bratislava: Kalligram, s. 308-311.

COUNCIL OF EUROPE TREATY OFFICE, 2020. Chart of signatures and ratifications of Treaty 210. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?p_auth=cG4Y0oAR

GOTHE, A. 2017. Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW). In Pollmann, A. – Lohmann, G. (eds.): Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka. Bratislava: Kalligram, s. 365-371.

HOLZLEITHNER, E. 2017. Feministická kritika ľudských práv. In Ľudské práva. Interdisciplinárna príručka. Bratislava: Kalligram, s. 404-409.

JANKUV, J. 2006. Medzinárodné a európske mechanizmy ochrany ľudských práv. Bratislava: IURA EDITION.

OHCHR, 2020. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

Rodová rovnosť, 2020. OSN. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: <https://www.gender.gov.sk/dokumenty/dokumenty-osn/>

SDGs, 2020. Gender equality and women's empowerment. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: <https://sdgs.un.org/topics/gender-equality-and-womens-empowerment>

Treaties, 2020. Chapter IV Human Rights. 8. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en

Treaties, 2020a. Chapter IV Human Rights. 8. b Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8-b&chapter=4&lang=en

UN WOMEN, 2020. World Conferences on Women. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: <https://www.unwomen.org/en/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women>

UN WOMEN, 2020a. Commission on the status of women. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: <https://www.unwomen.org/en/csw>

UN, 2020. Gender inclusive language. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: <https://www.un.org/en/gender-inclusive-language/>

UNIS, 2010. OSN vytvára štruktúru pre posilňovanie žien. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: <http://unis.unvienna.org/unis/sk/pressrels/2010/unisinf375.html>

Zastavme násilie, 2020. Dokumenty OSN o problematike násilia na ženách. Dostupné na internete [cit. 25.11.2020]: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/osn>

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0437/20 „Potenciál a limity zahraničnej politiky Slovenskej republiky v rámci vonkajších vzťahov EÚ“

Kontaktné údaje:

doc. PhDr. Martina Bolečeková, PhD.
Katedra medzinárodných vzťahov a diplomacie
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB
e-mail: martina.bolecekova@umb.sk

RODOVÁ ROVNOSŤ V EURÓPSKEJ POLITIKE

Miroslav Řádek

Abstrakt

Rovnosť ako jedna z fundamentálnych hodnôt je v popredí politického života Európy prinajmenšom od konca 18. storočia. V rámci európskeho politického vývoja nie je preto náhodou, že rovnosť je jedným z kľúčových prvkov hodnotového étosu Európskej únie. Cieľom konferenčného príspevku je overiť praktické uplatnenie európskeho rovnostárstva v oblasti rodovej rovnosti - a to v podmienkach Európskeho parlamentu. Bude pojednávať o spoločenskom postavení žien a jeho vývoji. Ďalej predstaví významné aktivity Európskeho parlamentu a dokumenty, ktorými sa legislatíva EÚ snaží o rovnovážnu mieru politickej participácie pohlaví pri vlastnom fungovaní ako aj v ďalších politických štruktúrach. Následne sa príspevok zameria na identifikáciu empirickej miery politickej participácie žien na úrovni Európskeho parlamentu, ako aj miery politickej participácie žien v jednotlivých politických štruktúrach Európskeho parlamentu. Údaje sú pritom agregované za obdobie ostatných 25 rokov. Príspevok sa súčasne dotkne miery politickej participácie žien v Európskom parlamente z pohľadu Slovenska počas všetkých štyroch volieb do Európskeho parlamentu, ktoré sa na Slovensku realizovali.

Kľúčové slová: ženy, spoločnosť, politika, voľby, moc

Abstract

Equality, as one of the fundamental values, has been at the forefront of European political life since at least the end of the 18th century. In the context of European political developments, it is therefore no coincidence that equality is one of the key elements of the European Union's value ethos. The aim of the conference paper is to verify the practical application of European equality in the field of gender equality - in the context of the European Parliament. It will discuss the social status of women and its development. It will also present the important activities of the European Parliament and the documents by which EU legislation seeks a balanced level of gender political participation in its own functioning as well as in other political structures. Subsequently, the paper will focus on identifying the empirical level of women's political participation at the level of the European Parliament, as well as the level of women's political participation in the various political structures of the European Parliament. The data are aggregated for the last 25 years. At the same time, the paper touches on the level of women's political participation in the European Parliament from Slovakia's point of view during all four European Parliament elections held in Slovakia.

Keywords: women, society, politics, elections, power

Úvod

Viac ako dve desaťročia je 25. november vďaka iniciatíve Organizácie spojených národov (OSN) Medzinárodným dňom eliminácie násilia páchaného na ženách. V období do 10. decembra, ktorý je symbolicky Medzinárodným dňom ľudských práv, si

medzinárodná verejnosť pripomína prostredníctvom verejnej osvety fenomén násilia páchaného na ženách, ktoré je chápané ako rodovo podmienené. Najviac násilia v živote ženy zažívajú zo strany mužov. Hoci miera násilia páchaného na ženách nemusí apriori vyjadrovať agresivitu pohlaví, žien a mužov ako takých, násilie páchané na ženách zo strany mužov symbolicky demonštruje nerovné postavenie žien a mužov v spoločnosti. Pri danej téme prirodzene netreba zabúdať na násilie žien páchaného na mužoch a to napr. aj v psychologickvej rovine, ktoré predstavuje a zrejme bude dlho predstavovať spoločenské tabu, čo bráni exaktnejšiemu porovnávaniu oboch fenoménov. Všeobecne však neexistuje pochybnosť, že muži na ženách páchajú viac fyzického násilia ako naopak. Konferencia na tému Rodová rovnosť – spoločná zodpovednosť konaná práve 25. novembra je tak vhodnou príležitosťou na diskusiu o aktuálnom postavení žien v spoločnosti.

Praktická alebo politická snaha o rovnosť bola impulzom pre „rozbúrenie“ politických pomerov Európy v 17. ale najmä v 18. storočí. Zatiaľ čo Anglická revolúcia zaistila podiel na moci pre zámožnejšie mestské obyvateľstvo, Francúzska revolúcia o storočie neskôr sa mala niesť v ešte radikálnejšom rovnostárskom duchu „slobody, rovnosti a bratstva“. Rovnostárstvo sa neskôr stalo ústredným krédom politických ideológií 19. storočia a vo svojom extrémnom prevedení sa o rovnosť snažili aj totalitné ideológie v 20. storočí. Každopádne – vždy to bol liberalizmus ako najstaršia a azda intelektuálne najbohatšia ideológia, ktorá v dejinách akoby vždy nanovo otvára otázku spoločenskej rovnosti.

V kontexte vyššie načrtnutého dejinného vývoja je preto prirodzené, že európske spoločenstvá v druhej polovici 20. storočia ako aj Európska únia 21. storočia duchovne stojí aj na rovnostárskych základoch. Ide pritom o rovnaký prístup k politickým, ekonomickým a sociálnym právam bez ohľadu na pôvod, rasu, vierovyznanie a pohlavie. Nadväzujúce otázky rodovej rovnosti nie len na úrovni národnej, ale aj z pohľadu nadnárodného, predstavujú sústavne veľmi aktuálnu problematiku. Spoločenská vyspelosť je posudzovaná aj podľa uplatňovania pravidiel rodovej rovnosti do jej života, praxe alebo spoločenského povedomia. Hoci sa javí, že ide o témy, ktorým sa spoločnosť venuje veľmi dlho a detailne, pozitívne výsledky týchto aktivít sa objavujú veľmi pomaly a sú oblasti, v ktorých je možné konštatovať pretrvávajúce aj hlbších rodových nerovností.

Teoretická reflexia politickej participácie žien

Politická participácia z hľadiska obsahu a východísk nie je v dostupných zdrojoch jednotne vymedzená. Prvým problémom, ktorý sa v súvislosti s vymedzovaním tohto pojmu objavuje je nejednotnosť v chápaní občianskej participácie a apolitickej participácie. Politická participácia sa potom vníma ako súčasť širšieho pojmu, ktorým je občianska participácia. Obsah politickej participácie je potom súčasťou obsahu občianskej participácie, avšak nie všetky aktivity občianskej participácie sú súčasne aj aktivitami politickej participácie. Občianska participácia ako širší pojem totiž zahŕňa aj rad iných aktivít (aktivity v rámci občianskych združení a pod.), ktoré nemajú povahu politickej participácie (Reudin, 2011, s. 6).

Niektorí autori sa pokúšajú o elimináciu uvedených pojmových rozdielov s tým, že za politickú participáciu vnímajú len také aktivity, ktoré priamym spôsobom dopadajú, majú priamy dosah na politiku (manifestačná politická participácia). Súčasne potom pomenovali nástroje, aktivity, ktoré si za cieľ nekladú priamo ovplyvňovať politiku a tieto sa označujú ako občianska participácia (civil participation). Takéto poňatie viedlo k presne opačnému vymedzeniu a síce, že občianska participácia je súčasťou politickej participácie (Ekman, Amná, 2012, s. 289).

Stretneme sa aj s názormi, že hranice a obsah pojmov politická participácia a občianska participácia, nie sú zreteľné. Zreteľné nie sú z dôvodu, že mnohé aktivity, ktoré síce pôvodne nemali mať dopad na oblasť politiky, v konečnom dôsledku takéto politické dôsledky mať môžu. Aj preto sa stretneme skôr s označením občiansko-politická participácia (Bútorová, Gyarfášová, 2010, s. 450).

Rozdiely v chápaní politickej a občianskej participácie vidíme aj u ďalších autorov. Občianska participácia sa vníma ako možnosť účasti občanov, ich podieľanie sa na verejnom rozhodovaní (Pauliniová, 2005, s. 13). Verejné rozhodovanie však predstavuje súčasť politiky, ktorá sa realizuje na samosprávnej, národnej i nadnárodnej úrovni.

V anglických zdrojoch sa pojem politická participácia vykladá ako synonymum politického zapojenia, politickej angažovanosti alebo politického konania (political engagement, political involvement, political action). Politická angažovanosť má smerovať k vytváraniu sociálnych a politických zmien (Rothmund a kol., 2014). Z hľadiska politických aktivít ide najmä o právo voliť a byť volený, možnosť stať sa členom politickej strany či hnutia, fakticky ovplyvňovať politické smerovanie, prostredníctvom svojich aktivít, svojim vkladom, schopnosťami a vedomosťami ovplyvňovať smerovanie spoločnosti (Kaasem, Marsch, 1979).

Problematický je aj rozsah nástrojov, aktivít, ktoré je možné subsumovať pod pojem „politická participácia“. Je otázne, či je pod tento pojem možné zahrnúť len aktivity, alebo aj hodnoty, postoje. Otázne je tiež to, čo je cieľom politickej participácie a aktivít v rámci nej realizovaných, kto je participantom. Na rozsah aktivít spojených s pojmom politická participácia poukazuje Sopóci, ktorý rozlišuje užšie a širšie poňatie (Sopóci, 2004, s. 120). V užšom poňatí zahŕňa politická participácia len aktivity, ktoré sú priamo spojené s voľbami, samotné volenie. V širšom poňatí sa potom k týmto aktivitám priamo sa týkajúcich volieb, priamo súvisiacich s voľbami pridávajú aj ďalšie aktivity – v tomto zmysle sa pod politickou participáciou rozumejú rôzne formy a aktivity majúce dopady a vplývajúce na rozhodovanie (Saad, Salman, 2013, s. 10). V prípade, ak by sme politickú participáciu poňali skutočne veľmi široko, potom možno povedať, že zahŕňa samotnú voľbu, príspevky či už na kandidáta, na kampaň alebo pre politickú stranu či hnutie, politické stretnutia, podporu politických predstaviteľov, ovplyvňovanie politického naladenia potenciálnych voličov nástrojmi politickej kampane (Flavin, Griffin, 2009, s. 547).

Vývoj postavenia žien v spoločnosti v 20. storočí

Rodovú rovnosť alebo postavenie žien v spoločnosti teoreticky možno vnímať v niekoľkých základných dimenziách. Paradoxne to neboli kontinentálne európske štáty,

ktoré síce od konca 18. storočia zažili niekoľko politických revolúcií a postupne liberalizovali svoje politické systémy, ale volebné právo pre ženy zväčša zaviedli až po Prvej svetovej vojne. Ako je všeobecne známe – prvou krajinou, ktorá priznala ženám právo voliť, bol Nový Zéland v roku 1893, ktorý do konca 19. storočia nasledovala Austrália. Prvou európskou krajinou, kde ženy v moderných dejinách volili prvý krát bolo Fínsko v roku 1906 a prvou kontinentálnou európskou krajinou bolo Dánsko. Malou zaujímavosťou pritom je, že tak Nový Zéland ako aj Fínsko boli v tom čase súčasťou širších impérií – Veľkej Británie a Ruska, ktorých ženy volebné právo v rovnakom čase ešte nemali.

Oneskorené nadobudnutie politických práv ženami pritom možno ťažko chápať inak ako výsledok zaužívaných spoločenských konvencií a predsudkov voči ženám, podľa ktorých ženy nielen nemali „nerozumieť politike“, ale všeobecne „nemali“ mať dostatočné mentálne schopnosti napr. ani na univerzitné štúdium alebo uplatnenie sa v biznise, ktorý mal byť „mužskou záležitosťou“. Hoci hnutie za práva žien sa v západných demokraciách rozvíjalo už na začiatku 20. storočia, skutočný zlom v spoločenskom postavení žien priniesla Prvá svetová vojna. Masová mobilizácia mužov pre vojenské operácie oboch veľmocenských blokov Trojspolku a Dohody spôsobila výpadok ľudskej práce v priemysle a poľnohospodárstve. Hospodárske systémy bojujúcich krajín potrebovali nahradiť mužov v továrňach a na poliach, kde ich preto vo fyzicky ťažkých pracovných podmienkach zastúpili ženy. Prvá väčšia „výmena“ úloh žien a mužov v živote západných spoločností spravila z dovtedy zaužívaného obrazu úloh žien a mužov neudržateľnú doktrínu, čo sa prejavilo v uzákonení volebného práva žien v dovtedy bezprecedentnom čase počte krajín. Medzi rokmi 1917 – 1922 ženy získali volebné právo vo väčšine rozvinutého sveta (Rusko, Nemecko, Poľsko, Veľká Británia, Rakúsko, Československo, USA, Kanada, Lotyšsko, Švédsko a Írsko). Druhou najvýznamnejšou vlnou rozšírenia volebného práva bolo obdobie po Druhej svetovej vojne, kedy sa ženy začali volebne angažovať vo Francúzsku, Japonsku, Taliansku, Maďarsku, Argentíne, Rumunsku, Belgicku, Číne, Indii a Chile. Poslednou európskou krajinou akceptujúcou volebné právo žien bolo Lichtenštajnsko v roku 1984. V medzinárodnom význame bolo „udalosťou“ akceptovanie volebného práva žien v roku 2011 v Saudskej Arábii.

Postupné získavanie politickej rovnoprávnosti je metaforické v rámci postupného získavania celkovej rovnoprávnosti žien a mužov. Politické práva žien nie sú jednou oblasťou, kde ženy získavali skutočnú rovnoprávnosť. V rámci celostného postavenia žien v spoločnosti je potrebné vnímať tiež prístup žien k vzdelávaniu alebo prípravu na pracovné povolanie; mzdové ohodnotenie alebo presadenie sa žien v biznise ako ďalšie oblasti, kde rovnosť medzi ženami a mužmi nebola prirodzená a ženy v nich nielen nevystupovali ako nositeľky rovnakých práv, ale nemali tu ani svoju ľudskú dôstojnosť. Ako príklad možno uviesť príklad Litvy, kde museli ženy pre získanie vodičského oprávnenia až do roku 2002 podstupovať gynekologickú prehliadku. Až do roku 2018 v Saudskej Arábii nemohli legálne šoférovať vôbec.

Hoci sa postavenie európskych žien v prahu tretieho desaťročia 21. storočia môže zdať komparatívne lepšie ako v prípade iných častí sveta, aj v prostredí Európskej únie pretrvávajú elementárne rozdiely medzi životmi žien a mužov. Pomerne exaktne to môže

kvantifikovať mzdová nerovnosť žien a mužov v rámci EÚ. Podľa analýzy Slovak Business Agency (SBA) existovali medzi rokmi 2013 – 2017 platové rozdiely medzi ženami a mužmi vo všetkých členských krajinách EÚ od 4 do 27%. Rovnaká štúdia tiež skúmala údaje o nezamestnanosti žien a mužov, pričom štatisticky vyššia bola za rovnaké obdobie identifikovaná nezamestnanosť žien.

Napriek tomu, že na trhu práce európskych krajín pretrvávalo nerovné postavenie žien a mužov, podľa štúdie SBA sa napr. slovenským ženám darilo presadiť sa v rámci podnikania. „Podnikateľky sa zhodli na tom, že okrem všeobecne známych prekážok v podnikaní v súčasnosti neexistujú osobitné bariéry brániace ženám v podnikaní. Podľa ich hodnotenia je spoločenská atmosféra pre podnikania a profesionálnu realizáciu žien priaznivá. Ženy s dlhodobými skúsenosťami v podnikaní skonštatovali, že v slovenskom podnikateľskom prostredí sa prístup k ženám v ostatných rokoch zmenil a ich názor je podľa praktických skúseností rešpektovaný na všetkých úrovniach riadenia firiem.“ (Mádzinová – Řádek – Štefánek, 2019, s. 110) Prezentované výsledky teda môžu naznačovať, že v rámci podnikania došlo k zmene postavenia žien v kvalitatívne väčšej miere ako žien zamestnankýň alebo žien političiek.

Teoretická reflexia politickej participácie

Politická participácia z hľadiska obsahu a východísk nie je v dostupných zdrojoch jednotne vymedzená. Prvým problémom, ktorý sa v súvislosti s vymedzovaním tohto pojmu objavuje je nejednotnosť v chápaní občianskej a politickej participácie. Politická participácia sa vníma ako súčasť širšieho pojmu, ktorým je občianska participácia. Obsah politickej participácie je potom súčasťou obsahu občianskej participácie, avšak nie všetky aktivity občianskej participácie sú súčasne aj aktivitami politickej participácie. Občianska participácia ako širší pojem totiž zahŕňa aj rad iných aktivít (aktivity v rámci občianskych združení a pod.), ktoré nemajú povahu politickej participácie (Reudin, 2011, s. 6).

Niektorí autori sa pokúšajú o elimináciu uvedených pojmových rozdielov s tým, že za politickú participáciu vnímajú len také aktivity, ktoré priamym spôsobom dopadajú, majú priamy dosah na politiku (manifestačná politická participácia). Súčasne potom pomenovali nástroje, aktivity, ktoré si za cieľ nekladú priamo ovplyvňovať politiku a tieto sa označujú ako občianska participácia (civil participation). Takéto poňatie viedlo k presne opačnému vymedzeniu a síce, že občianska participácia je súčasťou politickej participácie (Ekman – Amná, 2012, s. 289).

Stretneme sa aj s názormi, že hranice a obsah pojmov politická participácia a občianska participácia, nie sú zreteľné. Zreteľné nie sú z dôvodu, že mnohé aktivity, ktoré síce pôvodne nemali mať dopad na oblasť politiky, v konečnom dôsledku takéto politické dôsledky mať môžu. Aj preto sa stretneme skôr s označením občiansko-politická participácia (Bútorová – Gyarfášová, 2010, s. 450).

Rozdiely v chápaní politickej a občianskej participácie vidíme aj u ďalších autorov. Občianska participácia sa vníma ako možnosť účasti občanov, ich podieľanie sa na verejnom rozhodovaní (Pauliniová, 2005, s. 13). Verejné rozhodovanie však predstavuje súčasť politiky, ktorá sa realizuje na samosprávnej, národnej i nadnárodnej úrovni.

V anglických zdrojoch sa pojem politická participácia vykladá ako synonymum politického zapojenia, politickej angažovanosti alebo politického konania (political engagement, political involvement, political action). Politická angažovanosť má smerovať k vytváraniu sociálnych a politických zmien (Rothmund a kol., 2014). Z hľadiska politických aktivít ide najmä o právo voliť a byť volený, možnosť stať sa členom politickej strany či hnutia, fakticky ovplyvňovať politické smerovanie, prostredníctvom svojich aktivít, svojim vkladom, schopnosťami a vedomosťami ovplyvňovať smerovanie spoločnosti.

Problematický je aj rozsah nástrojov, aktivít, ktoré je možné subsumovať pod pojem „politická participácia“. Je otázne, či je pod tento pojem možné zahrnúť len aktivity, alebo aj hodnoty, postoje. Otázne je tiež to, čo je cieľom politickej participácie a aktivít realizovaných v jej rámci a kto je participantom. Na rozsah aktivít spojených s pojmom politická participácia poukazuje Sopóci, ktorý rozlišuje užšie a širšie poňatie (Sopóci, 2004, s. 120). V užšom poňatí zahŕňa politická participácia len aktivity, ktoré sú priamo spojené s voľbami – samotné volenie. V širšom poňatí sa potom k týmto aktivitám priamo sa týkajúcich volieb, priamo súvisiacich s voľbami pridávajú aj ďalšie aktivity – v tomto zmysle sa pod politickou participáciou rozumejú rôzne formy a aktivity majúce dopady a vplyvajúce na rozhodovanie (Saad – Salman, 2013, s. 10). V prípade, ak by sme politickú participáciu poňali skutočne veľmi široko, potom možno povedať, že zahŕňa samotnú voľbu, príspevky či už na kandidáta, na kampaň alebo pre politickú stranu či hnutie, politické stretnutia, podporu politických predstaviteľov, ovplyvňovanie politického naladenia potenciálnych voličov nástrojmi politickej kampane (Flavin – Griffin, 2009, s. 547).

Európska legislatíva o rodovej rovnosti

Za základné východisko uplatňovania rodovej rovnosti sa považuje moment, kedy sa do európskych (zakladateľských) zmlúv inkorporovala zásada, podľa ktorej je potrebné ženy aj mužov odmeňovať za rovnakú prácu rovnakou odmenou. Stalo sa tak v roku 1957 a v súčasnosti ide o čl. 157 Zmluvy o fungovaní EÚ (ďalej len ZFEÚ). V zmysle čl. 153 ZFEÚ má EÚ možnosť prijímať také opatrenia, ktoré sú svojou povahou zamerané aj na oblasť rovnakých príležitostí a možností pre ženy a mužov, rovnakého zaobchádzania s oboma pohlaviami v otázkach ich zamestnania či povolania. V rámci týchto opatrení potom čl. 157 ZFEÚ dovoľuje prijímať pozitívne opatrenia, prostredníctvom ktorých sa má zlepšovať postavenie žien – teda tzv. pozitívnu diskrimináciu.

Nemenej dôležitými sú aj ďalšie ustanovenia ako napr. čl. 8 ZFEÚ, pomocou ktorého sa k základným úlohám EÚ zaraďuje aj odstraňovanie nerovností a podpora rovnosti mužov a žien vo všetkých oblastiach ich života. V zmysle tohto článku bol prijatý rad opatrení, ktoré sa označujú ako „uplatňovanie rodového hľadiska“. Možno spomenúť aj čl. 19, ktorý garantuje možnosť prijímania právnych predpisov, ktoré majú eliminovať najrôznejšie formy diskriminácie na základe kritéria rodu. Na základe čl. 79 a 83 sa prijala pomerne rozsiahla legislatíva smerujúca proti obchodovaniu s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi. Treba tiež uviesť čl. 168 prostredníctvom ktorého bol financovaný jeden z dôležitých programov na podporu rodovej rovnosti a na podporu boja s domácim násilím páchaným na ženách s názvom „Práva, rovnosť a občianstvo“.

Na tomto základe sa postupne prijímali viaceré právne predpisy na úrovni EÚ, realizovali sa viaceré aktivity smerujúce práve k riešeniu problematiky rodovej rovnosti resp. faktickej rodovej nerovnosti, ktorá sa okrem iného prejavuje aj v oblasti politickej participácie žien na úrovni EÚ (osobitne v Európskom parlamente). Z najdôležitejších je možné spomenúť nasledujúce akty (právne predpisy) EÚ, ktoré boli vo väčšine prípadov výsledkom štandardného európskeho legislatívneho procesu:

- smernica Rady 79/7/EHS o postupoch vykonávania zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami v oblasti sociálneho zabezpečenia (zo dňa 19. decembra 1978),

- smernica Rady 2004/113/ES o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami v otázkach prístupu k tovarom a službám, k ich poskytovaniu (zo dňa 13. decembra 2004),

- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami v oblasti pracovnej (v oblasti zamestnania a povolania), ktorá okrem iného vymedzila priamu i nepriamu diskrimináciu, sexuálne obťažovanie žien (zo dňa 5. júla 2006); zamestnávateľia boli vyzvaní nie len k prijímaniu opatrení proti sexuálnemu obťažovaniu žien na pracovisku, ale aj k podpore rovnakého prístupu k ženám i mužom,

- smernica Rady 2010/18/ EÚ, ktorou sa vykonáva obsah Rámcovej dohody o rodičovskej dovolenke (zo dňa 8. marca 2010),

- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/41/EÚ, ktorou sa má vykonávať zásada rovnakého zaobchádzania so ženami a mužmi, ktoré vykonávajú činnosti ako samostatne zárobkovo činné osoby (zo dňa 7. júla 2010).

Ženy v európskej politike

Európsky parlament dlhodobo deklaruje otázky rodovej rovnosti ako najvýznamnejšie politické témy. Osobitne je tomu tak v prípade rovnosti mužov a žien v oblasti politického pôsobenia v samotnom Európskom parlamente. Aktívnymi legislatívnymi návrhmi sa zapája do podpory k rovnováhe sa blížaceho zastúpenia žien a mužov v oblasti národnej i nadnárodnej politiky. Stále však pretrváva skutočnosť v rámci ktorej ženy nemajú dostatočné možnosti a príležitosti zapájať sa do vrcholovej politiky. Ženy nenachádzajú v dostatočnej miere uplatnenie v rozhodovacích a riadiacich pozíciách a tieto rozdiely je veľmi dobre vidieť práve aj na úrovni EÚ.

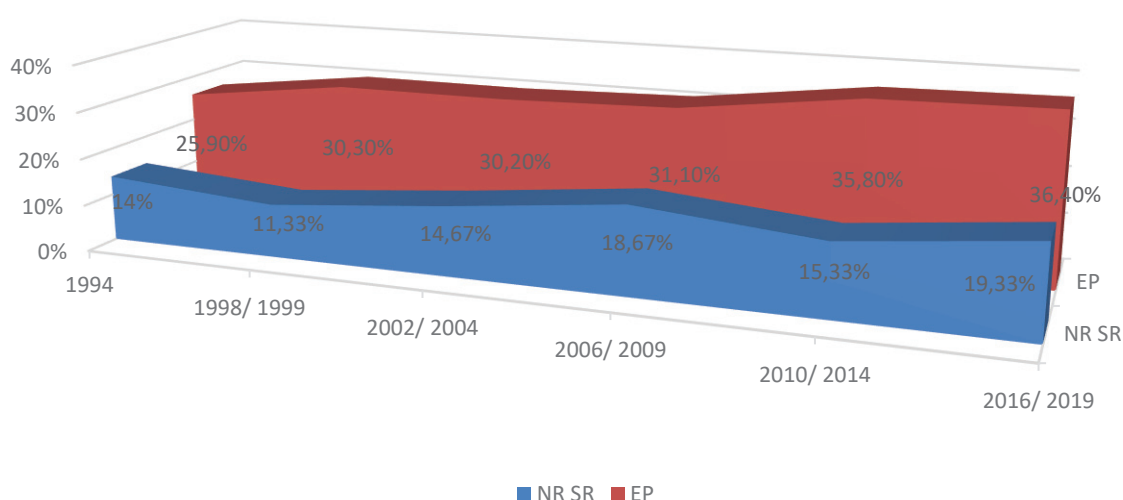
Dosahovanie vyváženého pomeru mužov a žien vo vrcholovej európskej politike, predstavuje náročnú úlohu. S týmto sa automaticky spája celý rad ďalších problémov, ako je potreba zosúladenia pracovnej oblasti a oblasti materstva, rodičovstva, oblastí rovnakého odmeňovania za rovnaký druh a objem vykonávanej práce (na rovnakej pracovnej pozícii), dostupnosť pracovných miest z pohľadu žien a dĺžka praxe žien vo vrcholových riadiacich, rozhodovacích alebo politických pozíciách.

Jedným z najdôležitejších dokumentov, ktoré Európsky parlament prijal na účely podpory politickej participácie žien vo vrcholovej politike a rozhodovacích procesoch, je Uznesenie zo dňa 13. marca 2012 s názvom „Ženy v procese politického rozhodovania“

(2011/2295/INI). O jednom z najdôležitejších aktov v oblasti politickej participácie žien je možné hovoriť preto, lebo prostredníctvom tohto uznesenia sa v praxi podporil systém kvót na podporu zapojenia žien vo vrcholovej politike.

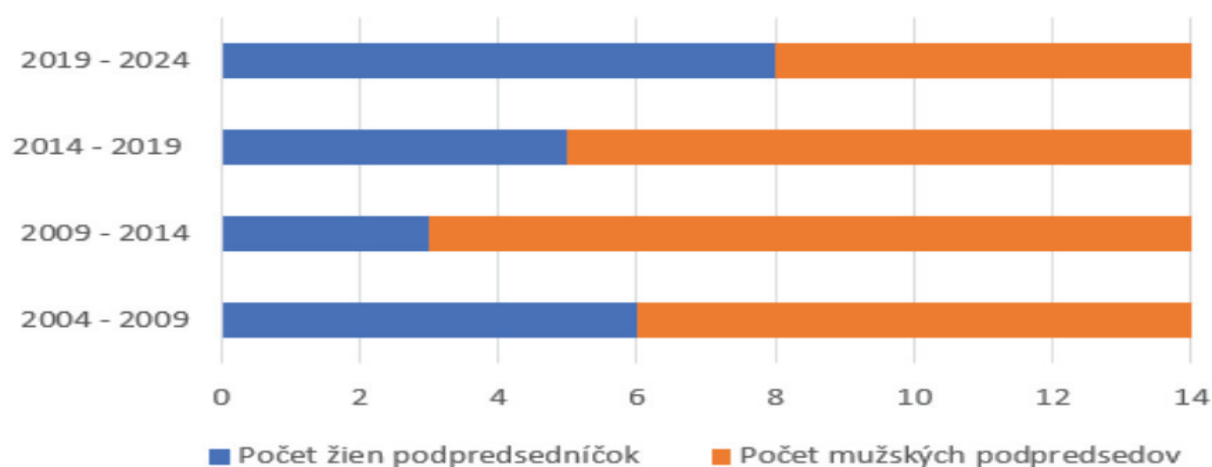
Mieru úspešnosti presadzovania rodovej rovnosti v európskej politike môžu naznačiť nižšie uvedené údaje z volieb do EP a o aktuálnom podiele žien vo vedení EP. Graf č. 1 porovnáva zastúpenie žien v NR SR a EP (bodmi na priamke x sú roky volieb do NR SR a EP). Podľa dostupných údajov možno konštatovať štvrtstoročnú stagnáciu vo vývoji zastúpenia žien v národnom parlamente SR, ktorá od roku 1994 na Slovensku stúpila o 5%, pričom na európskej úrovni stúplo zastúpenie žien dvojnásobne. Obraz o podiely žien na spravovaní európskych vecí verejných dopĺňa prehľadný graf s údajmi o počtoch žien na podpredsedníckych miestach EP.

Graf č. 1. Zastúpenie žien v NR SR a EP 1994 – 2019

Zdroj: <https://www.europarl.europa.eu/> a nrsr.sk

Graf č. 2. Zastúpenie žien vo vedení EP 2004 – 2024

Zdroj: <https://www.europarl.europa.eu>

Hoci nárast počtu európskych zákonodarkýň môže spolu s radikálnejším nárastom podpredsedníčok vytvárať pozitívny obraz o politickej participácii žien, údaje o počtoch žien v jednotlivých výboroch EP môžu takýto obraz narušiť. Prvými tromi výbormi EP s najvyšším počtom poslankýň sú výbory – Ženské práva a rodová rovnosť, Petície a Občianske práva, spravodlivosť a domáce vzťahy. Pre dominanciu žien v týchto výboroch síce existuje dôvod v podobe tvrdenia, že kontrolu nad uplatňovaním vlastných práv by mať logicky ženy, avšak na druhom konci grafu, kde majú ženy štvrtinové zastúpenie, sú výbory zamerané na hospodárenie a bezpečnosť EÚ – teda politicky relevantnejšie súčasti EP, ktoré majú všeobecne politický významnejší vplyv. Možno pritom len uvažovať, akú podobu by mali jednotlivé politiky Európskej únie, ak by pri ich tvorbe boli významnejšie zastúpené ženy.

Graf č. 3. Zastúpenie žien vo výboroch EP 2019 – 2024

Zdroj: <https://www.europarl.europa.eu/>

Záver

Možnosť plnohodnotne vyjadriť svoj politický názor a verejne sa uchádzať o zvolenie do verejnej funkcie patrí pre ženy k jednému z najmladších demokratických práv. V mnohých, aj demokratických štátoch, bolo toto právo realizované relatívne neskoro (vo Švajčiarsku napr. až v roku 1971). V tomto kontexte je potrebné vnímať mieru politickej participácie žien v EP. Historicky len dvakrát počas celej existencie EP mala možnosť predsedáť mu žena (Simone Veil a Nicole Fontaine). Podiely ženských podpredsedníčok sú historicky nižšie v porovnaní s počtom podpredsedov – s výnimkou aktuálneho volebného obdobia.

V ostatných voľbách (2019) bola zaznamenaná dosiaľ najvyššia miera politickej participácie žien na úrovni 40,4%. Okrem tohto je ale potrebné doplniť, že postupne rastie počet žien na vedúcich politických funkciách EP. Postupne rastie počet ženských podpredsedníčok a tzv. Kvestoriek EP. Aj politické skupiny majú svoje ženské predsedníčky alebo spolupredsedníčky. Miera politického zapojenia žien do jednotlivých politických skupín sa zvyšuje a ich zastúpenie v politických skupinách sa stáva

proporcionálnejšie. Zvyšuje sa počet Výborov aj Delegácií, na čele ktorých stoja ženy v predsedníckej pozícii a ženy majú možnosť predsedáť Konferenciám predsedov.

Čo je však čiastočne v rozpore s deklarovanými cieľmi Európskej únie, je reálna miera participácie žien v administratívnych a personálnych oblastiach – na úrovni Generálneho sekretariátu Európskeho parlamentu. Zastúpenie žien na pozíciách generálnych riaditeľiek oblastí, riaditeľiek odborov a oddelení nie je vyrovnané, ako na politickej úrovni (Európsky parlament a jeho politické štruktúry). Personálne sú pritom oddelenia zastúpené z prevažnej časti ženami. Tieto skutočnosti a celý parlamentný administratívny aparát nie sú úplne badateľné.

Napriek tomu, že existujú zreteľné politické deklarácie a legislatíva Európskej únie, podľa dostupných štatistík majú európske ženy stále ďaleko od rovnomerného zastúpenia v laviciach Európskeho parlamentu (vid. graf č. 1.) a zastúpenie žien v relevantných výboroch Európskeho parlamentu (graf č. 3) ukazuje, že vplyv žien na kľúčové otázky na podobu európskej politiky je ešte nižší. Pre čo najvýstižnejšie vysvetlenie vzťahu na jednej strane politických práv a na druhej strane rovnoprávnosti žien a mužov je potrebné uviesť, že bez politickej participácie žien je možné očakávať rovnoprávnosť žien a mužov v spoločnosti stále len v obmedzenej miere.

Zoznam bibliografických odkazov

BÚTOROVÁ, Z. – GYÁRFÁŠOVÁ, O. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. 2010. Sociológia. 711 s. ISSN 1336-8613.

MÁDZINOVÁ, R. – ŘÁDEK, M. – ŠTEFÁNIK, D. Podnikanie žien v regiónoch SR. 2019. Slovak Business Agency. 138 s. ISBN 978-80-99933-04-1

PAULINIOVÁ, Z. Participácia: definícia pojmu a stav na Slovensku. 2005. In: PIROŠÍK, V.: Participácia v samospráve. Bratislava: Transparency International Slovensko. 64 s. ISBN 80-89041-87-6.

SOPÓCI, J. Politika v spoločnosti. 2004. Bratislava: VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 169 s. ISBN: 978-80-224-0802-6.

EKMAN, J. – AMNÁ, E. Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology. 2012. In: Human Affairs. Nr. 22. Dostupné na internete: <https://link.springer.com/article/10.2478%2Fs13374-012-0024-1>. Online ISSN: 1337-401X.

FLAVÍN, P. – GRIFFIN, J. D. Policy, Preferences, and Participation: Government's Impact on Democratic Citizenship. 2009. In: The Journal of Politics. Volume 71, Number 2. Dostupné na internete: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1017/S0022381609090458>. ISSN: 0022-3816.

REUDIN, D. (2011). The Role of Social Capital in the Political Participation of Immigrants. Dostupné na internete: <https://www2.unine.ch/files/content/sites/sfm/files/nouvelles%20publications/dp27%20%282%29.pdf>. Online ISBN 978-0-230-30246-4.

ROTHMUND, T. – BAUMERT, A. – ZINKERNAGEL, A. How Justice Sensitivity Accounts for Individual Differences in Political Engagement. 2014. In: Social Justice Research. Nr. 27. No. 1. Dostupné na internete: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11211-014-0202-x>. ISSN 15736725.

SAAD, A. – SALMAN, A. *The Role of Value and Attitudes in Political Participation*. 2013. In: Asian Social Science, Nr. 9, No. 8. Dostupné na internete: <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/26877>. ISSN(Online): 1911-2025.

Kontaktné údaje:

PhDr. Miroslav Řádek, PhD.

Katedra politológie

Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka

miroslav.radek@tnuni.sk

ZASTÚPENIE ŽIEN V POLITICKÝCH ŠTRUKTÚRACH AKO NÁSTROJ NA UPLATŇOVANIE RODOVEJ ROVNOSTI V SÚČASNÝCH EKONOMICKÝCH PODMIENKACH

Erika Neubauerová – Alena Zubaľová

Abstrakt

Zastúpenie žien v politických štruktúrach, ale aj problematika volebných kvót, sa čoraz častejšie stávajú predmetom diskusií, výskumu, ale aj reálnou možnosťou, ako ovplyvniť ciele a nástroje verejnej politiky na všetkých vládnych úrovniach. Garancia určitého podielu alebo počtu žien v zastupiteľských orgánoch či na významných monokratických postoch prináša mnoho otázok a argumentačných polemík. Zámerom príspevku je poukázať na trendy zastúpenia žien v politických štruktúrach v krajinách Európy s osobitným akcentom na genézu zastupiteľskej demokracie na úrovni Európskeho parlamentu. V neposlednom rade je pozornosť zameraná aj na špecifiká a bariéry uplatňovania princípov rodovej rovnosti v podmienkach Slovenska.

Kľúčové slová: *rodová rovnosť, volebné právo žien, volebné kvóty, Európsky parlament*

Abstract

The representation of women in political structures, as well as the issue of electoral quotas, are increasingly the subject of debate, research, but also a real way to influence the goals and instruments of public policy at all levels of government. The guarantee of a certain share or number of women in representative bodies or important positions raises many questions. This paper aims to point out the trends in women's representation within European political structures specializing in representative democracy at the level of the European Parliament. Finally, the paper focuses on the specific aspects and barriers to the application of the principles of gender equality in Slovakia.

Key words: *gender equality, women's suffrage, electoral quotas, European Parliament*

Ako chápať rodovú rovnosť

Cieľom rodovej rovnosti je „vytvoriť priestor pre každú ženu a každého muža tak, aby realizovali svoj vnútorný potenciál naplno bez ohľadu na tradičné predpisové rodové role jednotlivým pohlaviam“. (Pietruchová, Mesochoritsová, 2007) Aj napriek snahám trvajúcim niekoľko desaťročí, nie je možné ešte ani v súčasnosti konštatovať, že postavenie žien v rámci spoločnosti je úplne rovnocenné s mužmi. Spravodlivosť v rodových vzťahoch však má viacero dimenzií. Na základe nižšieho zastúpenia žien v politickej reprezentácii nemožno napríklad jednoznačne povedať, že ide o rodovú nerovnosť, pretože štatisticky ženy prejavujú menší záujem o politiku a o politické funkcie ako muži; rovnako je veľmi obtiažne posúdiť rodovú ne/rovnosť v odmeňovaní v rámci

typicky ženských povolání (napr. zdravotné sestry) alebo v rámci typicky mužských povolání (napr. baníci) atď. Aj preto je potrebné akékoľvek zistenia v oblasti rodových vzťahov interpretovať zohľadnením relevantných skutočností.

Čo všetko možno chápať ako rodovú nerovnosť vyjadruje napr. Celoštátna stratégia rodovej rovnosti na roky 2014 – 2019, podľa ktorej je rodová nerovnosť „komplexný fenomén, ktorého dopady a následky sa dotýkajú každej oblasti spoločnosti.“ (Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR, 2014) Priame, ale aj nepriame formy diskriminácie a znevýhodňovania na základe pohlavia resp. príslušnosti k rodu, sú primárne následkom stále pretrvávajúcich rodových stereotypov v spoločnosti. Odstraňovanie rodovej nerovnosti vyžaduje prístup, ktorý zohľadňuje mnoho aspektov. Základným východiskom sú zmeny v zákonoch a politikách, ktoré vytvárajú podmienky pre systematické opatrenia na zavádzanie zmien na inštitucionálnej úrovni, bez ktorých nie je možné rodovú rovnosť dosiahnuť. Rodová rovnosť nestojí v protiklade k rôznorodosti jednotlivých mužov a žien, ale je alternatívou k súčasnej spoločenskej hierarchii, ktorá znevýhodňuje najmä ženy. Vychádza z pochopenia tzv. rodových rolí, a predstavuje spravodlivé zaobchádzanie s mužmi a ženami. Nemusí ísť o rovnaké zaobchádzanie v čistom zmysle slova, môže to byť aj rozdielne zaobchádzanie, no musí byť z hľadiska práv a povinností spravodlivé. Na jednej strane označuje, že každá ľudská bytosť môže slobodne rozvíjať svoje vlastné postoje a rozhodovať, bez ohľadu na obmedzenia presadzované cez roly vyhradené pre mužov a ženy, a na druhej strane, že odlišné správanie a potreby žien a mužov sú ohodnocované a podporované na rovnakej úrovni. (Neubauerová et al., 2011)

Volebné právo žien v historickom kontexte

Hoci ženy tvorili a tvoria polovicu ľudstva, bola im celé stáročia odopieraná možnosť participovať na zákonodarnej a výkonnej moci, čiže priamo sa podieľať na rozhodovaní o osude krajiny. Na patriarcháte bol postavený tak rodinný, resp. súkromný život, ako aj verejný život. Postavenie žien v spoločnosti bolo druhoradé a právo i verejná mienka ich podriaďovali mužom. Spoločenské postavenie žien v uplynulej dobe bolo predovšetkým dané triednou príslušnosťou. Vo verejnej sfére sa realizovali muži, výhradne zastávali verejné funkcie a ženám bola prisúdená predovšetkým rola matky. Postavenie ženy bolo po boku muža, či už vo vzťahu dcéry, manželky, alebo matky. Prirodzeným povolaním ženy bolo materstvo, čím sa okruh jej pôsobenia limitoval iba starostlivosťou o rodinu. Neznamená to však, že ženy nevlastnili žiadnu reálnu moc. Napriek uvedeným zaužívaným stereotypom možno nájsť v histórii niekoľko výnimiek, ktoré dokázali prekonať určité obmedzenia a presadiť sa vo sférach netypických pre ženy (v danom období). Napríklad v politike dokázali svoje schopnosti panovníčky. Prvou ženskou panovníčkou v dejinách Uhorska, ktorá zasadla na trón, bola Mária Terézia. Nástupníctvo ženy však

nebolo možnosťou samostatnej voľby, skôr východiskom z núdze. Rakúskemu cisárovi Karolovi VI. sa nepodarilo splodiť mužského potomka, ktorý by sa stal následníkom trónu, tak bola podľa jeho pragmatickej sankcie (r.1713) predurčená k vládnutiu jeho dcéra. Nástupnícke právo žien na trón Karol VI. zabezpečil pragmatickou sankciou, ktorá garantovala nástupnícke právo jeho bezprostredným dedičom a platila pre mužov i pre ženy.

Pojem rodová rovnosť nemá v našej spoločnosti dlhú históriu. Významným aspektom, ktorý dával žene možnosť presadiť sa, bolo vzdelanie. Povinná školská dochádzka neexistovala až do druhej polovice 18. storočia. Nedostatočná vzdelanosť a nekvalifikovanosť spôsobili, že ženy dostávali len povolania guvernantiek. Ani po zavedení povinnej školskej dochádzky nebola situácia lepšia. Po absolvovaní elementárnej školy bolo ďalšie vzdelanie otázkou finančných možností rodiny. Ak sa aj žene dostalo vyššieho vzdelania, neočakávalo sa od nej jej samostatné uplatnenie. Prioritu mali domáce práce, príp. umelecké a jazykové znalosti. Snahou suplovať určité úlohy vo vzdelávacom procese bol vznik spolkov. Príkladom je Živena, ktorá však nenapodobňovala ženské hnutie vo svete v boji o volebné práva. Jej snahou bolo získavať pre ženy prístup k vzdelaniu. Stávali sa tiež členkami iných ako dobročinných spolkov a práve tie otvárali možnosti na realizáciu vo verejnom živote.

Otázka zrovnoprávnenia žien sa pravdepodobne po prvýkrát v Európe objavila koncom osemnásteho storočia. Britská spisovateľka Mary Wollstonecraftová v roku 1792 v spise *Obhajoba ženských práv* jasne vyjadrila, kde je miesto zabudnutých 50 percent spoločnosti v boji za rovnoprávnosť. (Človek ..., 2005, s. 42) Reálny boj za zrovnoprávnenie žien (nielen vo voľbách) sa však začal až v 19. storočí vo Veľkej Británii a v Spojených štátoch amerických, no ani jedna z týchto krajín nebola medzi prvými, ktoré ho na celonárodnej úrovni uznali.

Podmienky na to, aby sa o volebnom práve pre ženy začalo vôbec hovoriť v globálnom pohľade, vznikli až po tom, keď volebné právo získali široké vrstvy mužskej populácie v dôsledku demokratických revolúcií v 18. a 19. storočí. História boja za volebné právo pre ženy začali písať feministické hnutia, ktoré majú v USA (hnutie sufražetiek vzniklo v USA v 19. st.) i v Európe za sebou viac ako storočnú tradíciu.

Volebné právo žien sa ako ústredná politická požiadavka ženského hnutia v 19. a 20. storočí presadilo v Austrálii (1861), vo Švédsku (1862), vo Fínsku (1863) – najskôr v obecných voľbách pre nevydaté zámožné ženy), v Spojenom kráľovstve (1928) – po rokoch bojov, v Nemecku (1919), v ČSR (1918)¹, vo Francúzsku, Taliansku a Belgicku a v ďalších krajinách až po druhej svetovej vojne. (Univerzum A – Ž ..., 2005, s. 968)

¹ Slovenským ženám bolo priznané volebné právo v podobe demokratického občianskeho práva v Ústave Československej republiky. T. G. Masaryk zahrnul medzi hlavné body budúcej ústavy vznikajúceho československého štátu politickú, sociálnu a kultúrnu rovnoprávnosť žien s mužmi. Vzťahovalo sa na ne

Z uvedených krajín stojí za osobitnú zmienku napr. Fínsko, ktoré aktívne (právo voliť) aj pasívne volebné právo (právo byť volené) pre ženy zaviedlo v roku 1906. V nasledujúcich parlamentných voľbách v roku 1907 bol do 200 členného parlamentu zvolených 19 žien. Vo vzťahu k zastúpeniu žien v politickej reprezentácii si Fínsko drží aj iné prvenstvá. V roku 1926 sa stala prvou ministerkou na svete Fínka Miina Sillanpääová (bola ministerkou sociálnych vecí), v roku 1990 sa Fínsko mohlo pochváliť vymenovaním prvej ministerky obrany sveta, Elizabeth Rehnovej. Prvou prezidentkou v dejinách Fínska sa vo februári 2000 stala Tarja Halonenová. Tento post zastávala dve funkčné obdobia, teda do roku 2012 (funkčné obdobie prezidenta vo Fínsku je 6 rokov).

Čo sa týka volebného práva žien v iných štátoch, do vypuknutia druhej svetovej vojny získali ženy práva vo voľbách v 32 krajinách sveta vrátane napríklad Ruska (1917), Kanady (1918), či USA (1920). V niekoľkých európskych krajinách získali ženy volebné právo až v druhej polovici 20. storočia, napr. v San Marine, najstaršej republike sveta, sa ženy volebného práva dočkali až v roku 1960, vo Švajčiarsku v roku 1971 a v Lichtenštajnsku dokonca až v roku 1984.

V moslimskom svete prelomil hradbu predsudkov strán rovnosti oboch pohlaví turecký prezident Mustafa Kemal Atatürk, ženy v Turecku získali právo voliť a byť volené už v roku 1930. Turecko nasledovali ďalšie moslimské štáty – Indonézia (1945), Pakistan (1947), Sýria (1949), Libanon (1952), Egypt (1956) alebo Irán (1963). V niektorých krajinách sa však ženy dočkali volebného práva až na prahu tretieho tisícročia – v Bahrajne ženy volili a boli volené po prvýkrát v miestnych voľbách v máji 2002, v Katare a Ománe o rok neskôr. (Míka, 2006) V Saudskej Arábii mohli ženy voliť a byť volené až v roku 2015.

Súčasný trendy participácie žien na politických rozhodnutiach

Aktuálne trendy v dosahovaní rodovej rovnosti v rámci európskeho priestoru vychádzajú z novej stratégie, ktorá vyplýva z nelegislatívneho uznesenia schváleného Európskym parlamentom v roku 2015. Stratégia sa zameriava na viacero oblastí – napr. na boj proti násiliu na ženách, zosúladienie pracovného života s rodinným životom, na zvýšenie počtu žien na vysokých pozíciách, na zdravie či vzdelanie. Vzhľadom na zameranie príspevku obrátime pozornosť len na problematiku zastúpenia žien v politických štruktúrach.

všeobecné, rovné, priame a tajné hlasovacie právo do oboch komôr Národného zhromaždenia - poslaneckej snemovne a senátu. Uvedený zákon bol prijatý v roku 1919 a následne v roku 1920 sa ženy na Slovensku po prvýkrát zúčastnili volieb do československého parlamentu.

Participácia žien na rozhodnutiach v rámci Európskeho parlamentu

Európsky parlament je jedinou inštitúciou Európskej únie, ktorej zástupcov volia občania v priamych voľbách každých 5 rokov. Uplatňuje sa tu pomerný volebný systém, pričom prerozdelenie kresiel pre jednotlivé krajiny určujú zmluvy. Kľúčom je počet obyvateľov každej krajiny, ale pri malých krajinách sa nepostupuje čisto iba podľa matematickej úmernosti. Počet poslancov sa pohybuje od 6 poslancov (Malta, Luxembursko, Cyprus) až po 96 poslancov v prípade Nemecka. Počet europoslancov sa logicky menil v nadväznosti na to, ako do EÚ pristupovali jednotlivé krajiny. V prvých priamych voľbách, ktoré sa konali v dňoch 7. – 10. júna 1979 si Európania zvolili 410 poslancov. Prijatím Grécka do Európskej únie (1981) sa počet poslancov zvýšil na 434, po vstupe Španielska a Portugalska do únie (1986) počet poslaneckých kresiel vzrástol na 518, v eurovoľbách v roku 1994 stúpol počet kresiel na 534, vstupom Švédska, Fínska a Rakúska (1995) do EÚ počet poslancov v EP vzrástol na 626 atď.

Tabuľka 1 Zastúpenie žien v Európskom parlamente (v %)

Percentuálne zastúpenie žien v EP	
Obdobie	% zastúpenia žien
1979 - 1984	15,2
1984 - 1989	15,7
1989 - 1994	19,9
1994 - 1999	27,4
1999 - 2004	27,5
2004 - 2009	29,9
2009 - 2014	35,5
2014 - 2019	36,4
2019 - 2020	40,4
2020 - 2024	39,4

Zdroj: Vlastné spracovanie autoriek na základe oficiálnej webovej stránky Európskeho parlamentu.

Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/portal/sk>.

Vo voľbách, ktoré sa konali v roku 2004 už bolo volených 732 poslancov, toto číslo vyplývalo zo Zmluvy z Nice, ktorá bola podpísaná zástupcami členských štátov vo februári 2001 a reagovala na plánované rozšírenie únie o 10 nových členských štátov (vrátane Slovenska). V roku 2007 sa EP rozšíril o 18 bulharských a 35 rumunských poslancov.

Vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2014 si občania Európskej únie volili už 751 poslancov – tento počet bol dosiahnutý na základe vstupu Chorvátska do EÚ v roku 2013. Do odchodu Veľkej Británie z Európskej únie (2020) mal Európsky parlament 751 poslancov (750 + 1 predseda), v súčasnosti je to spolu 705 europoslancov (704 + 1 predseda). (EURÓPSKY PARLAMENT, 2020)

Tabuľka 2 Počet poslancov a poslankýň v Európskom parlamente v roku 2020

Krajina	spolu 2020 po Brexite	ženy 2020 po Brexite	muži 2020 po Brexite
Írsko	13	6	7
Holandsko	29	14	15
Belgicko	21	8	13
Luxembursko	6	3	3
Portugalsko	21	10	11
Španielsko	58	26	32
Francúzsko	79	39	40
Taliano	76	30	46
Grécko	21	5	16
Cyprus	6	0	6
Malta	6	3	3
Slovinsko	8	4	4
Chorvátsko	12	5	7
Rumunsko	33	6	27
Bulharsko	17	5	12
Rakúsko	19	8	11
Maďarsko	21	8	13
Slovensko	14	3	11
Česká republika	21	7	14
Poľsko	52	18	34
Estónsko	7	2	5
Lotyšsko	8	4	4
Litva	11	3	8
Dánsko	14	7	7
Švédsko	21	11	10
Fínsko	14	8	6
Nemecko	96	35	61
SPOLU	704	278	426

Zdroj: Vlastné spracovanie autoriek na základe oficiálnej webovej stránky Európskeho parlamentu.
Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/portal/sk>.

V súčasnosti má Európska únia 27 členských krajín. Po náročných rokovaniach sa totiž ku dňu 31.1.2020 naplnilo rozhodnutie občanov Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z referenda v roku 2016, vystúpiť z Európskej únie. Vystúpenie sa uskutočnilo riadeným spôsobom na základe Dohody o vystúpení, ktorá je právnym rámcom a definuje vysporiadanie doterajších záväzkov. Od 1. februára začalo plynúť prechodné obdobie, ktoré potrvá do 31.12.2020. V uvedenom období sa vo vzťahu k občanom a podnikateľom nič zásadne nemení a zároveň toto obdobie poskytuje priestor

pripraviť sa na zmeny, ktoré nastanú od 1.1.2021. Čo sa však týka Európskeho parlamentu, zastupiteľského orgánu Európskej únie, tu k zmenám už dochádza.

Do januára 2020 pozostával Európsky parlament zo 750 poslancov a z 1 predsedu. Po Brexite sa počet poslancov znížil na 705. V tabuľke č. 1 uvádzame vývoj percentuálneho zastúpenia žien v Európskom parlamente od jeho vzniku. Najvyššie zastúpenie žien – až 40,4% - je možné vidieť v období od ostatných volieb do Brexitu (január 2020). Odchodom Spojeného kráľovstva z EÚ sa podiel žien mierne znížil, a to na 39,4 %.

Poslanecké mandáty sú krajinám rozdelené podľa pomerného zastúpenia, pričom kreslá sa pridávajú na základe počtu obyvateľov každého členského štátu (najmenší počet poslancov je 6). Každá krajina rozhoduje o tom, akou formou sa uskutočnia voľby, ale pritom musí zaručovať rovnosť pohlaví a tajné hlasovanie. Volebné právo majú osoby, ktoré dovŕšili 18 rokov veku, okrem Rakúska, kde je tento vek 16 rokov. Poslanci EP sa rozdeľujú do skupín podľa politickej príslušnosti, nie podľa štátnej príslušnosti. Vyše tretiny poslancov EP sú ženy. Aktuálny počet poslancov a poslankyň Európskeho parlamentu podľa krajín uvádzame v tabuľke č. 2.

Životná úroveň členských krajín EÚ je rôzna. Či už ide o rast HDP prípadne iných makroekonomických ukazovateľov, o ekonomický rozvoj, o situáciu na trhu práce, o vzdelanostnú úroveň, o hospodársku politiku či o sociálny systém, všetko sú to oblasti, ktoré v rôznej miere indikujú rozvoj krajiny. V rámci celej EÚ sa sleduje množstvo indikátorov, ktoré následne v porovnaní s ostatnými členmi zoskupenia odzrkadľujú daný stav v krajine. Jedným z takýchto indikátorov je aj rodová rovnosť. Vyspelosť krajiny sa o. i. posudzuje aj podľa postavenia žien v danej spoločnosti, úroveň participácie žien na zákonodarnej a výkonnej moci v krajine svedčí o stupni jej vyspelosti.

Na čele rebríčka sa v tomto smere dlhodobo držia škandinávске krajiny, ktoré už dlhodobo pracujú na zlepšení a na upevnení postavenia žien v politike využívajúc pri tom rôzne podporné opatrenia (normy, stratégie, akčné plány, kvóty a pod.). Významnú úlohu v tomto smere zohrávajú aj rôzne ženské spolky, skupiny, združenia, prípadne mimovládne organizácie. Najmä Švédsko, ktoré sa spája s dobre vybudovaným a štedrým sociálnym systémom, je známe vysokým podielom žien v politike na všetkých vládnych úrovniach – na miestnej, na regionálnej i na národnej. Aj na nadnárodnej úrovni – v rámci Európskeho parlamentu, je Švédsko zastúpené vo väčšej miere ženami, z 21 poslancov je 11 žien. Vyšší podiel žien v Európskom parlamente (8 žien zo 14 poslancov) má tiež Fínsko, Dánsko je zastúpené v EP rovnomerne (zo 14 poslancov tvoria ženy presnú polovicu, je ich 7). Rovnomerné zastúpenie mužov a žien (50 : 50) zaznamenávame ešte v Luxembursku, na Malte a v Lotyšsku. Na druhej strane, Cyprus nemá žiadnu europoslankyňu (zo 6 poslancov sú všetci muži) a v niekoľkých krajinách môžeme vidieť prevahu mužského zastúpenia, ktoré sa pohybuje okolo dvoch tretín až troch štvrtín

pridelených poslaneckých mandátov (napr. v Bulharsku je zo 17 poslancov 12 mužov, v Grécku z 21 poslancov až 16 mužov atď.).

Najviac skúseností v otázkach riešenia a uplatňovania rodovej rovnosti má evidentne Švédsko. Možno však uviesť aj ďalšie krajiny, ktorým sa uplatnením špeciálnej legislatívy, volebných kvót a špeciálnych opatrení podarilo dosiahnuť pokrok v účasti žien v politike. Napríklad Belgicko je jedinou krajinou Európskej únie, ktorá má legislatívu o rodových kvótach pre všetky úrovne volieb – celoštátne, regionálne aj miestne, napr. v roku 2000 sa počet poslankyň zvýšil z 20 % na 28 %. Novelizácia Ústavy v roku 2002 a ďalšie súvisiace zákony zaviedli do legislatívy napr. princíp rodovej participácie na kandidačných listinách a zároveň princíp striedania na prvých dvoch miestach. Nemalé úsilie vynakladá v tejto sfére aj Nemecko, v oblasti rovnosti žien a mužov sa angažujú predovšetkým dve politické strany – Nemecká strana socialistov (napr. stanovením kvóty 40 % žien v interných orgánoch strany a 33 % pre kandidátske listiny do parlamentných volieb) a Strana zelených (zavedenie úplnej parity na kandidačných listinách a pod.).

Prakticky možno konštatovať, že s výnimkou niektorých vyššie spomenutých krajín, v politike výrazne dominujú muži. Aj keď na nižších vládnych úrovniach (štát, región či mesto alebo obec) nájdeme v niektorých krajinách výrazný podiel žien v politike (napr. vo Švédsku je podiel žien na úrovni národného parlamentu 47 %, v Belgicku a Španielsku cca 40 %, v Rakúsku 37 %, v Dánsku a Portugalsku približne 36 %, v Taliansku zhruba 35 %), stále sa nájdu ešte krajiny, kde je podiel žien v parlamentoch veľmi nízky (Maďarsko 13 %, Malta 15%, Cyprus a Grécko 18 % atď.). Čo sa týka komunálnej politiky, viac ako 40 % žien evidujú napr. Francúzsko, Island, Švédsko a Ukrajina, sedemnást krajín má pomer žien v komunálnej politike na úrovni od 30 do 40 %, v rozmedzí 20 až 30 %, kam patríme aj my, má žien poslankyň 13 krajín Európy. (Buchláková, 2019)

Participácia žien na politických rozhodnutiach na Slovensku

Pozrime sa teraz na to, ako sú zastúpené ženy v politike v podmienkach Slovenska. Slovenská republika je parlamentnou demokraciou. V súčasnosti majú jej občania možnosť hlasovať v šiestich typoch volieb. Sú to prezidentské voľby, voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, voľby do orgánov samosprávnych krajov, komunálne voľby, voľby do Európskeho parlamentu a referendum.

Podmienky výkonu volebného práva vo všetkých formách volieb na Slovensku upravuje Zákon NR SR č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Voľby sa konajú tajným hlasovaním na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva. Právo voliť má každý občan, ktorý najneskôr v deň konania volieb dovŕši vek 18 rokov a súčasne uňho nevzniká prekážka vo volebnom práve. Prekážkou práva voliť môže byť výkon trestu

odňatia slobody za spáchanie obzvlášť závažného zločinu, pozbavenie spôsobilosti na právne úkony, alebo zákonom ustanovené obmedzenie osobnej slobody z dôvodu ochrany verejného zdravia.

Právo byť volený sa ustanovuje vekom kandidáta/-tky v závislosti od toho, v ktorých voľbách chce kandidovať, súčasne musí mať aktívne volebné právo. Vo voľbách do NR SR a Európskeho parlamentu musí spĺňať podmienku dovŕšenia 21 rokov. V prípade prezidentských volieb musí mať kandidát/-ka dovŕšených najmenej 40 rokov. V komunálnych voľbách musí mať kandidát/-ka na predsedu/-kyňu samosprávneho kraja resp. starostu/-tku minimálny vek 25 rokov, na poslanca/-kyňu 18 rokov.

A) Voľby do Európskeho parlamentu

Voľby do Európskeho parlamentu sa na území Slovenskej republiky konajú na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva tajným hlasovaním podľa zásady pomerného zastúpenia.

Poslanci Európskeho parlamentu sú volení na päťročné volebné obdobie, ktoré začína plynúť dňom začiatku prvej schôdze Európskeho parlamentu po vykonaných voľbách. Občania si vo voľbách volia svojich zástupcov, ktorí ich budú reprezentovať na európskej úrovni, v Európskom parlamente. „Hlavnou činnosťou Európskeho parlamentu je podieľanie sa na legislatívnom procese v rámci vykonávania svojich právomocí na základe rôznych zákonodarných procedúr. Tieto procedúry sú štyri: spolurozhodovanie, spolupráca, procedúra udeľovania súhlasu a procedúra vyjadrenia stanoviska, t. j. procedúra konzultácie.“ (Informačná kancelária Európskeho parlamentu na Slovensku, 2007, s. 24)

Voľby do Európskeho parlamentu sa v Slovenskej republike konali v rokoch 2004 (v nadväznosti na vstup SR do EÚ), 2009, 2014 a 2019. V nasledujúcej tabuľke č. 3 uvádzame percentuálne zastúpenie slovenských žien a mužov v Európskom parlamente.

Najvyššie percentuálne zastúpenie mali slovenské ženy v Európskom parlamente po voľbách v roku 2009, najnižšie po voľbách v roku 2019, kedy z 13 poslancov boli len 2 ženy. Po Brexite (v januári 2020) sa politická participácia na európskej úrovni u slovenských žien zvýšila z 15,39 % na 21,42 %, nakoľko bolo prerozdelením procesmi kresiel po odchode Spojeného kráľovstva z EÚ pridelené Slovensku jedno kreslo, ktoré získala žena. V súčasnosti je Slovenská republika v Európskom parlamente reprezentovaná 14-timi poslancami, z ktorých sú 3 ženy.

Taulka. 3 Zastúpenie slovenských žien a mužov v Európskom parlamente (v %)

	Rok	Ženy	Muži
Politická participácia na európskej úrovni (EP) v %	2004	35,7	64,3
	2009	38,5	61,5
	2014	23,1	76,9
	2019	15,39	84,61
	2020	21,42	78,58

Zdroj: Vlastné spracovanie autoriek na základe oficiálnej webovej stránky Štatistického úradu SR.

Dostupné na: <https://volby.statistics.sk/>

B) Parlamentné voľby v SR

Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky sa konajú tajným hlasovaním raz za štyri roky. Voľby vyhlasuje predseda Národnej rady najmenej stodesať dní pred konaním volieb. Volebný systém pre tieto voľby je definovaný v Ústave Slovenskej republiky a v článku 30 ods. 3 v zákone NR SR č. 333/2004 Z. z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky. Vo voľbách si občania volia stopäťdesiat poslancov, ktorí sú zástupcami politických strán. Volič vo voľbách volí jednu politickú stranu a v rámci nej najviac štyroch poslancov. V parlamentných voľbách na Slovensku sa používa aj tzv. volebné kvórum. Volebné kvórum je minimálny počet hlasov, ktoré musí politická strana získať vo voľbách, aby sa dostala do parlamentu (vyjadrené v percentách). Každá krajina si kvórum určuje sama, Slovensko má najvyššie volebné kvórum (5 %) spolu s ďalšími krajinami v EÚ - Chorvátsko, Česká republika, Francúzsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Poľsko a Rumunsko). Štvorpercentné kvórum majú Rakúsko, Taliansko a Švédsko, trojpercentné Grécko a 1,8% hranica zvoliteľnosti je na Cypre. Ostatné krajiny EÚ nemajú určené kvórum.

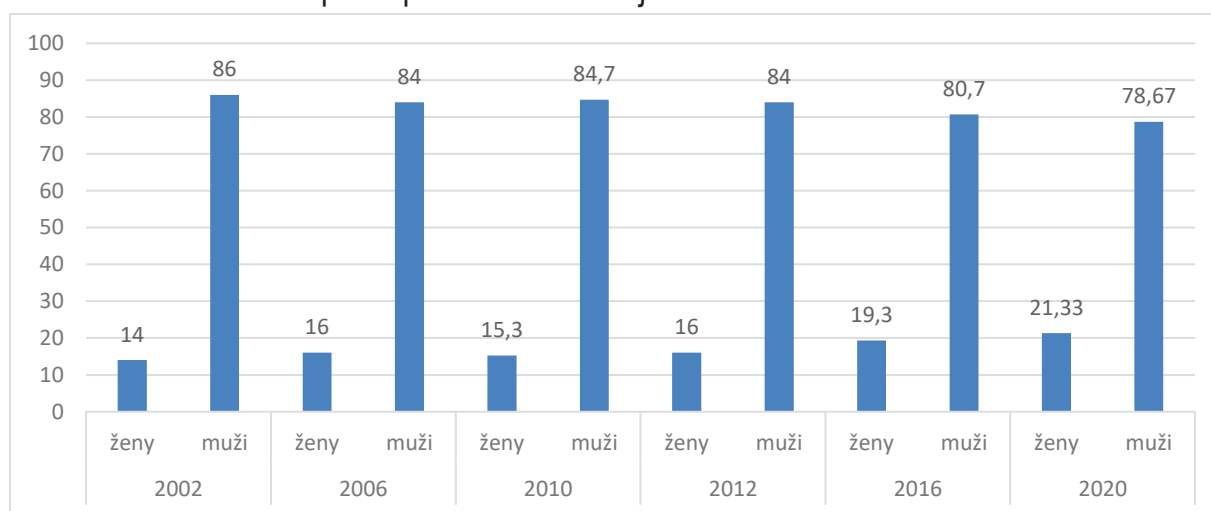
V praxi sa stáva, že strana sa vo voľbách neuchádza o voličské hlasy samostatne, ale spojí sa s ďalšími stranami s rovnakým záujmom, zvyčajne s menšími stranami, ktoré by sa samé nedostali do parlamentu. Pri koalícii zloženej z dvoch alebo troch strán je kvórum určené vo výške 7%, ak sa do koalície spoja štyri alebo viac strán, kvórum je určené vo výške 10%. (Lidák et al., 2002, s. 196)

Ak vo voľbách nedosiahne žiadna strana volebné kvórum, kvórum sa zníži o 1%. Kvórum slúži ako znižovanie reprezentatívnosti hlasov strán, ktoré nedosiahli určité percento, a to spôsobom, že tieto hlasy prepadnú. Toto kvórum by tiež malo zabrániť prieniku nežiadúcim politickým silám k legislatíve a verejnej moci, zároveň ovplyvňuje aj voličov, aby zvážili, komu dajú svoje hlasy, aby „neprepadli“. Taktiky politických strán v tomto smere však môžu nepriaznivo vplývať na účasť voličov vo voľbách. Niektorí voliči

nie sú otvorení kompromisom a pokiaľ nenájdu jasnú odpoveď na svoje preferencie v konkrétnej politickej strane, preferujú neúčast' vo voľbách.

Voľby do NR SR sa od vzniku samostatnej Slovenskej republiky konali v rokoch 1994, 1998, 2002, 2006, 2010, 2016, 2020. Podľa dostupnosti údajov v rodovom rozlíšení uvádzame na obrázku 1 prehľad percentuálneho zastúpenia mužov a žien v NR SR.

Obrázok 1 Politická participácia na národnej úrovni v rodovom rozlíšení

Zdroj: Vlastné spracovanie autoriek na základe oficiálnej webovej stránky Štatistického úradu SR.

Dostupné na: <https://volby.statistics.sk/>

Od roku 2002, kedy sa nám podarilo získať relevantné údaje v rodovom rozlíšení, možno s výnimkou roku 2010, kedy došlo k miernemu poklesu zastúpenia žien v tomto zastupiteľskom orgáne (zo 16 % v roku 2006 na 15,3 % v roku 2010), sledovať rastúci trend tohto ukazovateľa. V súčasnosti (2021) je v NR SR zo 150 poslancov 32 žien.

C) Prezidentské voľby

Slovensko malo doposiaľ v ére samostatnosti štyroch prezidentov a jednu prezidentku. Prvým prezidentom Slovenska bol Michal Kováč ktorý do svojho úradu nastúpil 2. marca 1993. Po Michalovi Kováčovi ľud zvolil za prezidenta Rudolfa Schustera (v r. 1999) a následne Ivana Gašparoviča, ktorý ako jediný zatiaľ vykonával svoju funkciu dve volebné obdobia (od r. 2004 a od r. 2009), čiže bol prezidentom až desať rokov. V roku 2014 za prezidenta zvolili voliči občianskeho kandidáta Andreja Kisku. V ostatných prezidentských voľbách, ktoré sa konali v roku 2019 (1. kolo - 16.3.2019, 2. kolo – 30.3.2019), zvíťazila Zuzana Čaputová s počtom hlasov 1 056 582 (58,4 %). Protikandidát Maroš Šefčovič získal 752 403 hlasov (41,6 %). (ŠÚ SR, 2019) Zuzana Čaputová sa tak stala prvou ženou v tejto funkcii na Slovensku. Pridala sa tak k ďalším jedenástim úradujúcim prezidentkám vo svete.

D) Voľby do orgánov samosprávnych krajov a voľby do orgánov samosprávy obcí

Voľby do samosprávnych krajov – vyšších územných celkov, sa konajú tajným hlasovaním každé štyri roky. Obyvatelia s volebným právom si volia zastupiteľstvo samosprávnych krajov a predsedu samosprávneho kraja. Každý okres má podľa počtu obyvateľstva pomerný počet poslancov v zastupiteľstve, ktorí sú volení väčšinovým systémom. Predseda samosprávneho kraja je zvolený na celokrajскеj úrovni, víťazom sa stáva kandidát s najvyšším počtom platných hlasov. Za poslanca môže byť zvolený občan s trvalým bydliskom v rámci územia samosprávneho kraja, ktorý má právo byť volený a súčasne dovŕši najneskôr v deň konania volieb vek osemnásť rokov. Za predsedu samosprávneho kraja môže byť zvolený občan, ktorý môže byť aj poslancom, ale musí mať v deň konania volieb aspoň dvadsaťpäť rokov. Vyššie územné celky začali v SR reálne fungovať v roku 2002, ich kreovanie súviselo s reformou verejnej správy a s potrebou zabezpečiť celý rad samosprávnych úloh na regionálnej úrovni. Prvé voľby sa konali v decembri 2001 a na čelo tohto krajského stupňa samosprávy sa vo všetkých krajoch postavili muži. Situácia sa zopakovala aj v ďalších volebných rokoch (2005, 2009, 2013). Až v ostatnom volebnom roku – v roku 2017, bola za predsedníčku Žilinského samosprávneho kraja zvolená žena – Erika Jurinová (OĽaNO, SaS, KDH, OKS, NOVA), ktorá získala 82.034 hlasov, teda 43,67 percent hlasov voličov. Podarilo sa jej poraziť dovtedajšieho predsedu Juraja Blanára. Čo sa týka politickej participácie žien v krajských zastupiteľstvách, v súčasnosti tvoria ženy 13,9 %. Oproti predchádzajúcim rokom zaznamenávame v tomto smere pokles, napr. po voľbách v roku 2013 mali ženy v zastupiteľstvách samosprávnych krajov 15,7 %-ný podiel a v roku 2009 napr. 15,4 %-ný podiel. (STATdat, 2019)

Komunálne voľby sa konajú tajným hlasovaním každé štyri roky. Občania volia poslancov zastupiteľstiev a starostov obcí, mestských častí a primátorov miest. Za poslanca môže byť zvolený volič, u ktorého nenastali prekážky vo výkone volebného práva. Za starostu, resp. primátora môže byť zvolený volič, u ktorého nenastali prekážky vo výkone volebného práva a ktorý najneskôr v deň volieb dovŕšil dvadsaťpäť rokov veku a spĺňa predpoklad na výkon funkcie podľa osobitného predpisu. (Zákon SNR č. 346/1990 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy obcí v znení neskorších predpisov) Pre voľby zastupiteľstva sa v každej obci volia poslanci obecného zastupiteľstva pomerne k počtu obyvateľov obce, najviac však dvanásť poslancov za obvod. Volebný okrsok sa utvorí tak, aby zahŕňal spravidla tisíc voličov. Na základe dostupných štatistických údajov vieme povedať, že zastúpenie žien vo vedení miest a obcí je približne jednoštvrtinové.

V súčasnosti (2021) na základe výsledkov komunálnych volieb, ktoré sa konali v roku 2018, je zastúpenie žien vo vedení obcí a miest 25,5 %, v roku 2014 to bolo 23,3 % a napr. v roku 2010 to bolo 22,4 %. Celkovo teda zaznamenávame rastúci trend tohto ukazovateľa. (STATdat, 2019)

Záver

Účasť žien v politickej reprezentácii je len jednou z oblastí, v ktorej je možné sledovať uplatňovanie princípov rodovej rovnosti v praxi. V širšom kontexte je možné identifikovať celý rad ďalších „rodových“ celospoločenských problémov, ako napr. mzdové rozdiely či nerovnaké východiskové podmienky na trhu práce, rôznorodý životný cyklus žien a mužov vo väzbe na plnenie úloh v rámci rodinných či iných príbuzenských vzťahov, rozdielny prístup k vzdelaniu či zdravotnej starostlivosti v rámci určitých skupín obyvateľstva atď. Zámerom autoriek v tomto príspevku bolo v nadväznosti na súčasné trendy, ktoré je možné zachytiť v rámci participácie žien na politických rozhodnutiach primäť čitateľov tohto príspevku k zamysleniu sa nad tým, či reálne je možné súhlasiť s tým, že rovnomernejšie zastúpenie pohlaví v politike vedie k väčšej celospoločenskej akceptácii žien. Kladné stanovisko k tejto myšlienke by mohlo vychádzať zo skutočnosti, že ženy v politike majú tendenciu venovať sa viac problémom a témam, ktoré sa ich bezprostredne týkajú – napr. rodinnej politike, vzdelávaniu alebo zdravotníctvu, čo v konečnom dôsledku môže prispieť k implikácii princípov rodovej rovnosti do praxe. Na druhej strane, snaha o zavedenie systému (rodových) kvót do volebných procesov môže vyvolávať otázky spojené s diskrimináciou iných, znevýhodnených skupín obyvateľov (národnostné menšiny, zdravotne postihnutí atď.). V tomto smere sa otvára priestor pre ďalšie diskusie, polemiky či skúmanie príkladov dobrej praxe.

Zoznam bibliografických odkazov

BUCHLÁKOVÁ, L. (2019): Počet žien v politike rastie. Príkladom idú Švédí. Slovenská sporiteľňa, a. s., oddelenie korporátnej komunikácie. [Cit. 12.7.2020] Dostupné na: <https://www.slsp.sk/sk/aktuality/2019/6/13/pocet-zien-v-politike-rastie-prikladom-idu-svedi>

ČLOVEK (2005). Unikátna obrazová encyklopédia. Vydavateľstvo IKAR, a. s., Bratislava 2005. Preložené z anglického originálu Human, vydaného v roku 2004 vydavateľstvom Dorling Kindersley Limited, London. 512 strán. ISBN 80-551-1062-X.

EURÓPSKY PARLAMENT (2003): European Parliament resolution on gender budgeting – building public budgets from a gender perspective (2002/2198(INI)) Strasbourg, 2003. [Cit. 24.5.2020] Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P5-TA-2003-0323&language=SK>

EURÓPSKY PARLAMENT (2020): História EP v dátach. [Cit.11.7.2020]. Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/slovakia/sk/informacie_o_eu/strucna_charakteristika_ep/historia_ep_data_ch.html

EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY (2016): Index rodovej rovnosti – meranie pokroku v EÚ od roku 2005. Publications Office, 2016. ISBN 978-92-921889-55.

INFORMAČNÁ KANCELÁRIA EURÓPSKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU (2007): Spoznaj Európsky parlament. ISBN: 978-80-969241-2-7.

LIĐÁK, J. et al. (2002): Politické systémy. Vydavateľstvo EKONÓM, 2002. 196 s. ISBN 80-225-1510-8

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR (2014): Celoštátna stratégia rodovej rovnosti na roky 2014 – 2019. Dostupné na: https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2014/11/Strategia-RR_final.pdf

NEUBAUEROVÁ, E. et al. (2011): Rodovo citlivé rozpočtovanie na národnej a regionálnej úrovni : analytická štúdia. 1. vyd. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2011. 154 s. ISBN 978-80-89125-16-6.

PIETRUCHOVÁ, O. – MESOCHORITISOVÁ, A. (2007): Rodová rovnosť v organizácii. Bratislava: Okat plus, 2007. 63 s. ISBN 978-80-8872-012-6.

STATdat (2019): Vybrané ukazovatele rodovej rovnosti – Verejný život a rozhodovanie (online). [Cit. 17.7.2020] Dostupné na: [http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeId\(%22iBC09BF87533F4068802545144D61A8E8%22\)&ui.name=Vybran%C3%A9%20ukazovatele%20rodovej%20rovnosti%20-%20Verejn%C3%BD%20%C5%BEivot%20a%20rozhodovanie%20%5Bra1008rs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk](http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeId(%22iBC09BF87533F4068802545144D61A8E8%22)&ui.name=Vybran%C3%A9%20ukazovatele%20rodovej%20rovnosti%20-%20Verejn%C3%BD%20%C5%BEivot%20a%20rozhodovanie%20%5Bra1008rs%5D&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2Fcognosext%2Fcps4%2Fportlets%2Fcommon%2Fclose.html&run.outputLocale=sk)

STIEGLER, B. – MICHALITISH, G. (2009): Spravodlivosť v rodových vzťahoch. Aspekty rozdeľovania (nielen) zdrojov. Prvé vydanie. Vydalo Záujmové združenie žien ASPEKT. Bratislava, 2009. 118 s. ISBN 978-80-85549-86-7.

ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR (2019): Voľby prezidenta SR 2019. Oficiálna webová stránka Štatistického úradu SR. Dostupné na: <https://volby.statistics.sk/prez/prez2019/sk/data03.html>. [Citované 11.7.2020].

UNIVERZUM A – Ž. (2011). Všeobecná encyklopédia pre 21. storočie. Vydavateľstvo IKAR, a. s., Bratislava, 2011. Preložené z nemeckého originálu Bertelsmann Iniversalexikon, vydaného v roku 2005 vydavateľstvom Wissenmedia GmbK, Gütersloh / München. 1024 strán. ISBN 978-80-551-2388-2.

Tento príspevok bol spracovaný ako výstup pri riešení projektu APVV-19-0108: „Inovácie v rozpočtovaní miestnych samospráv na Slovensku“.

Kontaktné údaje:

Doc. Ing. Erika Neubauerová, PhD.
Katedra financií, Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
e-mail: erika.neubauerova@euba.sk

Doc. Ing. Alena Zubaľová, PhD.
Katedra financií, Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
e-mail: alena.zubalova@euba.sk

VÝZNAM RODU PRE POLITIKU A POLITICKÝ MARKETING V USA: CESTA OD HLASOVACIEHO PRÁVA K POZÍCII VICEPREZIDENTKY

Jessica Kriška

Abstrakt

V poslednom období pozorujeme značný pokrok pre ženy v politike, no i napriek tomu sa daný vývoj nevyrovnáva žiadanému výsledku, a to úplnej rovnosti príležitostí v tejto sfére. Pojem rodová zaujatosť nepatrí do histórie, ale práve naopak i do moderného 21. storočia. Za posledných sto rokov sa prítomnosť žien v politike niekoľkokrát znásobila, aj keď vo väčšine krajín obsadzujú muži miesta v parlamentoch a vládach ešte stále vyšším percentom. Cesta žien do volebnej arény a participácie na politickej moci je ešte aj v dnešnej dobe o neustálom dokazovaní svojich síl a schopností lídra zvládať i náročné rozhodnutia. Marketing političiek je zo strategického pohľadu výzvou pre mnohých odborníkov. Správna prezentácia rodových stereotypov ovplyvňuje voličov pri rozhodovaní vo voľbách ešte i v dnešnom postmodernom období. Politický marketing dokáže byť pre ženy líderky silným nástrojom, čo dokazuje tiež pomerne rýchly vzrast popularity Kamaly Harris, historicky prvej novozvolenej viceprezidentky USA. Cieľom tohto príspevku je prehĺbiť debatu o politických kariérach političiek smerom k líderstvu na vysokých pozíciách a predniesť načrtnutie tejto problematiky spolu s prehľadom nástrojov politického marketingu neodmysliteľných pri vytváraní brandu, značky političiek.

Kľúčové slová: rodová rovnosť, stereotypy, Kamala Harris, značka, politický marketing

Abstract

Recently, we have seen significant progress worldwide for women in politics, but even so, the development doesn't match the desired result, which is full equality of opportunities in this area. The concept of gender bias doesn't belong in history, but on the contrary, in the modern 21st century as well. Over the last hundred years, the presence of women in politics has multiplied several times, although in most countries men still occupy seats in parliaments and governments in higher percentages. The journey of women to the electoral arena and participation in political power is still a question of constantly proving their strengths and their leadership abilities to manage difficult decisions. From a strategic point of view, marketing women politicians is a challenge for many professionals. The correct presentation of gender stereotypes influences voters in decision making in elections even in today's postmodern period. Political marketing can be a powerful tool for women leaders, which is also evidenced by the relatively rapid growth in popularity of Kamala Harris, historically the first newly elected woman Vice President of the United States. The aim of this paper is to deepen the debate on political careers of women politicians towards leadership positions and to present an outline of this issue together with an overview of political marketing tools inseparable in creating a brand for women politicians.

Key words: trust, pre-democracy, post-democracy, precariousness, neoliberalism

Úvod

Rozdiely v rode, takzvaný „gender gap“ chápeme ako „rozdiely medzi mužmi a ženami v rámci miery hlasovania, politickej preferencie, straníckej príslušnosti, volebných hlasoch a formy politickej účasti“ (Paxton – Hughes, 2017, p. 409). Rast počtu žien, a to nielen v politickom prostredí, je jedným z najdôležitejších trendov ostatných rokov, i keď práve vo svete politiky majú ženy pred sebou ešte veľmi dlhú cestu. V roku 2008 sa Rwanda, chudobná krajina v Afrike, stala prvým štátom vo svete, ktorý prekonal nesúlad a zvolil do svojho parlamentu viac ako 50% žien političiek (Paxton – Hughes, 2017, p. 1-3). Podľa najnovších štatistík sa v rámci rebríčku percenta zvolených žien nachádzajú Spojené štáty americké až na mieste 69 zo 193 krajín (Inter-Parliamentary Union, 2021). Aj napriek tomu, že väčšina krajín garantuje v súčasnosti ženám právo voliť a spolupodieľať sa na politike, len málo krajín má vo svojich orgánoch reprezentáciu žien vyššiu ako 20%. Rovnosť príležitostí teda automaticky neznamená vyššie počty žien v politike. Podľa mnohých je potrebné vzhľadom na históriu nielen garantovať práva, ale prispôbiť i legislatívu. Zmeniť volebné zákony a zakotviť rodové kvóty, takzvané „gender quotas“, ktoré by zaistili zastúpenie žien v politike v číslach, ktoré sú proporčne podobné celkovým číslam žien vo svetovej populácii (Paxton – Hughes, 2017, p. 10-11).

Prítomnosť žien na vysokých postoch je dôležitá, pretože dokážu do politiky priniesť nové obzory a záujmy. Ženské hodnoty nemôžu byť adekvátne reprezentované mužmi, ktorí sa do istých problematík nedokážu plne vcítiť (Paxton – Hughes, 2017, p. 12). V neposlednom rade sa ženy ako líderky v politickej aréne stávajú vzorom pre ženy a dievčatá po celom svete, čím napomáhajú zvýšiť ich ambície a chuť napredovať. Rovnako tak povzbudzujú ženskú populáciu k tomu, aby sa socializovali a zaujímali o politiku. Výskumy dokazujú, že v USA sa záujem žien o politiku a voľby zvyšuje častejším objavovaním sa ženských kandidátok a senátoriek (Paxton – Hughes, 2017, p. 129-130). Mnoho žien v politike ďakuje za svoju odhodlanosť iným ženám, ktoré sa nevzdali a uspeli vo verejnej sfére. Nikki Haley, prvá ženská guvernérka v Južnej Karolíne a americká veľvyslankyňa pri OSN, podľa vlastných slov uspela vďaka Hillary Clinton, ktorá ju inšpirovala vstúpiť do politických kruhov a nenechať sa odbiť (Dolan – Deckman – Swers, 2017, p. 117).

V príspevku sa venujeme Spojeným štátom americkým ako krajine, ktorá položila prvý stavebný kameň politického marketingu a ktorá zároveň disponuje širokou škálou političiek, ktorých zmienka je pre správne uchopenie témy dôležitá. Ženy v USA dokázali byť úspešné ešte pred udelením práva voliť v roku 1920, čo je dôkaz toho, že pokiaľ si ambiciózna žena vytvorí cieľ, tak ide za jeho dosiahnutím napriek všetkým prekážkam.

Ženy v politike v USA

Spojené štáty americké sa považujú za jedného z hlavných lídrov vo svete, a preto sa očakáva, že budú patriť k lídrom aj v rámci rodovej rovnosti, no opak je pravdou. Od vzniku Spojených štátov amerických krajinu ešte neviedla ženská prezidentka alebo viceprezidentka, i keď v ostatných dňoch si USA pripísali na svoje konto historickú udalosť – zvolenie Kamaly Harris ako viceprezidentky. Richard Nixon bol počas svojho pôsobenia v prezidentskom kresle nahratý ako hovorí, že ďakuje Bohu za to, že nemá vo svojom kabinete žiadnu ženu. Bol presvedčený, že ženy sú na tak dôležité pozície nevyrovnané a príliš emocionálne (Paxton – Hughes, 2017, p. 282-283). Ženská populácia v USA si prešla dlhou a náročnou cestou za rovnosť, počas ktorej ženy rôznej pleti, vyznania, veku bojovali až do krvi proti nespravodlivosti a staromódnemu nazeraniu na rolu ženy ako matky starajúcej sa o deti a domácnosť. Vyjadrenia podobné tomu prezidenta Nixona ostatných mužov len uisťovali, že ženy nie sú hodné významných pracovných pozícií.

V súčasnosti v Kongrese USA pôsobí 142 žien, čo tvorí 26,5% z celkového počtu 535 miest a iba 9 z 50 guvernérov sú ženy. 2274 miest, teda 30,8% patrí z celkového počtu 7383 v štátnej legislatíve ženám (Center for american women and politics, 2021). Tieto čísla nasvedčujú tomu, že pozície, ktoré dokážu rozhodnúť o životoch miliónov ľudí sú ešte stále považované za primárne mužské. Uvedieme niekoľko historických míľnikov USA, ktoré majú spoločný titul; silné ženské osobnosti, ktoré vynikli v „mužskom“ svete. V roku 1894 boli po prvýkrát do štátnej legislatívy zvolené tri ženy, Clara Cressingham, Carrie C. Holly a Frances Klock. Prvou štátnou senátorkou sa stala v roku 1896 Martha H. Cannon, a to v štáte Utah. Prvou ženou zvolenou do Kongresu, Snemovne reprezentantov bola v roku 1916 Jeannette Rankin. Po vyše 70 rokoch náročných bojov bol v roku 1920 ratifikovaný 19. dodatok Ústavy Spojených štátov amerických potvrdzujúci právo žien voliť. Prvou ženskou guvernérkou sa stala Nellie T. Ross v roku 1925. Vôbec prvou ženou v prezidentskom kabinete sa po nominovaní vtedajším prezidentom Franklinom D. Rooseveltom stala v roku 1933 Frances Perkins, a to ako ministerka práce. Historicky prvou ministerkou zahraničných vecí USA sa stala v roku 1997 Madeleine K. Albright, a to počas administratívy Billa Clintona. Doposiaľ jedinou prvou dámou zvolenou do verejnej funkcie bola v roku 2001 Hillary Rodham Clinton (Center for american women and politics, 2020). Na pozíciu viceprezidentky boli do prezidentských volieb 2020 nominované dve ženy, Geraldine Ferraro v roku 1984 a Sarah Palin v roku 2008. Palin po tom, ako bola McCainom, kandidátom na prezidenta nominovaná za viceprezidentku, nezabudla prejsť pokoru nad úspechom, ktorý dosiahla Ferraro a taktiež Clinton, ktorá podľa nej v kampani preukázala neutíchajúce odhodlanie a láskavosť (Dolan – Deckman – Swers, 2017, p.138). Mnoho žien sa pokúšalo stať sa i prezidentkou USA. Vôbec prvou odhodlanou bola sufražetka, Victoria C. Woodhull, ktorá ohlásila kandidatúru v roku 1872 za stranu „Equal

Rights Party.“ Prvou ženou, ktorá bola jedna z nominantiek na prezidenta za hlavnú politickú stranu, republikánsku, bola v roku 1964 Margaret Ch. Smith. Bola zároveň prvou ženou zvolenou do hornej i dolnej komory Kongresu. V roku 2016 sa stala Hillary Clinton prvou ženou, ktorá akceptovala nomináciu hlavnou americkou politickou stranou na post prezidenta. I napriek tomu, že získala v ľudovom hlasovaní o takmer 3 milióny viac hlasov, prehrala v sčítaní hlasov voliteľov. V auguste 2020 si Joe Biden za svoju spolu kandidátku a nominantku na viceprezidenta vybral senátorku Kamalu Harris, ktorá sa tak stala štvrtou ženou, ktorá sa objavila na prezidentskom lístku významnej politickej strany. Harris je prvou Afroameričankou a zároveň prvou Američankou ázijského pôvodu, ktorá sa stala viceprezidentskou kandidátkou (Center for american women and politics, 2020).

Stereotypy

V kontexte boja o prezidentské kreslo sa ženy líderky nevyhnú pozornosti médií a skenovaniu ich prezentácie a vzhľadu. Médiá zväčša politicky škatuľkujú do istých obrazov, ktoré úzko súvisia so zovňajškom a nie sú práve lichotivé. Jedným z takýchto obrazov je status matky, ktorá je na jednej strane milujúca a chápacá, no rozhodne nie schopná nájsť rovnováhu medzi materinskými povinnosťami a tými pracovnými. Sarah Palin ako nominantka na viceprezidentku a matka 5 detí bola pred túto otázku postavená veľmi často. Prebiehali rôzne diskusie o tom, aké enormné množstvo času by musela venovať pracovným záležitostiam, pričom doma by mala novorodenca a navyše dieťa s Downovým syndrómom, ktoré potrebuje neustálu pozornosť. Ďalším, a to frekventovaným obrazom ženy politicky v médiách je jej vzhľad v zmysle zvodkyne, sexuálneho objektu. S detailne opisnými komentármi na svoj vzhľad sa musela popasovať práve Sarah Palin. Články so sexuálnymi podtónom sú v rámci kampane negatívnym prvkom, ktorý môže ženu na rebríčku kredibility posunúť o niekoľko schodíkov nižšie. Atraktivita ženy totiž prináša so sebou akúsi asociáciu s tým, že nie je považovaná za dostatočne serióznou. Tretím obrazom je postava železnej lady, ktorej typickým príkladom je Margaret Thatcher. Médiá v tomto prípade naznačujú, že žena je príliš mužská a stratila prepojenie so svojou ženskou stránkou. Hillary Clinton získala tento status v oboch prezidentských volebných kampaniach. Posledným obrazom, do ktorého je spravodajstvo schopné ženu zaobaliť je obraz domáceho zvieratka či dieťaťa. V tomto prípade je žena len akousi bábkou, ktorá nedokáže prijať rozhodnutia a spolieha sa iba na pomoc svojho okolia, ktoré ju navedie správnym smerom. Nemá dostatok skúseností a vlastností potrebných k úspešnému vedeniu krajiny. Ako príklad uvádzame opäť Sarah Palin, ktorá sa stala obeťou i takýchto útokov. Podľa verejnosti, ktorá sa upla na správy z médií bola Palin neskúsená v rámci zahraničnej politiky, nebola schopná vlastných vyjadrení a len nasledovala McCainovo vedenie ako jeho domáce zvieratko (Carlin – Winfrey, 2009). Ženské kandidátky sú častejším terčom negatívneho mediálneho pokrytia než sú muži na

rovnakej pozícii. Analytici zhodnotili, že oproti Berniemu Sandersovi bola Clinton v médiách zasiahnutá negatívne ladenými správami štyrikrát častejšie. I keď kampane Palin aj Clinton naznačujú, že prirovnávanie žien k určitému stereotypu ostáva problémom i naďalej, pokúšajú sa proti tomu bojovať simultánnym prezentovaním mužských i ženských vlastností (Dolan – Deckman – Swers, 2017, p. 135-136).

Od lídrov sa očakáva istý vzorec správania, a to bez rozdielu pohlavia. Vedenie krajiny je v podvedomí ľudí spájané s akousi prirodzenou dominanciou a rešpektom. Efektívnosť výkonu ich práce prichádza s asociáciami ako agresia, súťaživosť a rozhodnosť. Hlboko ukotvené rodové stereotypy od nepamäti však naznačujú, že muži sú tí vhodní zhostenia sa pozície, zatiaľ čo ženy sú utiahnutejšie, jemnejšie a neschopné rovnakého výkonu. Ženy práve preto a pre konzervatívny pohľad na ich hlavnú úlohu ako matiek majú ťažšiu úlohu pri prekonávaní predsudkov ako muži, ktorí daným problémom nie sú nútení venovať pozornosť. Zvlášť pokiaľ ide o prezidentské kreslo v Spojených štátoch amerických, ktoré je vnímané ako typicky mužské. Ženy boli tradične považované za nižšie postavené než muži, a preto vedie podvedomie ľudí k presvedčeniu, že muži sú na túto pozíciu viac kvalifikovaní. Nazeranie na mužov ako primárny a preferovaný subjekt v politike je hlboko zakorenená, často podvedomá myšlienka vzhľadom na historicky daný fakt, že žena patrí do domácnosti. Ženy sa preto musia vložiť do práce intenzívnejšie než muži aby dokázali aspoň z časti znížiť ukotvené presvedčenie, že nie sú pre líderskú pozíciu na úrovni prezidenta Spojených štátov amerických dostatočne kompetentné. Pasujú sa s pohľadmi, s ktorými sa muži nemusia. S rozhodnutiami, s ktorými sa muži nemusia. Ako skĺbiť rolu líderky a rolu ženy? Ktorú rolu si privlastniť? Rolu líderky s očakávanou dávkou agresie či rolu ženy s jemnejšími, starostlivými vlohami? Pravdou však ostáva, že ženy vystupujúce dominantne sú kritizované ako chladné a necitlivé, zatiaľ čo muži v rovnakej pozícii kritizovaní nie sú (Paxton – Hughes, 2017, s. 94-96). I v dnešnej dobe, po desiatkach rokoch, počas ktorých museli ženy za svoje práva a postavenia krvopotne bojovať je žena obeťou rodovej zaujatosti, ktorá v mnohých smeroch spomaľovala napríklad aj Hillary Clinton. Nezastavilo ju to a pokúšala sa svetu ukázať, že „ženy nie sú obmedzované žiadnymi pravidlami, ale vytvárajú si svoju vlastnú hru“ (Palmieri, 2018).

Hillary Clinton – prvá ženská kandidátka na prezidenta

Hillary Clinton je aj vzhľadom na prezidentské voľby v USA v roku 2016 často skloňovanou a uznávanou političkou, ktorá má na konte dlhoročné prebývanie sa „svetom mužov.“ Po nominácii vsadila na svoje pohlavie a jedným z prvkov jej kampane bolo osloviť ženy ako skupinu amerických voličov so zvyšujúcou tendenciou voliť. Sústredila sa na potreby žien a rodín. Predstavila podrobné návrhy politík na zníženie nákladov

starostlivosti o dieťa, zvýšenie minimálnej mzdy, rovnosť platov, riešenie dlhových študentských úverov, dlhšiu platenú materskú dovolenku. V rámci tohto segmentu sa fokusovala na rodinné a sociálne problémy, práva žien, vzdelanie a zdravotnú starostlivosť. Prisľúbila po zvolení vládu, do ktorej by nominovala polovicu žien. Pri verejných prejavoch často pripomínala svoju dlhoročnú a precíznu angažovanosť v bojoch za práva žien a detí. Pravidelne sa objavovala po boku prominentných ženských líderiek, Madeleine Albright či Michelle Obama (Dolan – Deckman – Swers, 2017, p. 77-78). Albright aj Clinton, obe z postov ministeriek zahraničných vecí, sústredili svoju energiu na práva žien. Albright len dva mesiace po zvolení do funkcie inštruovala amerických diplomatov o dôležitosti postavenia práv žien v rámci americkej zahraničnej politiky. Clinton bola tiež aktívna. Financovala 67 programov po celom svete s cieľom posilniť práva žien (Dolan – Deckman – Swers, 2017, p. 258).

Počas prvej prezidentskej kampane Clinton a jej tím nikdy nepremeškali šancu ukázať jej silnú a skúsenú stránku. Snažila sa voličom demonštrovať, že sa vo svete mužov vie hýbať a správne rozhodovať. I keď bola spomedzi všetkých kandidátov podľa prieskumov najviac kvalifikovaná, občanom u nej chýbali vlastnosti typickejšie pre ženu než muža. Súcit, otvorenosť, dôveryhodnosť. Ženy líderky nemôžu zabudnúť ukázať verejnosti i svoju jemnejšiu stránku a fakt, že nie sú odmerané a chladné. Pre Američanov je voľba prezidenta intímna a osobná záležitosť, a preto chcú byť so svojim vyvoleným na jednej vlne a mať pocit, že ich kandidát pozná a rozumie im. Preto sa Clinton snažila byť prezentovaná aj ako milujúca matka, manželka, dcéra a priateľka, ktorá sa o ľudí zaujíma, počúva ich a pomáha im. Zároveň však zriedkavo ukázala svoju zraniteľnosť a skutočnú ženu, ktorou je vo vnútri. To sa zdalo byť negatívom, ktoré v roku 2008 popri brilantnému využitiu politického marketingu Barackom Obamom neprinieslo Clinton úspech. Obdobná situácia nastala pri druhej prezidentskej kampani. Clinton sa podľa analytikov nepodarilo nájsť efektívny balans medzi mužskou a ženskou polohou, ktorú voliči očakávali (Dolan – Deckman – Swers, 2017, p. 141-145). Po prehre s Donaldom Trumpom sa uskutočnili pochody za práva žien, ktorých sa zúčastnilo viac ako 3.3 milióna ľudí v 500 mestách krajiny. Občania dávali najavo svoju nespokojnosť s výsledkom volieb a najmä obavy z Trumpovho sexistického a urážlivého správania sa voči ženám, ktoré pravidelne prejavoval a prejavuje dodnes (Dolan – Deckman – Swers, 2017, p. 15). Hillary Clinton má na konte množstvo historických úspechov a dokázala, že ženy sú schopné stať sa plnohodnotnými protivníkmi mužov i v tak ťažkom boji ako je ten o prezidentské kreslo v Spojených štátoch amerických. Budúcim ženským kandidátkam svojou prácou vytvorila v politike o niečo väčší priestor.

„Kamala“ faktor

Novozvolený prezident Spojených štátov amerických, Joe Biden, si za svoju spolu kandidátku vybral Kamalu Harris, demokratickú političku a senátorku za štát Kalifornia. V primárkach kandidovala na prezidentku USA. Po stiahnutí kandidatúry podporila Bidena, ktorý si ju napokon vybral za svoju „dvojku.“ Kamala oplýva pozitívami, ktoré Bidenovi dopomohli k vytúženému výsledku. Je nadanou rečníčkou a ovláda umenie argumentácie, ktoré si vycibрила aj ako generálna prokurátorka Kalifornie. Jej skúsenosti s generálnou prokuratúrou sú mimoriadne dôležité práve v čase, keď sa spochybňuje pozícia a práva policajného zboru v USA. Harris tiež dokázala, že zvládne efektívne vyzbierať financie na volebnú kampaň. V roku 2016 jej senátorská kampaň získala až 23 miliónov dolárov. Kamala Harris bola v Senáte výraznou osobnosťou, ktorá podporovala mnoho dôležitých legislatív. Jej výhra ako ženy afroamerického a indiánskeho pôvodu priniesla v časoch rasovej neistoty v USA akúsi úľavu (Wilkie, 2020). Biden získal nomináciu Harris momentum. Jej prijatie ponuky znamenalo pre Demokratickú stranu mobilizáciu elektorátu, na ktorý sám kandidát nemal dosah a tiež vyváženie vekového priemeru. Joe Biden dosiahol pred inauguráciou 78 rokov, a tak sa stal najstarším prezidentom USA.

Téma rodovej rovnosti na vysokých štátnických pozíciách sa zvolením Kamaly Harris za viceprezidentku USA prirodzene znovu pootvorila. Riaditeľka Debbie Walsh z Centra pre americké ženy a politiku zvýraznila problém vyššie spomínanej krehkej hranice medzi asertivitou a agresiou, po ktorej ženy političky kráčajú. Podvedomé rodové stereotypy dokážu ženu označiť za povýšeneckú, zatiaľ čo v rovnakej situácii by bol muž sebavedomý. Afroameričanky sa navyše potykajú aj s rasovou diskrimináciou, ktorá práve v tomto kontexte zvýrazňuje spomínaný stereotyp. Už v 19. storočí boli ženy Afroameričanky nazývané „nahnevanými čiernymi ženami,“ čo ešte viac podnecuje obavu z prívlastku iracionálnej, drzej, vznetlivej. Debbie Walsh analyzuje vystúpenie Kamaly Harris vo viceprezidentskej debate za dobrý výkon, i keď sa podľa nej občas zdržiavala, no jej odpoveď na prerušovanie prichádzajúce od jej oponenta bola vynikajúca (BBC News, 2020). Profesorka lingvistiky Deborah Tannen a expertka na rodové rozdiely v užívaní jazyka zhodnotila, že Harris dnes už známou formulou „Im speaking,“ teda „Rozprávam ja,“ dala jasne, no stále slušným spôsobom najavo, že je prerušovaná. Viceprezident Mike Pence ju počas debaty prerušil častejšie než ona jeho a získal o 3 minúty viac komunikačného času (Cheung, 2020).

Walsh upozorňuje na to, že rodina bola pre muža vždy výhodou, no ženy začali využívať svoje životné skúsenosti a uznávať ich za svoje kvalifikácie len nedávno. Kamala Harris svoj rodinný život neukrýva v úzadí, ale práve naopak, plne sa ho zhostila. Narážame na zaujímavé pozorovanie. Keď sa muž hrdí svojou rodinou, tak to z neho robí rodinne založeného muža a nikto nespochybňuje jeho priority alebo nepremýšľa nad tým

kto sa postará o deti v jeho časovo náročnej pracovnej pozícii. U žien práve vyvstáva otázka ako sa budú schopné a či vôbec postarať o rodinu, ako to bolo v prípade Sarah Palin. Harris je matkou dvom nevlastným a už dospelým deťom. Walsh tvrdí, že situácia sa zlepšuje, a to najmä od roku 2018 kedy kandidovalo na štátnické pozície mnoho viac žien, ktoré pôsobili komfortne, autenticky a nemali problém hovoriť o témach, od ktorých by boli predtým odhovárané (BBC, 2020).

Z hľadiska profesionálneho uchopenia volebnej kampane je nutná tvorba brandu, teda osobnostnej značky politika. Ide o komplexný proces, pod ktorým rozumieme vytvorenie jednotného obrazu zahrňujúceho charakterové vlastnosti, štýl reči a vzhľad. Značka by podľa odborníčky na politický marketing, Jennifer Lees-Marshment, mala byť „jednoduchá, odlišná, upokojujúca, inšpiratívna, symbolom vnútorných hodnôt, spoľahlivá, kompetentná, dôveryhodná, schopná dodať a zaistiť, že sa vyznačuje vysokou známkou čestnosti, energie, imidžu, vodcovstva, húževnatosti a jedinečnosti“ (Lees-Marshment, 2015, p. 217). Na strane jednej je správanie sa politika, no na druhej strane sú médiá a spôsob akým toto správanie prezentujú, pretože pre voličov je v súčasnosti bežné rozhodovať sa na základe sympatií a výzoru kandidáta. Vzhľad ako vizuálny vnem dokáže volebnej kampani priniesť úspech, a preto sa kandidáti dané aspekty súvisiace s imidžom snažia predávať ako súčasť celkového „balíka“ budúceho lídra, a tak je už dlhodobo v popredí politických kampaní aj vzhľad kandidáta ako súčasť jeho brandu, ktorý má silu ovplyvniť vnímanie voliča. Hovoríme o aspekte politického marketingu, tzv. appearance management. „Appearance management je proces, ktorý začína plánovaním, premýšľaním alebo hodnotením sociálnych dôsledkov vzhľadu človeka“ (Sanghvi, 2015). Môžeme tvrdiť, že vizuálna forma, ktorú človek vníma ako prvú, predbieha obsah. Politik nie je vždy ideálny, no je to najlepší stranícky produkt, ktorý je potrebné predáť. Pri ženách je daná úloha zložitejšia než pri mužoch. Z pohľadu politického marketingu sa tón politických vyjadrení či osobnostných charakteristík vzhľadom na pohlavie kandidáta mení. Na ženy sa kladú mnoho vyššie nároky. Produkt predáva jeho obal, vizuál, a preto politicky pracujú so svojim vzhľadom a prezentáciou na verejnosti. Je totiž dôležité, aby politická osobnosť vysielala odkaz, ktorý chce odovzdať krajine. Odkaz politika či politicky národ vníma prostredníctvom vystupovania pri prejavoch a debatách, využitia mimiky a gest, práce s hlasom a v neposlednom rade cez oblečenie, ktoré má schopnosť zanechať posolstvo. „Na ženské oblečenie sa nazerá ako na indikátor charakterových vlastností a stáva sa referenčným bodom rozhodujúcim o tom, či politička prezentuje prijateľnú verziu svojho pohlavia vo verejnej sfére“ (Sanghvi, 2015). Ako príklad uvádzame Hillary Clinton, ktorá volí väčšinou klasický americký biznis štýl v podobe kvalitných kostýmov, čím dáva najavo, že je silná, skúsená a že má za sebou mužské profesie, a tak pre ňu svet politiky nie je neznámy. Podľa danej príležitosti často mení farebnú škálu svojich obľúbených nohavicových kostýmov, čím prepája akúsi mužskosť aj so ženskejšou

stránkou a snaží sa tak občanom odkázať, že ju nemôže nič prekvapiť. Hillary Clinton pôsobila počas prezidentskej kampane vďaka detailne naučeným prezidentským pohybom po pódiu a gestám, akými je sebavedomá chôdza, úsmev a kývanie do publika a typickému zachrípnutému hlasu ako skúsená štátnička. Za mnohé roky jej kariéry sa jej podarilo dosiahnuť, že väčšinou ju svet vníma v prvom rade ako političku – profesionálku a až v druhom rade ako političku – ženu.

Kamala Harris dokázala, že byť sama sebou je tá správna cesta. Počas kampane prekvapila porušením očakávaných štandardov a často mala oblečené rifle, biele tričko a obuté ikonické Converse tenisky, ktoré dopĺňala odznakmi podporujúcimi Afroameričanov a podnecujúcimi k hlasovaniu vo voľbách. 7. 11. 2020 vystúpila na pódium ako novozvolená, prvá žena a černoška, viceprezidentka Spojených štátov amerických v bielom nohavicovom kostýme. Hillary Clinton prijala svoju prezidentskú nomináciu na zjazde Demokratickej strany v roku 2016 tiež v bielom kostýme, ktorým vzdala poctu ženám sufražetkám. Clinton si vybrala farbu, ktorú v minulosti hrdo nosili jej politické sestry. Biela reprezentovala symbol čistoty a kvality boja za rovnosť žien. Kamala Harris sa vo svojom príhovore odovzdávala práve ženám, ich vytrvalosti a húževnatosti. Jej biely kostým predstavoval významnosť historického momentu a moci, ktorú Harris získala. Nohavice sú ešte i v dnešnej dobe silným nástrojom žien boja za rovnosť príležitostí. Niekoľko hodín pred tým, po tom, čo sa Harris dozvedela o výhre vo voľbách, zavolała Bidenovi vo voľnočasovom, športovom oblečení obľúbenej americkej značky Nike, ktoré predstavovalo ekvivalent žiadnej kravaty a vyrolovaných rukávov u Baracka Obamu. Nike je so svojím sloganom „Just do it,“ v preklade „Len to urob,“ populárnym hnutím za konanie i mimo športového ihriska. Kamala Harris to urobila, dokázala a dala najavo, že týmto sa cesta nekončí, ale pokračuje. Kamala Harris počas svojej politickej kariéry nosila čierne, sivé, modré nohavicové kostýmy doplnené o rôzne druhy perál. Svoj štýl nezmenila, práve naopak pokračuje v tomto duchu i naďalej, pričom si oblieka amerických dizajnérov ako Prabal Gurung a Altuzarra a občas ozvláštni farebnú škálu slivkovou farbou (Finnigan, 2020).

Politicky by mali byť schopné vytvoriť si jedinečný imidž, ktorý by nejakým spôsobom vytrčal z davu, a tak by boli kedykoľvek a kdekoľvek rozpoznateľné. Niektoré ženy nosia klobúky, ktoré môžu symbolizovať ich politickú silu, zatiaľ čo pripomínajú ich náboženskú vieru a kultúru. V rámci úspešného brandingu je špecifický symbol dôležitým prvkom, ktorý dotvára štruktúru brandu politika. Ak kandidát nosieva konkrétne oblečenie, doplnky, okuliare, účes či farby, tak je prepájaný so svojim politickým odkazom a ideou volebnej kampane. Týmto spôsobom je možné vytvoriť myšlienku, ktorú by mal volič vycítiť

(Kubacki, 2014, p. 96-97). Kamala Harris si perlovými náhrdelníkmi, perfektne sediacyimi kostýmami a Converse teniskami špecifickosť v rámci odievania jednoznačne osvojila.¹

Ženy stoja v zmysle marketingového uchopenia svojho brandu pred náročnými rozhodnutiami. Musia nájsť správnu kombináciu ženskej prísady, ale i autoritatívneho dokorenenia svojho prejavu. Musia vystupovať ako silné líderky, ale tiež ako dobré matky. Je nevyhnutné, aby si politicky dávali pozor na rôzne prvky svojho vzhľadu, ale tiež na stereotypy, ktorými ich médiá radi označujú (Sanghvi, 2015).

Záver

Ženy sa nachádzajú v diskriminačnom prostredí už počas kampane. Je zrejmé, že získavajú nižšiu finančnú podporu, mediálnu pozornosť a iné zdroje podpory. S príchodom internetu sa zmenil i politický svet a najmä sa rozrástli komunikačné nástroje medzi kandidátmi a ich voličmi, ktoré za posledné roky obstáli vo forme mobilizácie až manipulácie občanov. Sociálne médiá sa stávajú vyrovnávacím medzomediom medzi mužmi a ženami, keďže sú rovnakým spôsobom dostupné pre obe strany, (Women Political Leaders, 2016) i keď aj tie môžu byť pre ženy dvojsečnou zbraňou. Na jednej strane ponúkajú neobmedzený priestor slobodného politického vyjadrovania, udržiavania vzťahov so svojimi voličmi a sebareprezentácie, no na strane druhej sú ženy v online priestore väčším terčom obťažovania, výsmechu, hrozieb, dezinformácií a poloprávd než muži. Odborníci upozorňujú na dôležitosť aktívneho a systematického zásahu proti stránkam a užívateľom poškodzujúcim mená političiek. Napriek tomu, že pozorujeme prvky rodovej zaujatosti aj v tejto oblasti politickej angažovanosti, môžeme zhodnotiť, že sociálne siete boli jedným z hlavných nástrojov kampane aj v posledných prezidentských voľbách. Kamala Harris získala v prvej vlne volieb v roku 2019 najviac nových sledovateľov spomedzi všetkých demokratických nominantov na prezidenta, pričom má aktuálne na Instagrame viac priaznivcov ako Hillary Clinton či Mike Pence a doťahuje sa aj na Joe Bidena. Vysokým počtom príspevkov, ich podnetným obsahom a najmä pútavým prevedením je zrejmé, že si Kamala Harris silu online platforiem uvedomuje a bude ich využívať vo svoj prospech aj naďalej.

V skutočnej demokratickej spoločnosti v roku 2020, teda 100 rokov po tom, čo ženy v Spojených štátoch amerických získali právo voliť, by mala byť rodová rovnosť

¹ Pre porovnanie, zatiaľ čo je Hillary Clinton súčasťou evolúcie nohavícových kostýmov, tak Theresa May má záľubu v lodičkách so zvieracím vzorom, vtipných balerínach, kožených čizmách nad kolená a bižutérii. Tým dokazuje, že môže byť inteligentná a rovnako tak mať záľubu v oblečení. Jej záujem o módu a jej štýl ju takticky poľudšťuje ako súčasť jej stratégie a brandingu. Zástankyňou nohavíc je popri Hillary aj Angela Merkel, ktorá si oblieka čierne nohavice a pastelovo ladené saká. Tvrdí, že zachovanie tradičného rámca, pričom len zvršok sa odlišuje využitím farebnej škály, je tým správnym spôsobom ako prežiť v mužskom svete. Michelle Obama ako prvá dáma nosila väčšinou pestrofarebné šaty (Banks, 2016).

implementovaná prirodzene, bez nutnosti ďalšej diskusie a vytvárania stratégií pre hlbšie zapojenie žien do politiky a vládnych štruktúr. Proces rovnosti príležitostí však prebieha oveľa pomalšie. Jedným z najzreteľnejších ukazovateľov je zastúpenie žien v politických stranách a následne národných parlamentoch. I keď za poslednú dekádu percento žien sediacich a rozhodujúcich v parlamente stúplo, celkový progres naprieč regiónmi stagnuje. Vo februári 2019 iba 24,3% všetkých národných parlamentov boli ženy. V porovnaní s rokom 1995 kedy sa stav rovnal 11,3% je to pomalý posun (UN Women, 2019). V súčasnosti sa svetový priemer ustálil na 25,1% (Inter-Parliamentary Union, 2020). Napriek tomu, že práva žien sú zakotvené v ústavách všetkých moderných demokracií, ich funkčné miesto ostáva často v zákulisí. Pozície akejsi moci a rozhodovacieho práva podliehajú rodovým stereotypom aj dnes.

Zoznam bibliografických odkazov

BANKS, L. 2016. *What Clinton and Trump's clothes tell us about them*. [online]. 2016. [cit. 2020.11.23] Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/culture/story/20160926-trump-and-clinton-go-head-to-head-in-a-battle-of-the-image>>

BBC NEWS. 2020. *Kamala Harris: What her experience tells us about US politics?* [online]. USA: 2020. [cit. 2020.11.24] Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54574584>>

CARLIN, D. B. – WINFREY, K. L. 2009. *Have you come a long way, baby?: Hillary Clinton, Sarah Palin, and sexism in campaign coverage*. [online]. 2009. [cit. 2020.11.23] Dostupné na internete: <<https://www.saddleback.edu/faculty/agordon/documents/HaveYouComeaLongWay.pdf>>

CENTER FOR AMERICAN WOMEN AND POLITICS. 2021. *Current numbers*. [online]. USA: 2021. [cit. 2021.01.29] Dostupné na internete: <<http://www.cawp.rutgers.edu/current-numbers>>

CENTER FOR AMERICAN WOMEN AND POLITICS. 2020. *Milestones for women in american politics*. [online]. USA: 2020. [cit. 2020.11.22] Dostupné na internete <http://www.cawp.rutgers.edu/sample/timeline?field_timeline_group_tid=317>

CENTER FOR AMERICAN WOMEN AND POLITICS. 2020. *Women presidential and vice presidential candidates*. [online]. USA: 2020. [cit. 2020.11.22] Dostupné na internete: <https://cawp.rutgers.edu/levels_of_office/women-presidential-and-vice-presidential-candidates-selected-list>

DOLAN, J. – DECKMAN, M. M. – SWERS, M. L. 2017. *Women and politics: paths to power and political influence*. Updated 3rd ed. USA: Rowman & Littlefield, 2017, 337 p. ISBN 978-1-5381-0075-2.

FINNIGAN, K. 2020. *Kamala Harris Will Change Power Dressing Forever*. [online]. USA: 2020. [cit. 2020.11.21] Dostupné na internete: <<https://www.vogue.co.uk/fashion/article/kamala-harris-wardrobe>>

CHEUNG, H. 2020. *VP Debate: Did gender play a role in the interruptions?* [online]. USA: 2020. [cit. 2020.11.23] Dostupné na internete: <<https://www.bbc.com/news/election-us-2020-54467093>>

INTER-PARLIAMENTARY UNION. 2020. *Global and regional averages of women in national parliaments*. [online]. Switzerland: 2020. [cit. 2020.11.20] Dostupné na internete: <<https://data.ipu.org/women-averages>>

INTER-PARLIAMENTARY UNION. 2021. *Monthly ranking of women in national parliaments*. [online]. 2021. [cit. 2021.01.29] Dostupné na internete: <<https://data.ipu.org/women-ranking?month=1&year=2021>>

KUBACKI, K. 2014. *Ideas in marketing: Finding the new and polishing the old*. New York: Springer, 2014, 841 p. ISBN 978-3-319-10950-3.

LEES-MARSHMENT, J. 2015. *The political marketing game*. New York: Palgrave Macmillan, 2015. 259 p. ISBN 978-1-137-51642-8.

PALMIERI, Jennifer. 2018. *Inside the last days of the Hillary Clinton Campaign*. [online]. USA: 2018. [cit. 2020.11.23] Dostupné na internete: <<http://time.com/5207773/jennifer-palmieri-hillary-clinton-campaign/>>

PAXTON, P. M. – HUGHES. M. M. 2017. *Women, politics, and power: a global perspective*. 3rd ed. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications, 2017. 497 p. ISBN 978-1-4833-7699-8.

SANGHVI, M. – HODGES. N. 2015. *Appearance matters: The role of appearance for female politicians in political marketing*. [online]. 2015. [cit. 2020.11.19] Dostupné na internete: <<http://programme.exordo.com/am2015/delegates/presentation/189/>>

UN WOMEN. 2019. *Facts and figures: Leadership and political participation*. [online]. USA: 2019. [cit. 2020.11.23] Dostupné na internete: <<https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures>>

WILKIE, CH. 2020. *Here's what Kamala Harris brings to Joe Biden's campaign for president*. [online]. USA: 2020. [cit. 2020.11.24] Dostupné na internete: <<https://www.cnn.com/2020/08/11/kamala-harris-what-she-brings-to-joe-biden-campaign.html#close>>

WOMEN POLITICAL LEADERS. 2016. *Social Media: Advancing Women in Politics?* [online]. Italy: 2016. [cit. 2020.11.23] Dostupné na internete: https://www.womeninparliaments.org/wp-content/uploads/2016/10/WIP-Harvard-Facebook-Study_Oct2016.pdf

Kontaktné údaje:

Mgr. Jessica Kriška

Katedra politológie, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Univerzita Mateja Bela

e-mail: jessica.kriska@student.umb.sk

RODOVO PODMIENENÉ NÁSILIE Z HĽADISKA TRESTNÉHO PRÁVA A POMOC OBETIAM

Martina Kurejová

Abstrakt

Rovnosť ľudí je ideálom, ktorý je cieľom každej civilizovanej a demokratickej krajiny. Napriek tomu to v reálnom živote tak nie je, a preto sa v spoločnosti čoraz častejšie stretávame s požiadavkou rodovej rovnosti, rovnosti príležitostí mužov a žien. Rovnosť pohlaví je zakotvená aj v právnej úprave Slovenskej republiky a povinnosť zabezpečiť ju nám vyplýva aj z právne záväzných aktov Európskej únie a taktiež z medzinárodných záväzkov. V Ústave Slovenskej republiky sú zakotvené princípy, v zmysle ktorých sú si všetci ľudia rovní vo svojej dôstojnosti i v právach a nikoho nemožno poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať na základe pohlavia, rodu, a iných. No napriek tomu sa v spoločnosti namiesto znakov podobnosti ženy a muža zvýrazňujú ich rozdiely, a pretrvávajú tak rodové stereotypy. Faktorom, ktorý je prekážkou ekonomického a sociálneho rozvoja žien, je aj násilie na nich páchané. V predmetnom príspevku sa autorka venuje rodovo podmienenému násiliu páchanému na ženách, najmä jeho legislatívnej úprave v kontexte medzinárodných organizácií a v kontexte slovenského trestného práva. Zároveň venuje pozornosť pomoci obetiam rodovo motivovaných trestných činov v súčasnosti a návrhom na jej zlepšenie v budúcnosti.

Kľúčové slová: *rodová rovnosť, násilie páchané na ženách, pomoc obetiam*

Abstract

Equality is an ideal that is the goal of every civilized and democratic country. Nevertheless, this is not the case in real life, which is why we increasingly encounter the demand for gender equality, equal opportunities for men and women in society. Gender equality is also enshrined in the legislation of the Slovak Republic and the obligation to ensure it also follows from legally binding acts of the European Union and also from international obligations. The Constitution of the Slovak Republic enshrines the principles according to which all people are equal in their dignity and rights and no one can be harmed, favored or disadvantaged on the basis of sex, gender, and others. Nevertheless, instead of signs of similarity between women and men, their differences are highlighted in society and gender stereotypes persist. Violence against women is also a factor that hinders the economic and social development of women. In this article, the author deals with gender-based violence against women, especially its legislation in the context of international organizations and in the context of Slovak criminal law. At the same time, it pays attention to helping victims of gender-based crime today and suggestions for its improvement in the future.

Keywords: *gender equality, violence against women, help for victims*

Úvod

Spoločnosť čoraz častejšie uznáva rodovo podmienené násilie za dôležitý problém. Rodovo podmienené násilie možno definovať ako „všetky činy násilia, ktoré je namierené voči určitej osobe z dôvodu jej pohlavia, rodu, rodovej identity alebo rodového vyjadrenia alebo ktoré neprimerane postihuje osoby určitého pohlavia. Rodovo podmienené násilie je porušenie ľudských práv a porušenie zákazu diskriminácie a zásady rovného zaobchádzania“ (Zastavme násilie, 2021). Rod na rozdiel od pohlavia označuje „súbor spoločnosťou vytvorených rolí, vzorov správania, činností a atribútov, ktoré daná spoločnosť považuje za primerané pre ženy a mužov. Rod je teda sociálny aspekt biologického pohlavia; kým znaky biologického pohlavia žien sú na celom svete rovnaké, sociálne úlohy a vzorce správania – teda rodové znaky – sú v rôznych kultúrach a náboženstvách rôzne a často i protichodné“ (Zastavme násilie, 2021). Rodovo podmieneným násilím páchaným na ženách rozumieme teda „výsledok sociálnych vzťahov s nerovnomerným rozdelením moci, v ktorých ženy majú voči mužom podradenú pozíciu – rodovej nerovnosti“ (Zastavme násilie, 2021). Na druhej strane domácim násilím rozumieme „všetky činy telesného, sexuálneho, psychického, sociálneho alebo ekonomického násilia, ktoré pácha osoba, ktorá je alebo bola blízkou osobou obete. Domáce násilie zahŕňa partnerské násilie, ako aj násilie medzi ostatnými členmi a členkami rodiny“ (Zastavme násilie, 2021).

Obete rodovo podmieneného násilia majú právo na bezpečie, na život bez násilia a páchatelia musia niesť zodpovednosť za násilie, ktoré páchajú. Podľa Ústavy SR „ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach“ (Ústava SR, čl. 12 ods. 1) a „základné práva a slobody sa zaručujú na území SR všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať“ (Ústava SR, čl. 12 ods. 2). No ak sa tieto zásady nedodržia a porušujú sa zákony spôsobmi, ktoré „zasahujú do osobnej integrity jedinca a porušujú jeho osobné práva a slobody, občianske, politické, hospodárske a kultúrne práva, tak ide o diskrimináciu“ (Vanková, 2019, s. 16). Každý človek je jedinečný a neopakovateľný svojimi schopnosťami, talentom, potrebami, túžbami, záujmami a kladnými i zápornými vlastnosťami. Cieľom celej spoločnosti má byť eliminovanie a zmiernenie nerovnosti, predsudkov a diskriminácie. V rámci eliminácie násilia páchaného na ženách má významnú úlohu informovanie verejnosti o jeho spôsoboch, následkoch, teda jeho odtabuizovanie. Významná je v tejto oblasti spolupráca štátnych inštitúcií s mimovládnyimi organizáciami, ale aj spolupráca všetkých zložiek občianskej spoločnosti a médií.

Rodovo podmienené násilie v kontexte medzinárodných organizácií

Problematike rodovo podmieneného násillia sa z dlhodobého hľadiska venujú medzinárodné organizácie, a taktiež sú na ňu zamerané rôzne medzinárodné konferencie. Účelom tejto činnosti na medzinárodnej úrovni je získavať nové poznatky, riešiť aktuálne otázky, ktoré sú s touto problematikou spojené a tiež odporúčať jednotlivým štátom, ako sa vysporiadať s touto problematikou v praxi.

Základným medzinárodným dokumentom prijatým na úrovni Organizácie spojených národov, ktorý je zameraný na odstránenie násillia páchaného na ženách, je Deklarácia o odstránení násillia páchaného na ženách, ktorá bola schválená Valným zhromaždením OSN 23. decembra 1993 (ďalej ako „Deklarácia OSN“). Aj keď nie je právne záväzná, predstavuje medzinárodný konsenzus ohľadom záväzkov vlád v odstraňovaní násillia páchaného na ženách. Ide o prvé medzinárodné vyhlásenie o tom, že násilie na ženách nie je akceptovateľné, pretože znemožňuje alebo celkom anuluje možnosť žien využívať svoje práva. V článku 1 definuje násilie na ženách ako „akýkoľvek násilný čin, založený na rodovej nerovnosti, ktorý vedie alebo by mohol viesť k fyzickej, sexuálnej alebo psychickej ujme alebo zraneniu žien, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, zastrašovania alebo svojvoľného obmedzovania slobody, a to vo verejnom či súkromnom živote“. Táto ujma je teda telesná aj duševná a hrozba takouto ujmom sa vyskytuje vo verejnej aj v súkromnej sfére. Ďalším medzinárodným dokumentom na úrovni OSN je Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, ktorý bol Prijatý Valným zhromaždením OSN v New Yorku dňa 18. 12. 1979 a podpísaný na Svetovej konferencii žien v Kodani v roku 1980 (ďalej ako „Dohovor“) (Vyhláška č. 62/1987 Zb.). V čl. 1 definuje diskrimináciu žien ako „akékoľvek robenie rozdielu, vylúčenie alebo obmedzenie vykonané na základe pohlavia, ktorého dôsledkom alebo cieľom je narušiť alebo zrušiť uznanie, požívanie alebo uplatnenie zo strany žien, bez ohľadu na ich rodinný stav, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, ľudských práv a základných slobôd v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, občianskej alebo inej oblasti“. Zároveň je v čl. 5 Dohovoru vymedzená požiadavka voči štátom, aby prijali opatrenia na zmenu spoločenských a kultúrnych zvyklostí pokiaľ ide o správanie mužov a žien, s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov, zvykov a všetkých iných praktík založených na myšlienke podriadenosti a nadradenosti niektorého z pohlaví alebo na zaužívaných úlohách mužov a žien. Kontrolu nad dodržiavaním Dohovoru vykonáva Výbor pre odstránenie diskriminácie žien. Významnú úlohu plní aj inštitút Zvláštnej spravodajkyne pre násilie páchané na ženách¹, ktorá zhromažďuje informácie o násilí na ženách, o jeho príčinách a dôsledkoch, vypracováva odporúčania a opatrenia na zamedzenie násillia, úzko spolupracuje s ďalšími špeciálnymi spravodajcami a inými odborníkmi pôsobiacimi v orgánoch OSN. Tiež spolupracuje s

¹ Zriadený Rezolúciou Komisie pre ľudské práva OSN č. 1994/45 zo 4. marca 1994 (obnovený Rezolúciou č. 1997/44).

mimovládnyimi organizáciami, vďaka ktorým získava množstvo informácií o individuálnych prípadoch násilia a modeloch násilia páchaného na ženách.

Rada Európy je najvýznamnejšou organizáciou na ochranu ľudských práv na európskom kontinente a v oblasti násilia na ženách prijala dňa 7. apríla 2011 na zasadnutí v Štrasburgu Dohovor o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor) (Council of Europe, 2011). Je najďalekosiahlejším medzinárodným zmluvným dokumentom venovaným tomuto závažnému porušovaniu ľudských práv. Istanbulský dohovor ustanovuje právne záväzné štandardy na predchádzanie násiliu na ženách a domácejmu násiliu. Vyžaduje si množstvo dôležitých zmien v oblasti prevencie a eliminácie rodovo podmieneného násilia. Jeho cieľom je dosiahnuť nulovú toleranciu voči tomuto typu násilia a je významným krokom k vytvoreniu bezpečnejšej Európy a sveta. Základné prvky Dohovoru sú predchádzanie násiliu, ochrana obetí násilia a trestné stíhanie páchatel'ov. Cieľom dohovoru je tiež zmeniť cítienie a myslenie jednotlivcov, a to tak, že všetkých členov spoločnosti, najmä mužov a chlapcov, nabáda k zmene postojov. V podstate predstavuje obnovenú výzvu na posilnenie rovnosti medzi ženami a mužmi vzhľadom na to, že násilie na ženách má hlboké korene v nerovnosti medzi ženami a mužmi v spoločnosti a k jeho pretrvávaniu prispieva kultúra tolerance a popierania (Zastavme násilie, 2021). Tiež na členské štáty kladie požiadavku, aby viedli koordinovanú politiku, teda aby zabezpečili, aby všetky opatrenia tvorili komplexný a koordinovaný súbor politických stratégií a aby poskytovali súhrnnú odozvu na násilie na ženách a domáce násilie (Zastavme násilie, 2021). V oblasti ochrany ľudských práv je významným orgánom Rady Európy Výbor ministrov (ďalej len „VM“), ktorý rozhoduje o odporúčaniach Parlamentného zhromaždenia. VM prijal viacero odporúčaní k otázkam práv žien a ich ochrany pred násilím. Takým je aj Odporúčanie č. R (85) 4 o domácom násilí z roku 1985 (Zastavme násilie, 2021), pričom jeho predmetom je ochrana rodiny ako základnej organizačnej jednotky demokratickej spoločnosti. Toto odporúčanie považuje za násilie každý čin ovplyvňujúci život, fyzickú alebo psychickú integritu, slobodu osoby alebo vážne narušenie vývinu jej osobnosti. Násilím v rodine sa podľa odporúčania rozumie predovšetkým násilie voči deťom a ženám. Podľa odporúčania možno zlepšiť situáciu v troch základných oblastiach, a to v prevencii, v oznamovaní násilných činov odohrávajúcich sa v rodine a v priamej intervencii štátu. Ďalším významným odporúčaním je Odporúčanie Rady Európy Rec (2002) 5 o ochrane žien proti násiliu (Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave, 2008), ktoré bolo prijaté dňa 30. apríla 2002 na 794. zasadnutí ministrov – zástupcov. Toto odporúčanie kladie dôraz na koordinovaný prístup na celoštátnej úrovni a odporúča, aby vlády členských štátov posúdili svoju legislatívu a politiku za účelom toho, aby zaručili ženám uznanie, užívanie, uplatňovanie a ochranu ich ľudských práv a základných slobôd. Na účely tohto odporúčania sa pojem násilie na ženách chápe ako „akýkoľvek skutok rodovo podmieneného násilia, ktorý má za následok alebo pravdepodobne bude mať za následok telesnú, sexuálnu alebo psychickú ujmu alebo

utrpenie žien, vrátane hrozieb takých skutkov, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, bez ohľadu na to, či sa vyskytuje vo verejnom alebo súkromnom živote“. Zahŕňa násilie vyskytujúce sa v rodine alebo domácnosti, násilie, ktorého sa dopúšťa alebo ktoré pardonuje štát alebo jeho úradníci, násilie vyskytujúce sa v širokej verejnosti a porušovanie ľudských práv žien v situáciách ozbrojeného konfliktu. V Odporúčaní sa tiež uvádza, že členské štáty by mali uznať, že násilie mužov na ženách je závažným štrukturálnym a spoločenským problémom založeným na nerovných mocenských vzťahoch medzi ženami a mužmi, a preto podporuje aktívnu účasť mužov na opatreniach zameraných na boj s násilím na ženách. Tiež sa členským štátom odporúča, aby na všetkých úrovniach podporovali prácu mimovládnych organizácií zapájajúcich sa do boja proti násiliu na ženách, aby členské štáty poskytovali pomoc obetiam trestných činov a aby tiež vypracovávali strednodobé a dlhodobé koordinované akčné plány, ktoré stanovujú činnosti zamerané na predchádzanie násiliu a ochranu obetí.

Rodovo podmieneným násilím sa zaoberá aj Európska únia. V Rezolúcii Európskeho parlamentu o násilí na ženách (European Parliament, Committee on Women's Rights and Gender Equality, 1986, s. 73-83) je uvedené, že je veľmi potrebné zaviesť komplexný právny nástroj zameraný na boj proti všetkým formám násilia páchaného na ženách. V Uznesení o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násiliu páchanom na ženách a budúce kroky (Európska únia, 2006, s. 66) Európsky parlament odporučil Európskej komisii a členským štátom okrem iného, aby toto násilie ako štrukturálny spoločenský jav považovali za porušovanie ľudských práv, v ktorom sa prejavuje nerovnoprávne postavenie mužov a žien a prijali taký prístup k tvorbe politiky boja proti tomuto násiliu, ktorý by obsiahol všetky stránky vrátane účinných metód prevencie a sankcionovania. Tiež vyzval na vytvorenie politiky tzv. nulovej tolerancie voči akémukoľvek násiliu páchaného na ženách. Zároveň v súvislosti so sexuálnym násilím vyzval členské štáty na to, aby uznali sexuálne násilie v manželstve za zločin, aby sa znásilnenie v manželstve pokladalo za trestný čin, aby neuznali akékoľvek odôvodnenie kultúrnymi zvyklosťami za poľahčujúcu okolnosť v prípadoch násilia páchaného na ženách, zločinov v mene cti či zmrzačovania ženských pohlavných orgánov.

Rodovo podmienené násilie v kontexte trestného práva Slovenskej republiky

Základnou funkciou trestného práva je ochrana spoločnosti a jej základných hodnôt pred trestnými činmi. V zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej ako „TZ“) sú definované viaceré skutkové podstaty trestných činov, ktoré súvisia s rodovo podmieneným násilím. Sú to najmä trestné činy osobitnej časti TZ, prvej hlavy, teda trestné činy proti životu a zdraviu, ktoré spadajú pod tzv. fyzické násilie na ženách (§ 144 TZ Úkladná vražda, § 145 TZ Vražda, § 147 – § 148 TZ Zabitie, § 149 TZ Usmrtenie, § 150 - § 153 TZ Nedovolené prerušenie

tehotenstva, § 154 TZ Účasť na samovražde, § 155 - § 156 TZ Ublíženie na zdraví, § 159 - § 160 TZ Neoprávnené odoberanie orgánov, tkanív a buniek a nezákonná sterilizácia). Tiež sú to trestné činy osobitnej časti TZ, druhej hlavy, teda trestné činy proti ľudskej dôstojnosti, ktoré taktiež spadajú pod tzv. fyzické násilie na ženách (§ 199 TZ Znásilnenie, § 200 TZ Sexuálne násilie, § 201 - § 202 TZ Sexuálne zneužívanie). Trestnými činmi, ktoré spadajú pod tzv. ekonomické násilie na ženách a psychické násilie na ženách, sú trestné činy proti rodine a mládeži osobitnej časti TZ, tretej hlavy (§ 207 TZ Zanedbanie povinnej výživy a § 208 TZ Týranie blízkej osoby a zverenej osoby). Trestným činom súvisiacim s rodovo podmieneným násilím je aj Kupliarstvo, ktorý je upravený v § 367 TZ, v deviatej hlave osobitnej časti TZ v rámci trestných činov proti iným právam a slobodám.

Trestný čin Týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 TZ je špecifický tým, že k nemu dochádza v súkromí medzi najbližšími osobami a hlboko zasahuje celú rodinu. Podstatou skutkovej podstaty tohto trestného činu je zohľadnenie práv obete v čo najväčšej miere, poskytnutie zadostučinenia za utrpenie, poníženie, zásah do osobnostných práv a za negatívne dôsledky činov, ktoré často nenapraviteľne poznačujú celý život obete, ako aj zníženie rizika recidívy závažných trestných činov, a to najmä voči detským obetiam. Hlavným zmyslom ustanovenia § 208 TZ je posilnenie ochrany osôb ohrozených javom domáceho násillia, respektíve násillia páchaného medzi blízkymi osobami na základe ich vzájomného vzťahu. Nakoľko je horná hranica trestnej sadzby vyššia ako 5 rokov, už naplnením znakov základnej skutkovej podstaty ide podľa § 11 TZ o zločin. Zákon taxatívne vymedzuje jednu základnú skutkovú podstatu trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby a dve tzv. kvalifikované skutkové podstaty, pri naplnení ktorých sa trestná sadzba zvyšuje. Jedným z podstatných znakov tejto skutkovej podstaty je týranie, ktoré z psychologického hľadiska možno definovať na základe štyroch aspektov, ktoré musia byť splnené kumulatívne, a to stupňovanie násillia, periodicita a dlhodobosť násillia, zreteľná kategorizácia subjektov a súkromie (Miškeová, 2020). Ďalším znakom je blízka osoba, ktorou sa rozumie príbuzný v priamom pokolení, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec a manžel, ale aj iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere (teda hocijaký vzťah spĺňajúci ďalej uvedené kritériá, napr. silné kamarátstvo), ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú. Vzhľadom na trestný čin týrania je tento pojem taxatívne rozšírený aj na ďalšie osoby, ktorými sú manžel, druh, bývalý druh, rodič spoločného dieťaťa a osoba, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou, ako aj osoba, ktorá s páchatelom žije alebo žila v spoločnej domácnosti. Na základe akého vzťahu pôjde o osoby blízke, závisí od hĺbky ich vzťahu. V prípade vzájomného vzťahu družky a druha sa nevyžaduje spoločné žitie v spoločnej domácnosti, ale postačuje to, že chcú byť spolu, a táto skutočnosť je určitú dobu stabilná (Miškeová, 2020). Charakteristickým znakom týrania je teda aj dlhodobosť, sústavnosť a opakovanosť a pre týranie je typické, že má chronický, stupňujúci sa charakter, objavuje sa v cykloch

a pretrváva dlhodobo, respektíve pri kvalifikácii týrania v kvalifikovanej skutkovej podstate je dôležité, aby bol tento trestný čin vykonávaný „po dlhší čas“. K prejavom týrania dochádza po dlhšiu dobu, a preto sa o ňom hovorí ako o pokračovacom trestnom čine. Páchateľ tohto trestného činu svoju obeť často sociálne izoluje, a preto ani blízke okolie nemusí tušiť, že sa niečo deje. No týranie je jeden z celospoločensky najnegatívnejších javov, ktorý nemožno vnímať len ako súkromnú záležitosť jedinca, či jeho rodiny, ale je to celospoločenský záväzok, aby sa počet takých prípadov minimalizoval.

V nižšie uvedenej tabuľke sú uvedené štatistické ukazovatele, a to počet stíhaných, obžalovaných a odsúdených osôb za trestný čin Týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 TZ. V posledných rokoch dochádza k nárastu počtu stíhaných osôb za tento trestný čin, čo môže znamenať vyššiu dôveru obetí v systém a v postup polície pri stíhaní takéhoto násilia. Vo veľkom množstve prípadov bol výkon trestu páchatelom podmienene odložený a nepodmienený výkon trestu je ukladaný najmä pri najzávažnejších trestných činoch (napr. vražda). V roku 2020 bol tiež zaznamenaný vzostup počtu stíhaných osôb, pričom tento počet s vysokou pravdepodobnosťou ovplyvnila pandémia ochorenia COVID-19. V prvom polroku bol Národnou linkou pre ženy zažívajúce násilie zaznamenaný pokles telefonátov od žien, no vzrástol však počet oznámení od tretích osôb, ako sú susedia, rodinní príslušníci. Dôvodom bolo, že ak sa ženy ocitli v domácej karanténe s násilníkom, nemali príležitosť telefonovať na linky pomoci. Za štyri mesiace sa počet trestných konaní oproti roku 2019 za rovnaké obdobie zvýšil o 49 percent. Stúpajúci trend sa odzrkadlil aj v počte vznesených obvinení z tohto trestného činu, a to až o 47 percent. Najdôležitejším obdobím boli mesiace marec a apríl. Informačné kancelárie pre obeť trestných činov zaznamenali na začiatku leta výraznejší nárast klientov, vyše polovicu z nich tvorili v období od júna do augusta seniori. Významným faktorom pri páchaní tohto trestného činu bol vplyv alkoholu a iných návykových látok (40 percent prípadov) (TASR, 2020).

Tabuľka: počet stíhaných, obžalovaných a odsúdených osôb za trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Stíhaní	212	214	196	175	206	245	317	280	237	279
Obžalovaní	133	122	101	105	129	155	231	242	194	238
Odsúdení	144	129	151	154	119	176	192	185	199	170

Zdroj: Tabuľka spracovaná podľa údajov Generálnej prokuratúry SR zo štatistických ročeniek o činnosti prokuratúry SR – stíhaní, obžalovaní a odsúdení podľa § 208 TZ (Generálna prokuratúra SR, 2021).

Rodovo podmienené násilie a jednotlivé druhy pomoci obetiam trestných činov v kontexte zákona o obetiach trestných činov

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon o obetiach trestných činov“) sa člení na päť častí, pričom prvá upravuje všeobecné ustanovenia, druhá práva obetí, tretia odškodňovanie obetí násilných trestných činov, štvrtá časť sa venuje podpore subjektov poskytujúcich pomoc obetiam a piata časť obsahuje spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia. Týmto zákonom došlo k úplnej transpozícii smernice 2012/29/EÚ (Európsky parlament a Rada Európskej únie, 2012), ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov (právo byť vypočutý, právo na ochranu počas vyšetrovania trestného činu, právo na zamedzenie kontaktu medzi obeťou a páchatelom, právo na právnu pomoc, právo na prístup k službám na podporu obetí, právo na informácie o svojom prípade, právo na tlmočenie a preklad, právo na náhradu škody, právo na náhradu výdavkov, ktoré obeti vznikli v dôsledku aktívnej účasti na trestnom konaní).

Zákon o obetiach trestných činov vymedzil základné zásady ochrany a podpory obetí (§ 3 zákona o obetiach trestných činov), a to zásadu prezumpcie statusu obeť²; zásadu, že práva priznané obeti sa uplatňujú bez diskriminácie³; zásadu, že subjekty poskytujúce pomoc obetiam sú povinné správať sa k obeti a rodinným príslušníkom obeť ohľaduplne, profesionálne, s rešpektom a podľa možností jej vychádzať v ústrety, pritom prihliadať na jej vek, pohlavie, zdravotný stav, vrátane psychického stavu a rozumovú vyspelosť tak, aby nedochádzalo k druhotnej viktimizácii⁴ alebo opakovanej viktimizácii⁵; zásadu, že orgány činné v trestnom konaní, súdy a subjekty poskytujúce pomoc obetiam sú povinné informovať obeť o jej právach jednoduchým a pre ňu zrozumiteľným spôsobom⁶; zásadu, že orgány činné v trestnom konaní a súdy sú povinné umožniť obeti uplatnenie jej práv

² § 3 ods. 1 zákona o obetiach trestných činov „každá osoba, ktorá tvrdí, že je obeťou, sa považuje za obeť, kým sa nepreukáže opak, alebo ak nejde o zjavné zneužitie postavenia obeť podľa tohto zákona, a to bez ohľadu na to, či bol páchatel trestného činu zistený, trestne stíhaný alebo odsúdený“

³ § 3 ods. 2 zákona o obetiach trestných činov „založenej na pohlaví, náboženskom vyznaní alebo viere, rase, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotnom stave, veku, sexuálnej orientácii, rodinnom stave, farbe pleti, jazyku, politickom alebo inom zmýšľaní, národnom alebo sociálnom pôvode, majetku alebo inom postavení“

⁴ Podľa § 2 ods. 1 písm. f) zákona o obetiach trestných činov „ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov“

⁵ Podľa § 2 ods. 1 písm. g) zákona o obetiach trestných činov „ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatel'a, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastrašovaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeťou, pomstnením sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť alebo psychickú integritu obeť“

⁶ Právo na informácie je upravené v § 4 zákona o obetiach trestných činov, rozsah poskytnutia informácii sa odlišuje od subjektu, ktorý bol s obeťou pri prvom kontakte. Obeť má právo na prístup k informáciám a poskytujú sa jej v ústnej aj písomnej forme. Informácie jej poskytujú policajt alebo prokurátor, subjekty poskytujúce pomoc obetiam a tiež poskytovatelia zdravotnej starostlivosti pri prvom kontakte s obeťou.

podľa tohto zákona a osobitného predpisu a v prípade odôvodnenej potreby spolupracujú so subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam; zásadu, že obeť má v trestnom konaní postavenie oznamovateľa trestného činu, poškodeného⁷ alebo svedka a patria jej práva a povinnosti upravené v Trestnom poriadku súvisiace s uvedeným postavením; zásadu, že orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam uskutočňujú s ohľadom na závažnosť a okolnosti spáchaného trestného činu individuálne posúdenie obete tak, aby sa zistilo, či ide o obzvlášť zraniteľnú obeť na účely zabránenia opakovanej alebo druhotnej viktimizácii a zásadu, že orgány činné v trestnom konaní, súdy a subjekty poskytujúce pomoc obetiam sú povinné v prípade obzvlášť zraniteľnej obete, ktorou je dieťa, prihliadať na najlepší záujem dieťaťa.

V tomto zákone je definovaný trestný čin domáceho násillia ako „trestný čin spáchaný násillím alebo hrozbou násillia na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojenecovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatelom žije alebo žila v spoločnej domácnosti“ (§ 2 ods. 1 písm. e) zákona o obetiach trestných činov). Domácim násillím sa teda rozumie násillie v prípade, keď násillník a obeť sú alebo boli v príbuzenskom vzťahu, resp. žijú v spoločnej domácnosti ako blízke osoby. Teda zahŕňa aj násillie medzi súrodencami, násillie rodičov voči deťom, násillie voči seniorom, a pod.. Tento trestný čin musí byť spáchaný násillím⁸ alebo hrozbou násillia a v tomto zákone sú taxatívne vymedzené osoby, ktoré môžu byť jeho obeťami. Tieto dve podmienky musia byť splnené kumulatívne. Obeťou trestného činu domáceho násillia je podľa zákona o obetiach trestných činov „fyzická osoba, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody a obeťou je aj „príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu; ak je týchto osôb viac, považuje sa za obeť každá z nich“ (§ 2 ods. 1 písm. b) zákona o obetiach trestných činov). V tomto zákone je tiež definovaná obzvlášť zraniteľná obeť, ktorou je „dieťa, osoba staršia ako 75 rokov, osoba so zdravotným postihnutím, obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násillia, obeť trestného činu

⁷ Vo vzťahu k pojmu obeť je širším pojmom (poškodeným môže byť fyzická aj právnická osoba) a zároveň užším (obeťou je aj ďalší okruh subjektov vymedzený v zákone o obetiach).

⁸ Podľa § 122 ods. 7 TZ „trestný čin je spáchaný násillím, ak páchatel použije na jeho spáchanie fyzické násillie proti telesnej integrite inej osoby alebo ak je spáchaný na osobe, ktorú páchatel uviedol do stavu bezbrannosti ľstou, alebo ak páchatel použil násillie proti veci iného.“

spáchaného násilím alebo hrozbou násilia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery, obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obete a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatelovi alebo závislosti od páchatela, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu“ (§ 2 ods. 1 písm. c) zákona o obetiach trestných činov). Ďalším znakom trestného činu domáceho násilia je aj dlhodobosť domáceho násilia, ktorá je v legálnej definícii opomenutá. K domácejmu násiliu dochádza v určitom cykle, pričom dochádza k opakovaniu niekoľkých rovnakých fáz v rovnakom poradí za sebou, a tie vždy vyústia do aktu domáceho násilia. Teda ide o sústavne dlhodobé opakovanie šiestich fáz, a to fázy narastajúceho napätia, stand over phase (páchateľ sa začne hnevať a dominuje nad obeťou), fázy násilia, fázy výčitiek svedomia/lútości, fázy presviedčania a fázy medových týždňov (Škrovánková, 2018, s. 928). Ďalším znakom týchto činov je, že dochádza k nim v súkromí. Formy domáceho násilia sú fyzické (násilné zaobchádzanie od sácania, kopania, bitia rukou alebo iným predmetom), psychické (citové a slovné týranie, jeho následkom je znižovanie sebavedomia, pocitu vlastnej hodnoty a dôstojnosti ženy), ekonomické (zneužívanie moci pri disponovaní finančnými prostriedkami), sociálne (také správanie muža voči žene, ktoré má za cieľ izolovať ženu od vonkajšieho sveta) a sexuálne (zahŕňa najrôznejšie sexuálne aktivity, ku ktorým je žena prinútená proti svojej vôli). Sekundárna viktimizácia obete domáceho násilia spočíva v prípadoch, keď nečinnosťou, ľahostajnosťou a prehliadaním jednotlivé inštitúcie či okolitá spoločnosť umožňuje, aby sa v takomto konaní pokračovalo, čím sa i keď nepriamo podieľa na utrpení obete.

Trestné činy domáceho násilia sú páchané rôznymi spôsobmi a s rôznymi následkami. Obetiam trestného činu domáceho násilia a trestných činov uvedených v TZ je teda nevyhnutné poskytnúť adekvátnu pomoc. Z hľadiska typu poskytovateľa pomoci je pomoc obetiam laická a inštitucionálna. Veľký význam v oblasti pomoci obetiam trestných činov má laická pomoc, ktorá spočíva v tom, že obeť trestného činu sa bezprostredne po traumatizujúcej udalosti obracia so žiadosťou o pomoc na svojich najbližších. Obeť potrebuje od svojho blízkeho okolia najmä pochopenie, podporu a pocit, že je v bezpečí (Klimek a kol., 2020, s. 176). Tiež je dôležité, aby blízke okolie utvrdzovalo obeť v tom, že za udalosť, ktorá nastala, je zodpovedný páchatel. Od okolia obete sa vyžaduje, aby bolo empatické, pomáhalo obeti vyrovnáť sa s traumou, ktorú prežila a všímať si jej reakcie. Ak si to vyžaduje situácia, je potrebné obeti pomôcť aj pri vybavovaní úradných záležitostí. Je teda nevyhnutné u obeti vyvolať pocit, že nie je sama a že sa jej pomôže.

V situáciách, keď laická pomoc nestačí, obeť sa obracia na políciu, prípadne aj na rôzne organizácie pomoci obetiam, teda ide o inštitucionálnu pomoc. Polícia ako orgán štátnej moci popri dokumentovaní a vyšetrovaní trestného činu nemá dostatočný priestor na to, aby obeti poskytovala pomoc v podobe, v akej ju poskytujú subjekty, ktoré sa na ňu

špecializujú. Preto by polícia mala pri prvom kontakte obeť informovať o možnostiach pomoci a tiež ju oboznámiť s kontaktmi, na ktoré sa môže za tým účelom obrátiť. Z tohto hľadiska je dôležité, aby príslušníci polície mali dostatočné vedomosti o tom, ako sa správať k obeti, ako jej poskytnúť všetky potrebné informácie a tiež ako s ňou konať, aby bolo zabránené druhotnej viktimizácii. Organizáciami, ktoré poskytujú pomoc obetiam, sú rôzne mimovládne organizácie, ktoré sú zamerané väčšinou na riešenie konkrétneho typu problémov, a to najmä v oblasti psychologickej, právnej, sociálnej, a taktiež zabezpečujú pre obeť krízovú intervenciu alebo ochranu pred páchatelom (Klimek a kol., 2020, s. 178).

S tým súvisí aj právo obetí na poskytnutie odbornej pomoci, pričom ide o všeobecnú odbornú pomoc a špecializovanú odbornú pomoc. Je to jedno z hlavných a základných práv obetí a poskytnutie adekvátnej odbornej pomoci môže viesť k zredukovaniu ujmy, ktorú obeť utrpela a tiež jej môže uľahčiť jej účasť na prípadnom trestnom konaní. Čo sa týka všeobecnej odbornej pomoci⁹, tú sú povinné poskytnúť subjekty poskytujúce pomoc obetiam všetkým obetiam, teda aj obzvlášť zraniteľným obetiam. Poskytuje sa na požiadanie bez zbytočného odkladu, a to osobne alebo telefonicky. Pokiaľ ide o špecializovanú odbornú pomoc¹⁰, tá je určená a poskytovaná len obzvlášť zraniteľným obetiam a poskytuje sa im na požiadanie bez zbytočného odkladu a bezplatne. Zákon o obetiach ustanovuje zásadu, podľa ktorej sa odborná pomoc poskytuje obeti trestného činu v súlade s jej osobitnými potrebami a v rozsahu primeranom ujme spôsobenej trestným činom (§ 5 ods. 5 zákona o obetiach trestných činov). To znamená, že je potrebné zohľadňovať a posudzovať každý jeden prípad individuálne. Tiež je deklarované, že „právo na poskytnutie odbornej pomoci sa obeti zaručuje bez ohľadu na podanie trestného oznámenia alebo jej aktívnu účasť v trestnom konaní“ (§ 5 ods. 6 zákona o obetiach trestných činov). Teda poskytnutie odbornej pomoci obeti nie je viazané na splnenie žiadnej podmienky, je bezvýhradné a bezpodmienečné, no predpokladom je žiadosť obeť o jej poskytnutie (NRSR, 2017). Odbornú pomoc obetiam poskytujú fyzické aj právnické osoby, ktoré majú požadovanú odbornú spôsobilosť a ktoré získali vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v študijnom odbore právo, psychológia alebo sociálna práca a vykonávali prax najmenej počas troch rokov v príslušnom odbore. V prípade študijného odboru právo sa uplatňuje výnimka, nakoľko za odborne spôsobilú osobu na poskytovanie

⁹ Podľa § 5 ods. 3 zákona o obetiach trestných činov ide „o poskytnutie a náležité vysvetlenie informácií podľa § 4 ods. 2 a § 5 zákona o obetiach, právnu pomoc na uplatnenie práv obeť, ktoré jej patria podľa tohto zákona, právnu pomoc na uplatnenie práv obeť, ktorá má postavenie poškodeného alebo svedka v trestnom konaní, psychologickú pomoc, poradenstvo týkajúce sa rizika a predchádzania opakovanej viktimizácii“.

¹⁰ Podľa § 5 ods. 4 zákona o obetiach trestných činov „ide o cielenú a integrovanú odbornú činnosť a poskytovanie služieb, ktorými sa rozumie poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci, poskytnutie krízovej psychologickej intervencie, vyhodnotenie hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia, sprostredkovanie poskytovania sociálnych služieb v zariadení núdzového bývania a špecializovaného sociálneho poradenstva, ak život alebo zdravie obzvlášť zraniteľnej obeť je bezprostredne ohrozené.“

odbornej pomoci sa považuje aj osoba, ktorá získala vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa v študijnom odbore právo (NRSR, 2017).

Veľký význam má aj psychologická pomoc, nakoľko je dôležité obnoviť u obete pocit bezpečia a stability, teda poskytnúť jej informácie o situácii, o jej možných reakciách na viktimáciu¹¹, o ďalšom postupe a o možnosti obrátiť sa na odborníkov. Následne sa psychologická pomoc obeti zameriava na proces hojenia traumy a návrat obete do normálneho života. V tejto etape sa podporuje ventilácia emócií naviazaných na traumatizujúcu skúsenosť, odborník pomáha obeti pochopiť jej reakcie na prežitú udalosť a pomáha obeti podporiť ozdravné psychické procesy, poskytuje obeti informácie o tom, ako môže prebiehať proces hojenia, s akými ťažkosťami je potrebné počítať a informuje obeť o možnosti dočasného zhoršenia symptómov a ponúka možnosti, ako si v ťažkej chvíli poradiť (Klimek a kol., 2020, s. 179).

Sociálnu pomoc obetiam poskytujú najčastejšie pracovníci mimovládnych organizácií, a to najmä sprevádzaním obetí na výsluchy, prípadne na súdne pojednávania. Sociálni pracovníci pomáhajú obetiam zorientovať sa v sociálnom systéme v prípadoch, keď potrebujú vybaviť rôzne úradné záležitosti týkajúce sa zmenenej životnej situácie, ktorá vyplýva z ich viktimácie (napr. pomoc pri vybavovaní náhradného výživného alebo iných sociálnych dávok, pri vybavovaní umiestnenia detí do predškolských zariadení, ak došlo k zmene miesta trvalého pobytu) (Klimek a kol., 2020, s. 179). Mimovládne organizácie na pomoc obetiam pôsobia väčšinou na regionálnej úrovni, pričom ich kontakty sú sprístupnené aj na webovej stránke www.zastavmenasilie.gov.sk. No sociálny systém v SR má veľa nedostatkov, pre ktoré je obetiam často znemožnené získať adekvátnu pomoc.

Ďalšou oblasťou profesionálnej pomoci je právna pomoc, ktorou sa podľa zákona o obetiach rozumie „poskytovanie právnych informácií a právne zastupovanie obete v trestnom konaní a v civilnom procese, ak si obeť uplatnila nárok na náhradu škody v trestnom konaní a o jej nároku nebolo rozhodnuté“ (§ 7 ods. 1 zákona o obetiach trestných činov). Právnu pomoc poskytuje obetiam Centrum právnej pomoci za podmienok a v rozsahu ustanovenom v osobitnom predpise¹², pričom neposkytuje právnu pomoc obetiam v trestných veciach. Ďalej právnu pomoc poskytuje subjekt poskytujúci pomoc obetiam¹³,

¹¹ Proces, v ktorom sa z potenciálnej obete stáva reálna obeť.

¹² Podľa zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

¹³ Podľa 2 ods. 1 písm. k) zákona o obetiach trestných činov „subjekt poskytujúci alebo zabezpečujúci pomoc a podporu obetiam, ktorý je zapísaný v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam.“ Akreditované subjekty zapísané v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam sú aktuálne Aliancia žien - Cesta späť, BUDÚCNOSŤ n.o., Centrum náhrad, Centrum Slniečko, Centrum sociálnych služieb KA, Fenestra, Kanisová & Kanis Advokátska kancelária s.r.o., Luna n.o., MyMamy, o.z., OPTIMA FIDE o.z., Pomoc obetiam násilia, Poradenské Centrum Nádej, ŽENA V TIESNI.

pričom právnu pomoc za účelom realizácie práv obete podľa ustanovení zákona o obetiach trestných činov jej môže poskytovať subjekt poskytujúci pomoc obetiam prostredníctvom osoby, ktorá nie je advokátom a získala vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa v študijnom odbore právo a právnu pomoc za účelom realizácie práv obete, ktorá je v postavení svedka alebo poškodeného v trestnom konaní, jej musí poskytovať subjekt poskytujúci pomoc obetiam prostredníctvom advokáta (Kurilovská – Vincent - Vojtuš, 2019, s. 120). Posledným subjektom, ktorý je oprávnený poskytovať právnu pomoc obetiam trestných činov je advokát, a to za podmienok a v rozsahu ustanovenom Trestným poriadkom.

Z hľadiska práva obetí na ochranu pred druhotnou viktimizáciou alebo opakovanou viktimizáciou „orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam postupuje tak, aby jeho činnosť nespôsobovala obeti a rodinným príslušníkom obete druhotnú viktimizáciu a prijíma účinné opatrenia, ktoré majú zabrániť opakovanej viktimizácii. Na tento účel orgán činný v trestnom konaní a súd používa vhodne prispôbené úradné miestnosti“ (§ 8 ods. 2 zákona o obetiach trestných činov). Uvedené subjekty sú teda povinné pristupovať k obetiam takým spôsobom, ktorý im nespôsobí druhotnú ujmu a rovnako musia uskutočniť potrebné kroky, ktoré zabránia opakovanej ujme spôsobenej páchatelom trestného činu. V záujme ochrany obete pred opakovanou viktimizáciou alebo bezprostredne hroziacim nebezpečenstvom, ktoré jej hrozí zo strany páchatela, sú príslušné orgány oprávnené prijať rozhodnutia za účelom jej ochrany (napr. sudca pre prípravné konanie alebo súd sú v zmysle § 82 Trestného poriadku oprávnení uložiť primerané povinnosti alebo obmedzenia) (NRSR, 2017).

Obete trestných činov majú podľa zákona o obetiach trestných činov tiež právo na odškodnenie. Toto odškodnenie poskytuje obeti násilného trestného činu štát, pričom celková suma odškodnenia nesmie presiahnuť päťdesiatnásobok minimálnej mzdy (§ 13 zákona o obetiach trestných činov). O odškodnenie si môže požiadať obeť násilného trestného činu, ktorou môže byť občan SR, občan iného členského štátu, osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá má na území SR alebo na území iného členského štátu trvalý pobyt, cudzí štátny príslušník za podmienok a v rozsahu ustanovenom medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak k ujme na zdraví došlo na území SR a obeť násilného trestného činu, ktorá má v SR udelený azyl, doplnkovú ochranu, dočasné útočisko, pobyt alebo tolerovaný pobyt, ak k ujme na zdraví došlo na území SR (§ 10 ods. 1 zákona o obetiach trestných činov).

Vláda SR schválila dňa 16.12.2020 právnu úpravu zameranú na posilnenie práv obetí trestných činov a ich ochranu, pričom novela zákona o obetiach trestných činov sa zameriava na posilnenie práv obetí a ich ochranu pred ďalšou viktimizáciou. Zmeny sa týkajú právnej pomoci, ktorá by sa mala rozšíriť v oblasti civilných konaní. Ďalšia zmena

sa týka odškodňovania, konkrétne by sa rozšíril okruh obetí¹⁴ a zjednodušil by sa prístup k odškodneniu. Tiež by došlo k zmene výšky odškodnenia pre pozostalých v prípade, ak obeť v dôsledku násilného trestného činu zomrela a stanovil by sa fixnou sumou rovnakou pre každého pozostalého, t. j. rovným dielom (vo výške dvadsaťpäťnásobku minimálnej mzdy). Ďalšou zmenou bude vznik intervenčných centier ako koordinovanej odbornej pomoci pre obeť domáceho násilia. Cieľom koordinovaného postupu je zabezpečiť komplexnú ochranu obeť, prevenciu ďalšieho násilia a umožnenie uplatnenia práv obeť ako je právo na poskytnutie odbornej pomoci a právo na ochranu pred viktimizáciou, a to by mali zabezpečiť intervenčné centrá. Ďalšia zmena bude v oblasti financovania subjektov poskytujúcich pomoc obeť. V súčasnosti forma financovania akreditovaných subjektov umožňuje poskytnutie dotácie do výšky 50 000 EUR v priebehu jedného roka. Prijatá zmena upraví financovanie a zabezpečí ho prostredníctvom zmlúv uzatváraných na dlhšie obdobie, napr. na tri roky. Uvedená zmena umožní vytvorenie siete subjektov poskytujúcich odbornú pomoc, zabezpečí poskytovanie odbornej pomoci na dlhodobú a dostupnú bázu a tiež vytvorí priestor na zvyšovanie kvality poskytovanej pomoci.

Pomoc obeť trestných činov v praxi

Na základe Národného projektu „zlepšenie prístupu obeť trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť“ (Ministerstvo vnútra SR, 2017) vznikli koordinačné orgány, ktorými sú informačné kancelárie pri okresných úradoch v sídlach krajov, a tieto prostredníctvom krajského koordinátora pre prevenciu kriminality koordinujú činnosť iných miestnych orgánov štátnej správy v oblasti prevencie kriminality na území kraja. Zriadené sú Ministerstvom vnútra SR, odborom prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra SR. Služby informačných kancelárií nachádzajúcich sa na kontaktných bodoch v každom krajskom meste sú zamerané na päť cieľových skupín – obeť z radov seniorov, obeť násilných trestných činov, obeť nenávistných trestných činov a extrémizmu, obeť obchodovania s ľuďmi a obeť z radov mládeže. Ich hlavnou úlohou je poskytnutie základných informácií obeť trestných činov a prípadné sprostredkovanie poskytovania služieb v troch vybraných oblastiach – sociálne a psychologické poradenstvo, právne usmernenie a podpora. Obeť trestných činov je na kontaktnom bode k dispozícii koordinátor na regionálnej úrovni a dvaja asistenti koordinátora. Uvedení pracovníci na základe identifikovaných potrieb každého individuálneho prípadu zabezpečia obeť alebo potenciálnej obeť bezproblémový a promptný prístup k základným informáciám (Prevencia kriminality, 2021). Okrem priamej podpory obeť trestných činov

¹⁴ V prípade obeť násilných trestných činov o pozostalé blízke osoby, ktoré v čase smrti žili so zomretým v spoločnej domácnosti v prípade, ak bola násilným trestným činom spôsobená smrť a o obeť trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby, trestného činu nedobrovoľného zmiznutia, ktorým bola spôsobená nemajetková ujma.

je ich úlohou aj preventívna osvetová činnosť.

Významnú úlohu v tejto oblasti plní Národná linka pre ženy zažívajúce násilie, ktorej iniciátorom a garantom je Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Táto linka je bezplatná, telefónne číslo je 0800 212 212 a funguje nonstop. Národná linka pre ženy zažívajúce násilie od marca 2020 poskytuje poradenstvo aj prostredníctvom emailovej komunikácie na adrese linkaprezeny@ivpr.gov.sk. SR sa zároveň pripojila k európskej iniciatíve za vznik jednotného celoeurópskeho čísla pre obete násilia, ktoré by fungovalo podobne ako tiesňová linka 112. Krízovú pomoc a všetky potrebné informácie volajúcim na tejto linke poskytuje sedem špeciálne vyškolených poradkýň a hlavným princípom činnosti tejto linky je bezpečie žien, obhajoba a posilňovanie ich práv. Okrem krízovej pomoci, podpory a poskytovania informácií v oblasti násilia páchaného na ženách asistujú poradkyne volajúcim aj pri naviazaní kontaktu so špecializovanými poradenskými centrami, krízovými strediskami, bezpečnými ženskými domami či zariadeniami núdzového bývania. Telefonické poradenstvo obetiam domáceho násilia je dôležité v každom období, no ako veľmi potrebné sa ukazuje najmä v čase koronakrízy, keď násilie v rodinách stúplo. Obetami násilia sú najmä tí najzraniteľnejší v rodinách, a to sú deti, seniorky a seniori, ženy, ale aj zdravotne postihnutí (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, 2021).

Návrhy na zlepšenie pomoci obetiam trestných činov v budúcnosti

Spoločenským cieľom je, aby sa minimalizovalo páchanie rodovo podmieneného násilia, a teda aj klesal počet jeho obetí. Obete trestných činov často nevedia, ako riešiť svoju nepriaznivú situáciu, ktorá nastala ako následok udalostí, ktoré boli na nej páchané. Či už je to z dôvodu nedostatku informácií, z dôvodu strachu, z dôvodu ekonomickej závislosti, prípadne z dôvodu obavy zo spoločenského odsúdenia. Jedným z podstatných dôvodov, prečo obeť neohlási násilné správanie na nej páchané, je aj spoločné obydlie s násilníkom. Problémom zostáva, že po prepustení obvineného z väzby, resp. odsúdeného z výkonu trestu odňatia slobody, sa páchatelia opäť vracajú späť do rodiny, nakoľko riešenie bytovej otázky iným spôsobom je v sociálne slabších rodinách neriešiteľným problémom. Obeť vníma teda svoju situáciu ako neriešiteľnú, a preto napriek násiliu, ktoré zažíva, ostáva v tomto prostredí a páchatelia neohlási. Z tohto dôvodu je potrebné, aby sa pomoc obetiam zdokonaľovala, a to aj prostredníctvom preventívnych programov, ktoré sú zamerané na konkrétne typy obetí. Dôležité je tiež vzdelávanie laickej i odbornej verejnosti, najmä subjektov prvého kontaktu, teda príslušníkov polície, prokuratúry a tiež súdov. Veľmi dôležité je aj vzdelávanie mládeže k princípom nenásilného správania, úcty k človeku a uznávania rovnosti mužov a žien. Významnú úlohu v tejto oblasti majú aj médiá, ktoré objektívnymi a hodnotnými informáciami môžu zvýšiť

celospoločenskú osvetu. Hlavným cieľom vzdelávacích a preventívnych programov by malo byť odstránenie rodových stereotypov a s nimi súvisiacej diskriminácie. Z toho by mala prameniť aj zmena v myslení vo vzťahu k ekonomickej rovnosti medzi mužmi a ženami a rovnosti príležitostí mužov a žien. K tomu by malo dôjsť v každej oblasti spoločenského života. Za týmto účelom musí efektívne fungovať spolupráca všetkých zúčastnených inštitúcií a subjektov. Len tak je možné dosiahnuť zmeny, ktoré si aktuálna spoločenská situácia vo veľkej miere vyžaduje.

Záver

Rodovo podmienené násilie je stále aktuálna téma, ktorej je nevyhnutné venovať náležitú pozornosť. V našej spoločnosti sme svedkami, že vo zvýšenej miere dochádza k násiliu páchanému na ženách, že v mnohých prípadoch nemajú ženy rovnaké príležitosti ako muži. Aj v čase pandémie ochorenia COVID-19 dochádza k násiliu medzi blízkymi osobami v zvýšenej miere, a preto je nevyhnutné zapojiť všetky sily, inštitúcie a subjekty, aby obeť trestných činov domáceho násilia nepribúdali, ale naopak, aby krivka ich výskytu mala klesajúcu tendenciu. Taktiež je dôležité, aby bola obetiam rodovo podmieneného násilia poskytnutá adekvátna pomoc, či už laická pomoc od blízkych osôb, priateľov a známych, no taktiež pomoc inštitucionálna. Posun k pozitívnemu vývoju v tejto oblasti je založený na správaní sa všetkých, pričom veľký dôraz treba klásť na výchovu v rodinách, kde majú rodové stereotypy často svoj pôvod.

Zoznam bibliografických odkazov

COUNCIL OF EUROPE. 2011. *Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a o boji proti nemu*. [online]. Istanbul: Council of Europe Treaty Series, 2011. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462541>>.

EUROPEAN PARLIAMENT, COMMITTEE ON WOMEN'S RIGHTS AND GENDER EQUALITY. 1986. *Rezolúcia Európskeho parlamentu o násillí na ženách*. [online]. Official Journal of the European Communities, 1986. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=OJ:C:1986:176:TOC>>. ISSN 0378-6986.

EURÓPSKA ÚNIA. 2006. *Uznesenie o aktuálnej situácii v oblasti boja proti násilliu páchanom na ženách a budúce kroky*. [online]. Brusel: Úradný vestník Európskej únie, 2006. 71 p. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2006:288E:FULL&from=EN>>. ISSN 1725-5236.

EURÓPSKY PARLAMENT A RADA EURÓPSKEJ ÚNIE. 2012. *Smernica 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov*. [online]. Štrasburg: Úradný vestník Európskej únie, 2012. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>>

GENERÁLNA PROKURATÚRA SR. 2021. *Štatistické ročenky o činnosti prokuratúry SR*. [online]. Bratislava: genpro.gov.sk, 2021. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>>.

INFORMAČNÁ KANCELÁRIA RADY EURÓPY V BRATISLAVE. 2008. *Odporúčanie Rec(2002)5 Výboru ministrov členským štátom o ochrane žien proti násilliu*. Bratislava: Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave, 2008. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<http://wayback.archive-it.org/2172/20101103190134/http://www.radaeuropy.sk/?odporucanie-2002-5-o-ochrane-zien-proti-nasilliu>>

KLIMEK, L. a kol. 2020. *Kriminológia vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020. 780 s. ISBN 978-80-571-0251-9.

KURILOVSKÁ, L. - VINCENT, F. - VOJTUŠ, F. 2019. K otázke postavenia subjektov poskytujúcich pomoc obetiam a ich fungovaniu v aplikačnej praxi. In Romža, S. et al. *Kriminologické a organizačno-technické aspekty privatizácie trestného práva. Zborník vedeckých príspevkov z Interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Košice: ŠafárikPress, 2019. ISBN 978-80-8152-800-2, s. 112-125.

MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR. 2021. *Obetiam domáceho násillia zostáva pomáhať národná bezplatná nonstop linka*. [online]. Bratislava: employment.gov.sk, 2021. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/sk/informacie-media/aktuality/obetiam-domaceho-nasillia-zostava-pomahat-narodna-bezplatna-nonstop-linka.html>>

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. 2017. *Národný projekt: Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť*. [online]. Bratislava: minv.sk, 2017. [cit. 2020.11.25.]

Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?narodny-projekt-zlepsenie-pristupu-obeti-trestnych-cinov-k-sluzbam-a-vytvorenie-kontaktnych-bodov-pre-obete>>.

MIŠKEOVÁ, V. 2020. Z pera právnika: Trestný čin týrania blízkej a zverenej osoby. [online]. najpravo.sk, 2020. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://www.najpravo.sk/clanky/z-pera-pravnika-trestny-cin-tyrania-blizkej-a-zverenej-osoby.html>>

NRSR. 2017. *Dôvodová správa k zákonu o obetiach trestných činov*. [online]. Bratislava: NRSR, 2017. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=441907>>.

Prevenica kriminality. 2021. *Stali ste sa obeťou trestného činu? Pomoc a usmernenie nájdete v informačných kanceláriách v každom krajskom meste*. [online]. Prevenica kriminality a inej protispoločenskej činnosti, 2021. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://prevenciakriminality.sk/>>

ŠKROVÁNKOVÁ, M. 2018. Trestný čin domáceho násillia – riešenie alebo ilúzia?. In: *Justičná Revue*. ISSN 1335-6461, 2018, roč. 70, č. 8-9, s. 925-930.

TASR. 2020. *Počet prípadov násillia na ženách počas pandémie výrazne stúpol*. [online]. Bratislava: teraz.sk, 2020. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://www.teraz.sk/slovensko/chronologia-udalosti-v-roku-2020-spoje/514952-clanok.html>>

VANKOVÁ, K. 2019. Rovnosť v odlišnostiach. In: *Vychovávateľ časopis pedagógov*. ISSN 0139-6919, 2019, roč. LXVII, č. 7-8, s. 16-24.

VYHLÁŠKA ministra zahraničných vecí č. 62/1987 Zb. z 13. mája 1987 o Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR

Zastavme násillie. 2021. *Legislatíva a dokumenty*. [online]. zastavmenasillie.gov.sk, 2021. [cit. 2020.11.25.] Dostupné na internete: <<https://www.zastavmenasillie.gov.sk/>>

Kontaktné údaje:

JUDr. Martina Kurejová
Katedra trestného práva, Právnická fakulta
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
e-mail: martina.kurejova@student.upjs.sk

THE COVID-19 PANDEMIC CRISIS AND ITS INFLUENCE ON THE GENDER EQUALITY PHENOMENON

Klara Žycka

Abstrakt

Epidémie boli, sú a pravdepodobne budú v mnohých častiach sveta. Jedným z takýchto príkladov je pandemická kríza COVID-19, ktorá od roku 2020 zasiahla väčšinu krajín. Situácia náhle prinútila ľudí prijať mnohé obmedzenia týkajúce sa každodenného života alebo reorganizovať obvyklé spôsoby práce. Tieto zmeny sa ukázali byť dôležité nielen kvôli spomaleniu pandémie, ale tiež donútili svet venovať pozornosť predtým prehliadaným alebo podceňovaným sociálnym problémom. Mnoho z nich sa týka širšieho problému, ktorý je na medzinárodnej úrovni a v jednotlivých krajinách predmetom záujmu už roky, rodovej rovnosti. Tento článok je pokusom identifikovať hrozby, ktoré môžu vyplývať z obmedzení zavedených s cieľom prekonať epidémiu, a ich vplyv na chápanie úlohy žien v kontexte sociálneho a rodinného života. Autorkine predpoklady vychádzajú z údajov týkajúcich sa vybraných krajín vrátane Poľska, ktoré je krajinou pôvodu autorky.

Kľúčové slová: *pandemická kríza, epidémie, sociálne problémy, rodová rovnosť*

Abstract

Epidemics have been, are and probably will occur in many parts of the world. One of such examples is the COVID-19 pandemic crisis, which starting from the year 2020, has reached the majority of countries. All over sudden, the situation forced people to accept many restrictions regarding everyday life or to reorganize the usual ways of working. These changes turned out to be essential not only in order to slow down the pandemic, but they also induced the World to recognize previously overlooked or underestimated social problems. Many of them concern a wider issue that has been of interest on the international level and in individual countries for years- gender equality. The article is an attempt to identify the threats that may result from the restrictions introduced to overcome the epidemic and their impact on the understanding of the role of women in the context of social and family life. The assumptions made by the author are based on data concerning selected countries, including Poland, which is the author's country of origin.

Keywords: *pandemic crisis, epidemics, social problems, gender equality*

The author would like to emphasize that each of the aspects mentioned in this paper, related to the gender equality in the context of the global COVID-19 crisis, is characterized by high complexity. The analysis of their genesis, as well as detailed identification of causality of their intensification during the SARS-CoV-2 virus outbreak, is not, however, the subject of this study. Therefore, the mentioned aspects are described with the use of some kind of generalization, and the conditions of the non-pandemic occurrence of each of them separately should be treated as a defined field of ignorance.

Definition of the crisis as a concept

The origin of the word crisis could be found in Greek *krisis* meaning judgment, separation, differentiation, choice, investigation, dispute, result, end, decisive moment, turning point, sudden change, period of breakthrough (Słownik grecko-polski, 1962, p. 716–717). Linguists define it as an unfortunate situation, a relatively decisive moment or period accompanied by noticeable deterioration in the overall conditions of existence (Słownik języka polskiego, 1988, p. 1066). However, it is worth noticing that the concept was originally used in medicine, popularized by Hippocrates (c. 460-370 BCE) (Bochenek, 2012, p. 151). In this context, it means a sudden breakthrough, manifested for example, in a rapid decrease in fever and disappearance of disease symptoms (Słownik wyrazów obcych, 1971, p. 404).

The concept of crisis is being used in many scientific disciplines. For example, sociologists analyze a social crisis, which means a disruption in the current development cycle of society, resulting from the accumulation of long-term social disputes (Frąckiewicz, 2014, p.77). On the other hand, the professor of military sciences, Ryszard Wróblewski, defined the crisis as the culmination of conflicts emerging in various areas of social life. The author considered these conflicts to be ubiquitous and inevitable, somehow inscribed in the structure of society. Crises, which are their natural consequences, are direct threats to the interests of society, and their dynamics forces the political authorities to undertake immediate emergency reactions (Wróblewski, 1998). Similarly, political scientists consider the word crisis as a phrase denoting a situation of inability to implement a specific policy, as well as the loss of social approval by the decision-makers.

However, it is enough to study any synonyms' dictionary so as to notice that the understanding of it is not unambiguous because next to meanings such as decline, impasse, problem, there are also following synonyms: breakthrough, a turning point. In common understanding, hardly anyone associates the word crisis with an occasion, the emergence of new opportunities. This is the approach presented by Thomas Kuhn (1922-1996), considered as one of the most influential American theorists of science. In his book *The Structure of Scientific Revolutions*, published in 1962, it was concluded that crisis is the condition that shows the insufficiency of current views on understanding the reality, inadequacy to the current situation. The subject of research shows certain inconsistencies (called by the author anomalies) with paradigm assumptions (a set of concepts and theories that form the basis of a given science) (Kuhn, 2020, p. 192). If the research process, adequate to recent practices, does not solve them, the old paradigm may be replaced by another, newly shaped one. Therefore, science develops cyclically. Cycles consist of periods called by the author normal science (the one that scientists deal with on a daily basis), characterized by a cumulative increase of knowledge, and scientific

revolutions (Kuhn, 2020, p. 208). In order to enable these revolutions to take place, there must be a turning point between the two mentioned elements.

The divagations presented by Kuhn could be easily applied to the pandemic phenomenon. The contemporary COVID-19 outbreak can be considered as a turning point. Such a global crisis may have been needed, in order to make humanity being able to discover new opportunities and perspectives, implement changes in a common way of perceiving reality. Similar diseases appear once upon a time and fulfil the criteria essential for the crisis - difficult situations in which a society finds itself, which appear unexpectedly, require changes and adaptation to the new requirements, while the old methods fail (Walas-Trębacz, Ziarko, 2011, p. 19). As Ivan Krastev wrote, pandemics similarly reset our world as it is in the case of wars or revolutions (Krastew, 2020, p. 12). The question is whether the world would ever be ready for this kind of a sudden "reset" and whether mechanisms neutralizing the negative consequences of a similar phenomenon will ever be accomplished.

Background of the COVID-19 pandemic crisis

In the modern history, COVID-19 is not the first epidemic that has spread to large areas of the world. Focusing on the plagues affecting humanity in XX and XXI centuries, that were of transnational scope, those have been for example the Spanish flu, the greatest flu pandemic in the history of mankind, which in 1918-1919 affected almost all continents; the SARS epidemic from 2002, which mainly affected the Asian countries. Other examples are the pandemic of the so-called swine flu, caused by the A / H1N1 mutation in 2009 and 2010; the Ebola epidemic of 2013-2016, which mainly took place in Africa.

There is a huge debate on the roots of the coronavirus pandemic crisis. Notwithstanding many conspiratorial theories on the subject, the fact is that Li Wenliang, a Chinese ophthalmologist, who publicly announced warnings about a disease that resembles acute pulmonary failure has been censored by the authorities. If it had not been for this censorship, the COVID-19 might not have been a global issue. As one of the greatest modern philosophers Slavoj Žižek mentions in his book, Verny Yu- journalists from Hong Kong said: If China valued freedom of expression, no coronavirus crisis would have happened. If the freedom of speech and other fundamental rights of Chinese citizens are not respected, such crises will only be repeated. Human rights in China may not seem to apply to the rest of the world, but as we saw during this crisis when China is destroying the freedom of its people, there can be a disaster (Žižek, 2020, p. 17). Therefore, it might be noticed that a long-lasting crisis in one sphere could be the reason for another crisis that comes into light in other aspects of life, has more dramatic consequences.

As the pandemic has been spreading all over the globe, governments in an accelerated manner developed strategies to neutralize it and decided on the type and form of extraordinary countermeasures. Differences in crisis management strategy were visible between countries from the beginning of the pandemic spread. For example in Poland, the main policy has concerned the adaptation of social isolation, which took the form of national quarantine for a while. In Germany (which is a federal-state), responsibility for crisis response has been delegated to the Lands' level. The Republic of Korea implemented stricter policies, including a comprehensive tracking system that has been applied there. On the other hand, for example, the Great Britain initially presented rather a liberal approach, but over time, more and more restrictions were introduced. Sweden, in contrary to the majority of Europe, carried out containment measures in such a way as to produce in society so-called "herd immunity". In fact it is difficult to justify which of the implemented strategies was the most efficient. Their selection depended to a huge extent on the specificity of a particular society and was more or less adequate to its cultural habits. Nevertheless, functioning for about a year in a pandemic situation, it is difficult to disagree that the numerous consequences of COVID-19 are the fact.

In the literature, it is confirmed that the crisis resulting from the SARS-CoV-2 virus, does not concern only the economy or healthcare system. What is worth highlighting, the outbreak from 2020 emphasized also crucial issues that have seemed to be neglected for years, such as the existence of mental problems. COVID-19 also affected social relations irreversibly. It made scientists paying attention to the fact that immediate reactions are needed in the mentioned areas. Of course, it is a mistake to expect that even the most efficient crisis management system contains ready-made solutions in terms of every aspect of social functioning. In some research it is suggested however, that as a result of an outbreak, societies may be dealing with global regress in terms of certain social achievements that they have been working on for years (for example the emancipatory issues).

The COVID-19 pandemic and gender equality on the labour market

As a result of the SARS-CoV-2 virus, in many aspects, the human factor has lost its importance, especially in the working sphere. It turned out that some jobs are basically unnecessary. Even the temporary absence of key employees, which previously could have caused an avalanche of growing problems, has not been a huge issue in the case of remote work. It is worth observing that in industries experiencing the most meaningful difficulties with maintaining employment at the pre-pandemic level, women are those who constitute a greater percentage of employees. These are areas such as gastronomy and hospitality, entertainment, recreation and tourism, culture-related activities, or cosmetology

and hairdressing. Moreover, for example in the United States, before the COVID-19 pandemic, 46% of workers were women. Those days, according to the data on unemployment, it is forecasted that they account for 54% of all job losses, resulting from the outbreak in this country (McKinsey Global Institute, 2020).

The SARS-CoV-2 virus pandemic contributed also to the popularization of the feminization of poverty concept. The term has already been functioning in the world of science for a long time, but COVID-19 has emphasized its essence (Pearce, 1978, p. 28–36). The labour market situation is one of the most significant pandemic matters, which has been noticeable from its very beginning. The International Labour Organization warned last year that as a result outbreak, globally about 25 million people will have lost their jobs. As many as 35 million may have the status of the so-called working poor (International Labour Organization, 2020), who is a person that does not lose employment, but the earned money will not be enough to cover the costs of living taking into consideration the basic needs only (Sumner, Hoy, Ortiz-Juarez, 2020, p. 3). According to David Malpass, President of the World Bank, more than 1.4% of the world's population may end up in dire poverty as a result of a pandemic (World Bank Group, 2020). It is worth emphasizing that in families that have been affected by a difficult financial situation, women are usually the ones obliged to manage poverty. They run the house to save money, take care of children, and fill in applications for social benefits and other formalities. According to researchers from the University of Denver, global poverty resulting from the spread of the SARS-CoV-2 virus will disproportionately affect women, especially those of childbearing age. Currently, forecasts indicate that the shortage rate among women will increase, as a result of the pandemic, by 9.1% between the years 2019 and 2021. It is predicted that by 2021, in the age group 25-34, for every 100 extremely poverty men, there will be 118 women forced to survive for no more than \$ 1.90 daily (UN Women, 2020).

An outbreak has been a time when the basic assumptions of the daily lives of millions of people suddenly began falling apart (Žižek, 2020, p. 94). For example, in most of the hospitals in Poland, the epidemic made the public being more aware of logistical, organizational, procedural and quality problems. A high number of patients per medical worker is a matter of this country for years, now the issue is even greater. Medical staff shortages occur due to quarantine, sick leave, or the need for organizing childcare at home (Kapustka, 2020, p. 148). Pictures of physically exhausted healthcare workforces, taken in different parts of the globe, have been circulating on social media. The vision of developing a vaccine during the so-called “first wave of the pandemic” also seemed distant (MacKenzie, 2020, p. 9). The infection concerned and basically still may affect everyone, regardless of their profession or material status. Of course, the most vulnerable in the dramatic attempt to save human life, are those who undertook the risk by standing on the so-called “front line”. That is why in Poland, the danger of being infected by the SARS-

CoV-2 virus concerns mainly women. According to the report of the Statistics Poland (formerly known as the Central Statistical Office), *Women and men on the labour market*, published in 2018, they account for 81,9% of employees in the healthcare and social welfare sector in this country (Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2018).

Of course, when describing the effects of the COVID-19 pandemic, the opportunities that it enabled cannot be forgotten. One of such is no doubt the acceleration of the digitization process. Humanity has rapidly made unexpected progress in the use of new technologies. The progress that under regular conditions people, especially those from the older generation, would probably not have been convinced about, even till the end of their professional career. The necessity to change the way of performing tasks to remote mode and the modification of business meetings to a virtual form forced companies to be more flexible in adjusting to the preferences of employees. What is important, is the fact that at least some of the implemented solutions will also be available when the outbreak ends. This gives many women a greater opportunity to reconcile home and work responsibilities and therefore increases the likelihood of their return to the labour market. Moreover, the new technology increases the potential to create new enterprises and even economic sectors, which means the availability of additional jobs in the long term. The problem however, is lack of the social acceptance for women's employment. As discovered by the World Values Survey, above half of the respondents from South Asian countries agreed that men are those who have a greater right to work than women. In the developed countries, about one in six interviewees were of the same opinion (Harvard Business Review, 2020). Thus, when a family is forced to take care of children without the support of the childcare system, the mother is usually the one expected to give up her professional career for this purpose.

The COVID-19 pandemic and gender equality – socio-psychological aspects

The COVID-19 pandemic has resulted in (at least temporary) the closure of schools, kindergartens and nurseries. Parents learned a rapid lesson on combining work, everyday life, rising (and teaching) children in one space, known so far as the privacy of the home (Kapustka, 2020, p. 245). This lesson however, can be of negative social consequences. The situation caused that many "fathers- primary breadwinners" encountered the need to participate in the daily challenges of running a household for the first time. For many of them, such a way of functioning is impossible to be accepted in the long term. That is why it is said that the pandemic has been the reason for declining of civilization achievements in the context of perceiving the roles of both genders. In emergencies, people revert to what they know - stereotypical roles, the traditional division of responsibilities, and this

division may become even more perpetuated as a result of a pandemic. As a result, women are those who, on average, perform 75% of the world's total unpaid work, both related to organizing living space and caring for children and the elderly (McKinsey Global Institute, 2020). According to the Gender Equality Index in 2020, in the EU 78,7% of women and only 33,7% of men were cooking and doing housework everyday (taking into consideration people over 18 years old) (European Institute for Gender Equality, 2020).

Another worth mentioning outbreak-related aspect is the intensification of domestic violence against women resulted from social isolation. Of course, the author of this paper does not intend to marginalize the phenomenon of domestic violence against men. However, based on the police statistics from Poland, in 2020 in over 73% of cases, people suspected of being affected by domestic violence were women (Przemoc w rodzinie, Formularz III/8, 2020). Being locked in homes for a long time does not enable getting the knowledge of what is happening behind the door in each of them. Marceline Naudi, Chair of the Council of Europe's Group of Experts on Combating Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), notes that isolation gives perpetrators more power. During the pandemic, women who are victims of violence face greater difficulties in seeking medical or psychological support (Statement by the President of GREVIO, 2020). Existing online or telephone aid is difficult to access when they are forced to constantly be sharing the space with the abuser.

The educational situation is of a similar case. At the very beginning of the COVID-19 outbreak, in Poland, the issue of participation in remote education for children from low-income families has been publicized. The major factor was the lack of the necessary technological equipment for individual use. Nevertheless, as it can be assumed, the educational problems are definitely more serious in less developed regions of the world. According to the data provided by UNESCO, in sub-Saharan Africa, lack of the computer is the issue of 89% of students. Moreover, 82% of those who are taking education lacks also Internet access (UNESCO Press Service, 2020). In case when deserving such tools is a matter of choice, in those part of the globe they are usually young men. Ensuring that as many countries as possible achieve gender parity in access to primary schools, has been a huge effort by a plethora of international organizations. Now, the outbreak seems to be bringing this aspect back to the starting point. As a result of the Ebola epidemic, for example in some parts of Sierra Leone, enrollment rates for teenage girls fell from 50% to 34% (UN Secretary General, 2020). Unfortunately, the COVID-19 pandemic may have even more devastating consequences in this regard. The situation of the refugee girls is of greatest concern. Refugees who left school due to the spread of the SARS-CoV-2 virus, will probably never return to it after the crisis is over. Consequently, permanent school dropout can affect up to 20 million girls worldwide (Canetti, 2020, p. 2). If that happens, several decades of global progress towards gender equality in education could be lost in

a matter of months. Of course, the negative effects of this phenomenon will have an impact not only on the well-being of people directly affected by this situation, but also it will affect the entire community in which these girls live.

Moreover, many researchers predict the next waves of migration, not only because of the economic or ecological deterioration of the quality of life but also due to the intensification of political conflicts (Žižek, 2020, p. 27). As Žižek writes, the current development of the coronavirus epidemic has also caused a wide epidemic of ideological viruses that lay dormant in our societies: fake news, paranoid conspiracy theories, outbreaks of racism (Žižek, 2020, p. 45). An example of this may attempt to legal changes that caused series of actions called the Women Strike in Poland. The protests observed on the streets, organized against the introduction of controversial regulations, limiting social freedoms in terms of self-determination, were the expression of social disapproval. It can therefore be settled that many Poles risked their lives in the name of supporting discriminated group, protecting basic human rights. It must be admitted that such attitudes, which are evidence of the formation of civil society in Central and Eastern Europe, are encouraging. On the other hand, the question is whether there will be other aspects related to the functioning of women in Poland that are considered worth bans and whether the pandemic will last long enough for restrictions on them to be introduced. This attempt to legitimize conservative and authoritarian tendencies at a time when the whole world is struggling with the growing number of deaths caused by a global pandemic is inappropriate and extremely irresponsible. Especially while many citizens are running out of incomes and while the crisis management is based on strategical chaos.

Summary

The COVID-19 pandemic should be considered a crisis. The SARS-CoV-2 virus epidemic has destabilized the economy and restrains enterprises, regardless of whether they are or are not able to continue their activities. Serious disruptions also concern the functioning of entire societies and the performance of key public tasks. The multidimensionality of the crisis affects the majority of areas related to our existence and has various consequences on a global scale. As a result of sudden changes in the way of everyday functioning, humanity is in danger of diminishing its key achievements, especially in the social sphere, in the context of perceiving the role of women. As the COVID-19 pandemic crisis has had a huge influence on the gender equality phenomenon, their situation requires monitoring. Especially in terms of the situation on the labour market, where research predicting negative trends in this area should not be underestimated. Societies cannot agree on limiting women's access to education or employment. Violence against them needs also to be a subject of global disapproval. If the world is willing to

continue its development, women rights must be respected and protected. Generally, as a result of the COVID-19 pandemic, humans are to change their whole attitude towards each other, towards the world or their existence on the Earth.

The global spread of SARS-CoV-2 is a worth considering lesson. Its outcomes are to be implemented in the case of similar situations in the future. The virus from 2020 is not the first global epidemic, but it is also probably not the last one. Despite historical warnings, adequate preparatory work has not been done. Due to the high potential for its repetition, comprehensive pandemic protection plans should be developed both nationally and on the international level. Coherent worldwide cooperation, based on mutual trust and transparency is essential to prevent the globe from dramatic consequences of such events in the future. It would also be required from the decision-makers to concentrate on providing real support for social groups in need. Simultaneously with postponing targeted populist activities oriented to maintain leadership despite the difficult socio-economic situation. Policymakers are to consider the fact that these types of viruses are rapidly evolving and discovering a vaccine that protects against its every strain is not of humans current possibility. Moreover, in the event of another pandemic on such a large scale, the implementation of social isolation, multiplicity and frequent changes in legal regulations, or national quarantines will not be the best solution to deal with this type of emergency. However, the thing that definitely should not happen during the outbreak is the adaptation of a legal act diminishing the rights of any social group.

References

Kapustka P., *Pandemia. Raport z frontu*, wydawnictwo Insignis Media, Kraków 2020. 148, 245 p. ISBN: 978-83-66575-17-2

Kuhn T. S., *The Structure of Scientific Revolutions* (translation: H. Ostromecka, *Struktura rewolucji naukowych*), Wydawnictwo Altheia, Warszawa 2020. 192, 208 p. ISBN: 978-83-6568-074-7

Krastew I., *Nadeszło jutro. Jak pandemia zmienia Europę*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej Warszawa 2020. 12 p. ISBN: 978-83-66586-10-9

MacKenzie D., *COVID-19, COVID -19: The Pandemic that Never Should Have Happened and How to Stop the Next One* (translation: T. Bieroń, *Covid -19. Pandemia, która nie powinna była się zdarzyć i jak nie dopuścić do następnej*), wydawnictwo ZYSK i S-KA, Poznań 2020. 9 p. ISBN: 978-83-8116-969-1

Słownik grecko-polski (1962), red. Z. Abramowiczówna, t. 2, PWN, Warszawa 716–717 p.

Słownik języka polskiego, (1988–1989), red. nauk. M. Szymczak, t. 1 i 3, wyd. 5, PWN, Warszawa. 1066 p.

Słownik wyrazów obcych PWN (1971), red. nauk. J. Tokarski, PWN, Warszawa, 404 p.

Solarz J.K., Waliszewski K., Całościowe zarządzanie ryzykiem systemowym. Pandemia COVID-19, edu-Libri, Kraków 2020. ISBN: 978-83-66395-03-9

Wróblewski R., Wprowadzenie do strategii wojskowej, wydawnictwo BUWIK, Warszawa 1998. ISBN 83-905102-1-9

Žižek, S., Pandemic! COVID-19 Shakes The World (translation: J. Maksymowicz-Hamann, Pandemia! Covid-19 trzęsie światem), Wydawnictwo Relacja, Warszawa 2020. 17, 27, 45, 94 p. ISBN: 978-83-665-7727-5

Bochenek M., Rozważania historyczno-semantyczne na temat kryzysów ekonomicznych, Acta Universitatis Nicolai Copernici, XLIII nr 2 (2012). 151 p. [cit. 2020-12-10] http://www.aunc.ekonomia.umk.pl/Pliki/2012/11_Bochenek.pdf, ISSN 2080-0339

Canetti C., Long-Term Effects of COVID-19 on Refugee Girls' Education Part I of II: Barriers to Equal Access, 2 p. [cit. 2020-12-10] https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Refugee-Girls-Education-Brief-11_2_2020_USCRI-1.pdf

Frąckiewicz A., Między socjologią kryzysu a „kryzysem” socjologii, Opuscula Sociologica, Uniwersytet Szczeciński 2014. 77 p. ISSN 2299-9000

Pearce D., The feminization of poverty: women, work, and welfare. Urban and Social Change Review, 11: 1978. 28-36 p.

Walas-Trębacz J., Ziarko J., Podstawy zarządzania kryzysowego, Część 2 Zarządzanie kryzysowe w przedsiębiorstwie, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego 2011, 19 p. [cit. 2020-12-17]

https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/6574/Podstawy_zarzadzania_kryzysowego_cz2_2011.pdf?sequence=1 ISBN 978-83-7571-059-5

European Institute for Gender Equality: Gender Equality Index 2020 Digitalization and the future of work [cit. 2020-11-27] <https://gender-spear.eu/assets/content/EIGE%20Index%202020.pdf>

McKinsey Global Institute, COVID-19 and gender equality: Countering the regressive effects [cit. 2020-12-15] <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/covid-19-and-gender-equality-countering-the-regressive-effects#>

Przemoc w rodzinie, Formularz III/8, Sprawozdanie z podjętych przez policję działań wobec przemocy w rodzinie dotyczące procedury „Niebieskie Karty”. [cit. 2020-11-27] <https://statystyka.policja.pl/>

Sumner A., Hoy C., Ortiz-Juarez E., Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty, WIDER Working Paper 2020/43, The United Nations University World Institute for Development Economics Research, April 2020. [cit. 2020-12-15] <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/wp2020-43.pdf> ;ISSN 1798-7237

Zakład Wydawnictw Statystycznych, Kobiety i mężczyźni na rynku pracy, Główny Urząd Statystyczny 2018 [cit. 2020-12-15] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/opracowania/kobiety-i-mezczyzni-na-ryнку-pracy-2018,1,7.html>

Harvard Business Review: Mahajan D., White O., Madgavkar A., Krishnan M., 2020, Don't Let the Pandemic Set Back Gender Equality [cit. 2020-12-10]. <https://hbr.org/2020/09/dont-let-the-pandemic-set-back-gender-equality>

International Labour Organization, COVID-19: Protecting workers in the workplace. [cit. 2020-11-8]
https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_738742/lang--en/index.htm

Statement by the President of GREVIO, Marceline Naudi, on the need to uphold the standards of the Istanbul Convention in times of a pandemic March 24, 2020, [cit. 2020-11-4]
<https://dujovic.me/2020/03/24/statement-by-the-president-of-grevio-marceline-naudi-on-the-need-to-uphold-the-standards-of-the-istanbul-convention-in-times-of-a-pandemic/>

UN Secretary General, 2020, COVID i kobiety, Artykuł (30 kwietnia 2020 r.) [cit. 2020-10-27]
<https://www.unic.un.org.pl/oionz/covid-i-kobiety/3332>

UN Women: Press release: COVID-19 will widen poverty gap between women and men, September 2, 2020 [cit. 2020-10-27] <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/8/press-release-covid-19-will-widen-poverty-gap-between-women-and-men>

UNESCO Press Service 2020, Startling digital divides in distance learning emerge, [cit. 2020-11-27]
<https://en.unesco.org/news/startling-digital-divides-distance-learning-emerge#:~:text=Disparities%20are%20particularly%20acute%20in,and%2082%25%20lack%20internet%20access>

World Bank Group, 2020, COVID-19 to Add as Many as 150 Million Extreme Poor by 2021 [cit. 2020-11-15] <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/10/07/covid-19-to-add-as-many-as-150-million-extreme-poor-by-2021>

Contact details:

Klara Życka

SGH Warsaw School of Economics

Visegrad Fund Scholarship Program, Department of International Relations and Diplomacy.

Matej Bel University in Banská Bystrica

e-mail: klarazycka@gmail.com

RODOVÁ ROVNOST – SPOLOČNÁ ZODPOVEDNOSŤ
HUMAN FORUM 2020
DISKUSNÉ FÓRUM O DEMOKRACII A ĽUDSKÝCH PRÁVACH

Editorka

Mgr. Jarmila Androvičová, PhD.

Vydavateľ

BELIANUM Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

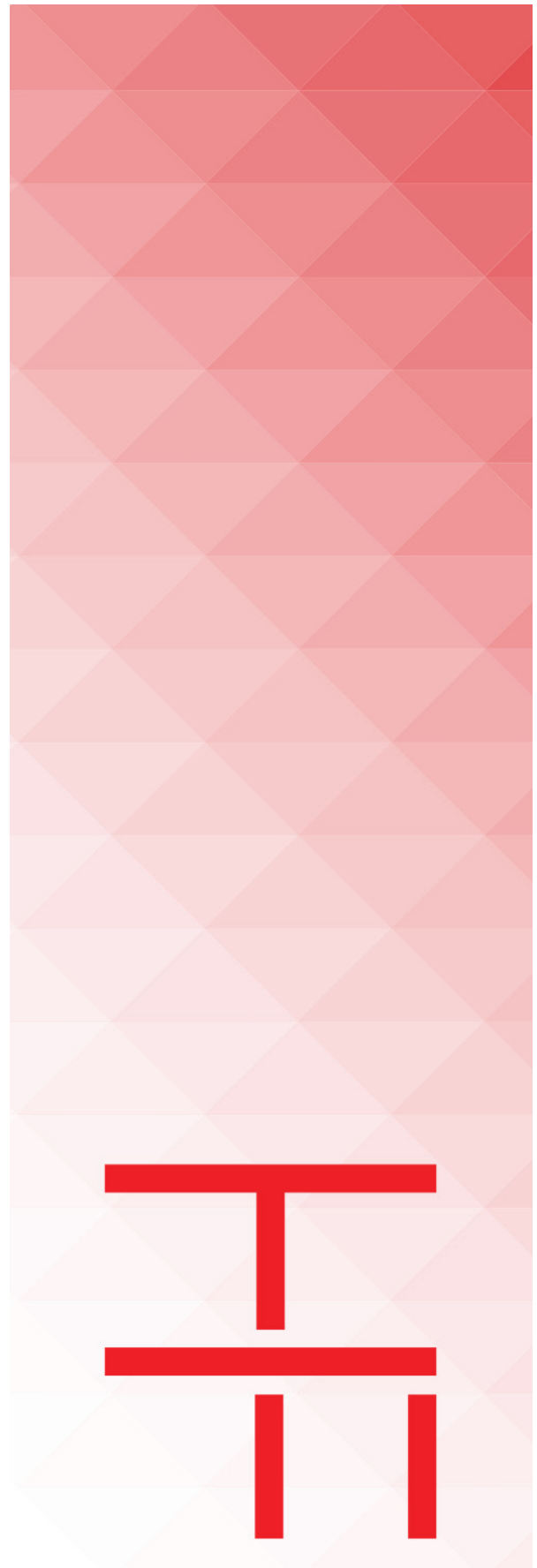
Rok vydania

2021

Rozsah

83 strán

ISBN 978-80-557-1900-9

978-80-557-1900-9